

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

2014
1

Magyari Andrea prózája | Marno János, Petőcz András,
Zudor János versei | Beszélgetés Tompa Gáborral
színházról és művészetéről | Kritikák Kántor Lajos
és Rigán Lóránd, Szőcs Géza, György Péter, Csetri Elek,
Tompa Andrea, Muszka Sándor könyveiről

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

Szerkesztők:

Pápay György (*főszerkesztő*), Vass Norbert, Vincze Ferenc, Zsávolya Zoltán

Főmunkatársak:

Buda Attila, Csillag István, Micskei-Kőrös Kata, Zsolnai György

Szerkesztőségi titkár:

Demus Zsófia

A szerkesztőség címe:

Postacím: 1462 Budapest, Pf.: 629.

Tel./fax: (1) 321-4757 • E-mail: szif@racio.hu

www.szepirodalmifigyelo.hu

Fedélterv: P. Szathmáry István

Nyomdai előkészítés: Layout Factory Grafikai Stúdió

Megjelenik minden második hónap 15-én

Előfizetési díj: 3000 Ft

A Szépirodalmi Figyelő által feldolgozott folyóiratok:

2000, Alföld, Ambroozia, Apokrif, Bárka, Beszélő, Confessio, Credo, Duna-part, Dunatükör, Élet és Irodalom, Életünk, Eső, Ex Symposium, Ezredvég, Forrás, Helikon (Kolozsvár), Hévíz, Híd, Hitel, Holmi, Irodalmi Jelen, Irodalmi Szemle, Jelenkor, Kalligram, Kortárs, Korunk, Látó, Liget, Lyukasóra, Magyar Lettre Internationale, Magyar Műhely, Magyar Napló, Mozgó Világ, Múlt és Jövő, Műhely, Műút, Napút, Opus, Ózon, Palócföld, Pannonhalmi Szemle, Pannon Tükör, Parnasszus, Partium, PoLiSz, Prae, Sikoly, Somogy, Spanyolnátha, Székelyföld, Tekintet, Tempevölgy, Tiszatáj, Új Dunatáj, Új Forrás, Üzenet, Vár, Várad, Vár Ucca Műhely, Vigilia, A Vörös Postakocsi, Zempléni Múzsza

Lapunk előfizethető a szerkesztőségben,

terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág.

Előfizethető továbbá közvetlenül a postai kézbesítőknél,

az ország bármely postáján, a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban

és a Központi Hírlap Centrumnál

(Budapest, VIII. ker. Orczy tér 1., tel.: 06-1/477-6300; postacím: Bp., 1900).

További információ: 06-80/444-444; e-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

Nyomdai munkák: *mondAt Kft.*, www.mondat.hu, Lázy Kft. • Budapest

Kiadja a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány

Felelős kiadó: a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány elnöke

ISSN 1585-3829

TARTALOM

■ SZEMLE

Marno János: <i>Csebov</i> (Pannonhalmi Szemle, 2013/4.)	3
Heiter Tamás: <i>Búcsú Seamus Heaneytől</i> (Pannon Tükör, 2013/6.)	4
Vécsei Rita Andrea: <i>Egy reggel futni kezdek</i> (Palócföld, 2013/6.)	5
Zudor János: <i>Diófási song</i> (Székelyföld, 2013/12.)	6
Böszörményi Gyula: <i>Valaki</i> (Eső, 2013/4.)	8
Petőcz András: <i>Az éjszaka csodái</i> (Credo, 2013/4.)	12
Pál Sándor Attila: <i>Az úr</i> (Híd, 2013/12.)	16
Magyari Andrea: <i>Gólyakalifák</i> (Kalligram, 2013/11.)	17

■ KOLOZSVÁR

Horațiu Damian: <i>Színházról és Kolozsvárról</i>	29
Keszeg Anna: <i>140 747 euró először, másodszer, harmadszor</i>	39
Demény Péter: <i>Egy város értelme</i>	46

■ KÖZÜGY

„A műalkotás pontossága”. Beszélgetés Tompa Gáborral	51
--	----

■ KRITIKA

Biró Annamária: <i>Idegnek a városban</i> (Kántor Lajos – Rigán Lóránd [szerk.]: <i>Kolozsvári beugró</i>)	58
Makai Máté: <i>Erdély nincs meg – transz-képek</i> (Carbonaro: <i>Ha polip szuszog Kolozsvárott I–II.</i>)	63
Borbély András: <i>Kilencvenhat év magány</i> (György Péter: <i>Állatkert Kolozsváron</i>)	68
Buda Attila: „Nem volt igazán az összefoglalások történetírója” (Csetri Elek: <i>Kelemen Lajos élete és munkássága</i>)	73
Zólya Andrea Csilla: <i>A testbe szorult történetek</i> (Tompa Andrea: <i>Fejtől s lábtól</i>)	77
Balázs Imre József: <i>Sanyi bá Elvisszel találkozik</i> (Muszka Sándor: <i>Sanyi bá</i>)	84

■ **BIBLIOGRÁFIA**

2013. november–december (Micskei-Kőrös Kata) **89**

■ **SZÉPIRODALMI FIGYELŐ-DÍJ 2012**

Király László **114**

László Noémi **117**

Számunk szerzői **119**

Lapszámunk borítóján P. Szathmáry István grafikája látható, mely Reményik Sándor *Benéz a havas*, Kányádi Sándor *Kicsi behajló nyárfa*, Szilágyi Domokos *A város*, valamint Orbán János Dénes *T. H. úr Kolozsvárott* című verseinek felhasználásával készült.

Lapunk megjelenését támogatták:

Nemzeti Kulturális Alap

dunafin

Dunafin Kft.

aLap Kft.

SZEMLE

Marno János

CSEHOV

Öröm volna engedelmeskednem, nem tudom, miért az, de öröm, kétszer akkora, mint a fejem, mely körül cserebogarak rajzanak egész áldott este, lobogó májust varázsolva bele október közepébe. Mintha emberemlékezet óta nem került volna Csehov a kezembe, nem jártam volna Cseresznyéskertjébe, nem gondoskodtam halott nővéreimről sem naponta, hetente, de még havonta se, és most okkal gyötörhetne a mulasztás bűntudata; nem gyötör azonban semmi. Pokoli öröm engedelmeskedni.

Pannonhalmi Szemle, 2013/4.

Marno János 1949-ben született Budapesten. Verset és prózát is ír, műfordítással foglalkozik. József Attila- és Babérkoszorú-díjas.

Heiter Tamás

BÚCSÚ SEAMUS HEANEYTŐL

az éjszaka felszáradó magzatmáza
 úgy lóg, mint horzsoló dér az ágakon,
 s hogy mit is álmodtam, reggel megtudom:
 utaztunk, talán Írország, talán tengerpart,
 talán Joyce, talán Dublin,
 sötömbökből faragott sírkövek,
 a tenger felől eltévedt vihar,
 hosszú esők és némi fellegek,
 s e sírkövek végül elfogynak,
 mert a szarvasok felnyalják
 róluk lassan a feliratot,
 ami a neved volt egykor,
 akire emlékeznek, az örökre meghal
 és az is, akinek nincsenek versei,
 az erdő itt nem lakott,
 de mintha valaki szarvassá változott,
 a halál csupán a túlélők találmánya,
 mit is kezdhethnél ezzel,
 mikor minden szép és megszokott

Pannon Tükör, 2013/6.

Vécsei Rita Andrea

EGY REGGEL FUTNI KEZDEK

Sütni fog a nap, tudom, és szél lesz.
 Tiszták vagyunk már, megszenteltek,
 mert elhiszünk mindent, amit magunknak találtunk ki,
 hogy könnyebb legyen.
 Szégyenlősségből húzunk kerítést
 a szégyenünk köré, hátha nem látnak be,
 de belátnak.
 Nem fordítunk hátat annak, aki ránk néz.
 Először az ujjongás van, hogy ráakadtál,
 kiértékelése a véletleneknek,
 szükségszerű volt, elkerülhetetlen stb.
 Nem értünk semmit.
 Később, szemtől szembe még annyit se.
 Szét kéne tépni, megszüntetni ezt az értetlenséget.

Észrevétlenül szűnik meg egy folyóparton.
 Árad éppen.
 A teraszból, ahol állunk, tutaj lesz,
 aztán ismét terasz, amikor megkérlek,
 köss egy fehér szalagra, mint a kulcsodat,
 hogy ne veszíts el.

Sütni fog a nap, és lehet, hogy szél lesz,
 amikor bekötöd a madzagot a zsákon.
 Onnantól sötét van,
 a fényt az arcodon viszed,
 növények illatát a hajadban.
 Durva gyapjút húzok magamra
 mások érintése ellen,
 és futni kezdek, hogy megtaláljalak
 Crna Gora körül,
 a hegyekben.

Palócföld, 2013/6.

Zudor János

DIÓFÁSI SONG

Milu megjárta Zsil-völgyét,
 megölt nyolc embert,
 útban a Zsil felé,
 azután kikötött Diófáson,
 egy szűk folyosón, ahol én is,
 úgy megütötte a koponyámat,
 hogy csillagokat láttam,
 (azért jutott Diófásra,
 mert nem volt beszámítható),
 azóta is csillagokat látok,
 ez itt a Nagy Göncöl, ez meg a
 Kis Göncöl, szóval Milu
 vagy nyolcat megölt biztosan,
 háromig sem tudott számolni,
 pedig geológiát végzett,
 de már mindent elfelejtett,
 csak ölni nem, azt még tudott,
 elvárta, hogy generálisnak
 szólítsuk, mint gyakorló
 fegyencet. Ha úgy vesszük,
 én is fegyenc vagyok
 így közöttük, már nem
 szabadulok soha, nyomnak
 az emlékek, siralmas
 voltom kitelt, már nem
 tudok megfutamodni,
 az öléstől sem, a haláltól sem.

Ami még rám vár, az a pár
 boldogtalan perc, a megfutamodás
 valami elől, ez már nem élet...

Ez már siralmas, boldogtalan halál,
 vesszőfutás a sors elől, az idő
 cselezett kijátszása, ami még
 hátra van, ez már kettőzött halál.

Székeltyöld, 2013/12.

Böszörményi Gyula

VALAKI

A park fái... Ősöreg mind, mégis dús lombkoronákat rezdít rajtuk a szél. Mélyen barázdált, öles törzseik harmatot sírnak hajnalban. A vaskos gyökerek úgy marnak bele a talajba, s bukkannak ki belőle itt-ott újra, mintha egy-egy inas, májfoltos kezű, vén isten akarná megmarkolni a Földet, hogy végre kebelére vonhassa azt. Ezek a fák tisztes távolságot tartanak egymástól, mégsem lehet közöttük túl messzire látni.

Ahol a fák elmaradnak, ott kezdődik a park. Rendezett foltokban váltják egymást a virágokkal teleültetett ágyások és a természetes rétek. Ez szép. Szép, hogy minden ilyen békésen megfér a parkban. Az egész ret adásként tiszta vizű, gyors patak szeli ketté. Medrében fényesre csiszolódott kövek garmadája – ahogy kell.

A patakon fahíd – erős, karcsú, fiatal és büszke. Ível, dolga szerint. Messzebb, épp a park közepén áll a kastély. Az épületnek két szárnya van, és nem veszi körül kerítés. Az ablakok rácsokkal befuttatva dúsán, a harmadik, a legfelső emeleten is. A kastély jó állapotban van, látszik, hogy lakják, és lakói szeretik. Hátul – ahol én állok, onnan nem látható – kicsiny parkolóban autók sorakoznak, mint mérges darazsak, mik ébredésre várnak.

A park fölött most éppen ragyogó napsütés feszít kupolát, amin néhány alig látható bárányfelhő fehér pamacsra lebben. Tehát tavasz van, már meleg, és sokat ígérő.

Az összkép tehát tökéletesnek mondható. Túl tökéletesnek. Akkor kezdek gyanakodni, mikor kiderül, hogy ezt a helyet nem Édennek hívják. A parkot valójában nem nevezik sehogy, bár gyönyörű. Egyedül a kastélynak van saját neve.

– Világtojás Elmekórház – szól békés szemlélődéseembe Johann, a helyi kertész. A kezében himbált metszőollóval rá is bök a távoli kastélyra, s e gesztusban felfedezhető némi gúny vagy tán ironia.

A park mégis kivételesen szép. Nincs is más dolgom most, mint percekig a szakállamat simogatva gyönyörködni.

Johann görnyedezve, néha fél térdre ereszkedve távolodik a virágai közt.

Beszél. Hangja apáé, ki gyermekeihez hajol le.

– Te meg mit bóbiskolsz itten? Hát nem kaptál éppen annyi vizet, mint a többiek? Kényeskedsz, tudom én, engem nem csapsz be. Na! Tessék kihúzni magad, nézd, én milyen szálegyenes vagyok.

Ez igaz. Johann kihúzza magát, hogy mutassa a virágnak, mennyire szálegyenes. Csak én veszem észre, mennyire fájhat a dereka e mutatóvántól. Apró rándulás a szájsarkában. Azért csak beszél tovább a virághoz.

– Így kell ezt, láthatod. Ha netán kijönne valaki abból a házból, annak meg kell mutatnotok, hogy akármilyen kicsik és eltaposhatóak vagytok, tudtok egyenesen állni. Mert azok bizony odabenn...

Johann csöndben marad, míg meghallgatja, mit súg az épp arra járó szellő.

– Jó idő lesz – közli azután a körötte figyelő virágokkal a hírt. – Fagy az idén már nem várható, nyíljatok nyugodtan. S ha mégis fagy lenne, az Isten akarata.

Ezzel Johann megoldott minden metafizikai ellentmondást, hát újra lehajolt, hogy igazítsa a szirmok tengerén. Élénken csillogó tekintete ügyel minden apró részletre. Tán még többre is, mint sejthető.

– Odanézz, hisz te eltévedtél! – lép hirtelen oldalra, és ujjai, miknek repedéseibe föld ivódott rég, kék virágot érintenek, holott ebben az ágyásban csak sárga szirmok ragyognak. – Te rosszaság, hát anyád nem mondta, hogy maradj a közelében? Szárnyra keltél a széllel, mi?! Aztán itt kötöttél ki, idegen virágok között, szegény. Most még persze hagyják, hogy nézdegélj, de később lehet, hogy megfojtanak, mert más vagy. Semmi baj, majd holnap óvatosan kiemellek. Két ágyással arrébb laknak a rokonaid. A hazai föld nem fog kivetni.

Figyelem a kertészt, és szeretném érteni, de nem megy. Ahogy beszél a virágaihoz, érzem, hogy a lábaim gyökeret vernek, s már mozdulni sem merek, nehogy eltapossam bármelyiket.

Pedig Johann nem bolond. Csak éppen a bolondok házának kertésze. Mindig borostás kissé. Aki naponta látja, el sem tudja képzelni, miként tud ilyen *felemásan* borotválkozni. Állán a néhol már szürkébe, itt-ott tiszta fehérbe váltó szőrszálak mindig pontosan kétnapos hosszúságúaknak tetszenek; tehát vagy megálltak a növésben, és Johann egyáltalán nem borotválkozik, vagy... Nem értem.

A kertész különben kék kötényt visel. Mellén laposan fekszik a tán soha nem használt zseb. A kötény lebbenő vége sárfoltos, térdeinél kopott, de az egész egyben mégis valahogy tisztának hat. Mintha Johann éppen csak szórakozásból, néhány percre öltötte volna magára, hisz

alatta hófehér inget, nyakkendő és élére vasalt, színházba való szövetnadrágot hord. Fura együttese ez a ruhadaraboknak. Mindehhez pedig teljes természetességgel illenek ormótlan gumicsizmái.

Johann éppen térdel – már vagy tíz lépést távolodott –, s most úgy hasal neki egy virágnak, mintha a fogaival akarná elharapni a szarát.

– No, hát jól figyelj! – súgja a sárga szirmoknak, mire azok a szuszszanasától megremegnek. – Én vagyok a főnök, ezért nem volna kötelességem magyarázkodni, mégis megteszem. Látom, hogy egyetlen leved maradt. Ez pech. Mégis, ha valaki tényleg kijön abból a baromi nagy házból, hát te leszel a legfontosabb, kisapám! Azt kérde, miért? Mert éppen olyan hiányos vagy, mint ők. Bizony, *azok* figyelnek rá, hogyan tűröd a sorsod. Ha a fejeddel a föld felé bóklászol, nemcsak engem hozol szégyenbe, de *azokat* is megrémíted. Holnap rád nézek, hogyan döntöttél.

Johann gyors mozdulatokkal áll fel és fordul felém.

– Uram?! – hangosan kiált, pedig alig vagyunk néhány lépés távolságra egymástól. Eddig a virágokkal normál hangerőn társalgott.

– Igen?! – kérdezek vissza. A lábaim még mindig nem mernek mozdulni.

– Hát, no! – biztat Johann. Ez bizonyára azt jelenti, hogy kövessem. Óvatosan lépni próbálok. Sikerül – ennek a kertésznek mégsem olyan erős a varázshatalma.

– Vigyázzon: csak a lába elé nézve! – figyelmeztet Johann, ám közben ő anélkül robot ki az ágyások között futó, kavicsal felszórt sétaútra, hogy egyszer is lepillantana. Ismeri már minden virág helyét.

– Siessen, ember, ha kíváncsi valamire! – Johann hangja nem durva, inkább játékos. Szemében évődés.

– Megyek már! – mondom az elveszettek sipákolásával.

Ha kíváncsi vagyok valamire – zümmög fejemben a gondolat. Nem szükséges megmagyaráznom Johann-nak, hogy kíváncsiságom régen elmúlt. Úgy *kétezer* éve. Nem is ez hozott ide, a Világtojás Elmekórház parkjába, s nem ezért szólítottam meg a kertészt. Csupán arról van szó, hogy Johannt láttam meg először, hát szóltam hozzá. Különbem meg annyi itt a dolgom, hogy ide tartozom.

Semmi több.

– Mit mondott, hogyan nevezik magát? – kérdi Johann, mikor már egymás mellett lépkedve ropogtatjuk a murvát.

Bemutatkozom.

A kertész képtelen elfojtani kibuggyanó nevetését.

– Bocsásson meg, de igazán... – szabadkozik, miközben ráncos, borostás arca tényleg elpirul. – Csak ez a ház. Úgy tűnik, valahogy hat rám.

– Semmi baj – én is vele nevetek. – Tudom, a nevem manapság mulatságos, de nem zavar.

Johann ezen meglepődik, arcomat fürkészi.

– Boldog ember lehet – mondja aztán.

– Nem tudom – vonom a vállam. – Inkább boldogtalan.

– Nincs különbség – legyint Johann.

Mögöttünk, a kastély második emeletén hangos csörömpöléssel betörik egy ablak. Hulló szilánkok csillannak a napfényben.

Eső, 2013/4.

Petőcz András

AZ ÉJSZAKA CSODÁI

Weöres Sándornak

A város, a város!

Ezer szürke épület:
a hazabotorkáló szomszéd arcára
kiül a rémület,
a holdfény csendben betakar,
a kutya utolsót vakar,
és a szélben lombsuhogás,
mint annyi minden más,
vadgesztenye-potyogás,
messziről vacsorafazék-rottyogás
hallik az éji ősz csendjébe bújva...

Felsejlik újra meg újra.

Közben pedig jön, aki nekünk is üzen,
keresztüllépve az esti lábvizen,
nem éppen vaktában,
nem miként egy bálban,
a házbizalmi úr, bizonyos Telkes,
aki – egyébként – a szomszédos lakás
úrnőjébe szerelmes,
és titokban mindig azt lesi,
miként is jelezze neki,
hogy a takarítási pénzzel
nem számolt még el,
szóval ő is érkezik az éjben,
s ellazulva a tévéüvöltözésben,
azt mondja, *eljött az éjfel,*
pihenjünk tehát a sötét sűrűséggel.

Alszik most minden.

A hírneves Tóth Gyula is,
aki minisztériumi tisztviselő,
és nem épp egy szaki,
vagyis nem éppen vízvezeték-szerelő,
még ő is alszik – hallani
tétova horkantásait.

Álmában is nagyokat zabál,
felzeng az otthona, a Vár,
az egész első kerület,
nagyúri felségterület,
szinte dübörög az éjszakában
mert a Tóth úr „szuszog” –
és ez a „szuszogás”,
mint másol a puskaropogás...

Aludnék én, ha velem lennél,
Kicsinyke Asszonyom, Kicsinyke Lány,
jőjj ide, elringatlak én,
szíves-boros-különös ifjú vén-legény,
nem kell ide buta lakat,
velünk sikít a virradat.

Közben meg sétál az utcánkban a bolond,
aki sokat beszél, de semmit se mond,
alvó lélek a pókfonálon libeg,
azt kérdi, hogy őt ki szeretgeti meg,
és a házból is az Ibi néni
mindig csak azt nézi,
jön-e már egy betörő,
merthogy őt rettegi ő,
s ezért is várja...

Így készül az elmúlásra.

Né, má, né, má, hogy sűrög a néni!
Tisztay néni, alig győzöm nézni,
nem épp az teszi, hogy éjfélkor is varr?
A varrógépe csendes, senkit nem zavar,

de miért is igyekeznek ily késői órán?
Nem elég a nyugdíj, sok tán
a közös költség?

És nézzék!
A házak tetején az a macska,
nem is olyan csacska,
hogy domborít,
a Holdra vicsorít,
nem tud aludni ez a cirnos,
ez a kicsi kis cicus,
tűnj el innen, te, huss! huss!
föl a légből visz az út,
tág a lég, tág az út,
tág a lég, tág az út,
hozd az örömet, hozd a bút,
hozd az örömet, hozd a bút,
huss! huss!

Egyre kacifántosabb már minden,
működik a kacifánt,
dorombol az elefánt,
az éjszaka álomba ránt,
álomba ránt,
és a sötétben az ördögök,
cipelnek valami döngőt,
s az egész egy nagy karnevál:
áll az éjszakai bál.

Sűrű minden, kavarog,
táncolódnak, és mulatnak,
ezernyi arc kérdezi, hogy
mit akarsz, mit akarsz,
és a békák kuruttyolnak,
a boszorkák kárognak,
egyre mondják, *milyen kár!*
Fennakadsz te, szép betyár!
S minden olyan ismeretlen...

Telkes úr már nem néz tévét,
szeme csukva, úgy mozog,
mint valami kis pocok,
csak befelé figyel...
Így múlik el, így múlik el.

Jaj, nekünk! Az éjszaka...

Még szerencse, hogy jön a hajnal,
tán épp szerelmi viharral,
és megtisztít mindent szépen,
szőke hajjal, nagy kevélyen
csörömpöl a reggel, száll a fény...

Az éji fura micsodát
ketten láttuk.

S repültünk az éjen át.

Credo, 2013/4.

Pál Sándor Attila

AZ ÚR

A világ legkisebb embere vagyok. Foglalkozásom kőműves. Nem lettem űrhajós, és nem vagyok milliárdos űrturista, mégis feljutottam egy űrhajóra, kijátszva minden biztonsági intézkedést és védelmi szabályt. Egy sötét lyukban kuporogtam a szemem behunyva, amíg meg nem éreztem a súlytalanságot. Ezt követően kiúsztam rejtekhelyemről, és árnyként követtem az asztronautákat. Figyeltem őket evés, vécézés, sakkozás közben, mögöttük voltam, amikor a Földről hívták őket. Az első űrsétára öt nap után került sor. Miután kinyílt a zsilip, több dolgot is láttam. Egy: sokkal több csillag van, mint gondoltam. Kettő: ahogy a Nap megcsillan az üvegen. Három: ahogy az egyik űrhajós behajlítja az ujját. Ekkor előléptem, és a két szkafander között kilebegtem az űrbe.

Híd, 2013/12.

Magyari Andrea

GÓLYAKALIFÁK

– De hát hogy írhattad, hogy Táborny Elemér gólyává változott? – Virág értetlenkedve meredt az irodalom röpdolgozatomra, amire megint egyest kaptam.

– A diafilmen úgy volt.

– A diafilmen Táborny Elemér úgy hal meg, hogy gólyává változik? Mi ez a hülyeség?

A diafilmen nem szerepelt semmilyen Táborny Elemér. A gólyakalifát kellett olvasnunk, Babitstól. Nem bírtam elolvasni a kötelező olvasmányokat, ahogy kinyitottam a könyvet, úgy éreztem, soha nem érek a végére, nem értettem, mit olvasok, ugráltak a betűk a szemem előtt. Megpróbáltam oldalanként jegyzetelni, de akkor a kezem kapott görcsöt, amit egyébként nem értettem. Az Egri csillagoknak annak idején a feléig jutottam, a Kőszívűt, a Légyjót már meg sem próbáltam. És egy könyvet sem, amióta gimnáziumba jártunk.

A diavetítés a Légyjóval kezdődött. Akkor fedeztem fel, hogy a könyvtárban van egy csomó diafilm. Nina, a nagynéném volt a könyvtáros, bemehettem és elhoztattam akármit. Nyilas Misi lutrit vett egy vak öregembernek, valami lett a lutrival, homályos volt az egész történet, mintha csak minden második részt láttam volna egy sorozatból. Misi vett viszont egy adag fehér papírt is, és valami bőrkötést, ebből csináltatott könyvet magának. Ez izgatott, a könyvkötés, a köteg fehér papír bekötve. A dolgozatból erre tudtam válaszolni, és arra, hogy elhagyta a lutrit. Az lottó, magyarázta Virág a szünetben. Így, a vetítéssel végül elboldogultam. Télen amúgy is sötét volt, mire nekikezdtem, tavasszal már le kellett eresztetni a redőnyt, hogy ne süssön be a nap. Az ágyam és az íróasztalom közt volt egy üres falrész, úgy állítottam a diavetítőt, hogy oda világítson. A kötelező olvasmányok nem nyomoztak többé, nem rettegtem attól, hogy napokat kell mozdulatlanságban töltenem, szemem előtt a táncoló betűkkel. Így aztán nyugodtan írhattam a naplóimat a délutáni tanulás, olvasás idején, helyett is, nagy, olvashatatlan betűkkel, mintha attól félnék, kitudódik valami rólam. Nagyrészt rajzok voltak persze, négy színű golyóstollal, programok, hogy például korcsolyázni mentünk, és kik voltak ott, a bányató, az iskola, a képek mellett odanyilazott magyarázatok, értelmezhetetlen

képregény az életemből. A füzeteket ma is őrzöm, *mindenről pontos jegyzeteim vannak*, az egyetlen kulcsos fiókban tartom őket, tizenkét-tizenhárom darab műbörkötéses, ócska határidőnapló, amelyet én magam ragasztottam be festmények újságból kivágott reprimál, hogy szépek legyenek, fedtem be kínosan pontosan egymás mellé ragasztott cellux-csíkokkal, a fényesség miatt. Csúsúsra, így mondtuk.

– Miért Gólyakalifa a mű címe – silabizálta tovább Virág a dolgotomra hajolva a kérdéseket. Az elkoszolódott felső lámpák alig adtak valami fényt, a fejünk felett lévő ráadásul nem is égett. A busz hangos pöfögéssel indult a téli alkonyatba. Fűtés csak a lábunknál volt érezhető, ott viszont szinte leolvasztotta rólunk a csizmát, felül fázunk. – Mert egy kalifáról szól? – Virág hangosan elröhögte magát a válaszon. – Mi a fene volt abban a diafilmben?

– Egy kalifa átváltozott gólyává, mert nem volt szabad nevetnie, de nevetett, és elfelejtette a jelszót, végül kihallgatta az ellenségét, és megtudta újra a jelszót, és visszaváltozott. Valami ilyesmi, keleti történet. Éjfél után vetítettem le, nagyon álmos voltam már. A lényeg azért elolvastam. Erre Mohainé azt kérdezte, hogyan halt meg valamilyen Elemér! Fogalmam se volt, miről van szó.

– Az egyik életében gazdag kalifa, a másikban szegény gólya... – olvasta tovább Virág, aki most már fuldokolva röhögött. – Ezt milyen kérdésre válaszoltad?

– Várjál csak! – hajoltam a sárgás írólap fölé. – Ez a négyes kérdés. „Milyen világban játszódik Elemér egyik, és milyenben a másik élete?”

– De miért... – Virág képtelen volt befejezni a mondatot, annyira nevetett. – Miért *szegény* gólya?... Jaj, fáj a hasam...

– Mert nem akar békát enni, és éheznek. Azt hiszem, félig megmarad embernek, és undorodik a békától. Vagyis csak a teste lesz gólya, de a lelke kalifa, és beszélni is tud a barátjával, aki szintén gólya lett, de közben embernyelven is értenek. Zavaros az egész, nem nagyon értettem.

Hazáig aztán kiderült, hogy nem a Babits-féle, hanem az eredeti gólyakalifa-történetet vetítettem le magamnak, ami Virág szerint az Ezeregyéjszakából való. Vagyis megint jól megszívattam magam. Persze figyelniem kellett volna az órán, de semmi nem maradt meg azon kívül, hogy olvassuk el a Gólyakalifát, mert dolgozat lesz belőle.

Hazaérvén kinyitottam az Ezeregyéjszakát, kikerestem belőle a Gólyakalifát, tényleg megvolt. Sokáig nézegettem a cirádás illusztrációt, ami egy hatalmas gólyát ábrázolt, gyomrában ijedten kuporgott a pici kalifa. Mint valami elfuserált Jónás-történet. Nem értettem, vi-

szont felkavart, amit Táborny Elemérről mesélt Virág hazafelé. A busz-megállóból egyenesen hozzájuk mentem, ideadta a Babits-regényt, vékony kis könyv volt, olcsókönyvtár-sorozat, papírkötés. Be voltak jelölve részek grafittal, amiket Virág fontosnak tartott, ezektől viszont nehéz volt elvonatkoztatni, a végén, amikor elfogyott a türelmem, már csak a ceruzás részekben állt meg a szemem.

Most, hogy nem egy osztályba jártunk már, csak egy iskolába, sokszor nem egyeztek a kötelezők, az ajánlott olvasmányok, ezt azonban éppen nekik is el kellett olvasni. Virág egyébként is folyton olvasott, mást se csinált. Éjjelente nem tudott aludni, olvasott. Az órákon is olvasott, mégis jó tanuló volt, pedig ő is gyakran este tíz után kezdett tanulni, de akkor tanult, míg én a napló és mindenféle más könyv föléültem, festészeti albumokat nézegettem, vagy a kedvenc együtteseim képeit rakosgattam. Amúgy Virág is. Ő mégis képes volt tanulni valamennyit esténként, majdnem mindenből ötös volt, bár a legtöbb tárgyat utálta, mint én. Az osztálya meg csupa eminensből állt, legalábbis ő ezekkel barátkozott, és én is jóban voltam ezekkel a lányokkal, szerettek engem, különleges voltam a számukra, mert a művészeti osztályba jártam. Virág nem akart lemaradni, talán ezért is tanulta olyan elszántan az összes tárgyat. Rettegett, hogy nem veszik fel az egyetemre, és ott kell maradnia, a faluban. Ezt mostanában gyakran előhozzuk, az ottmaradást. Most lett világos, hogy én nem is gondoltam rá annyit, mint Virág. Ő úgy érezte, rajta múlik, neki kell erőlködni, ha nem sikerül, ő tehet róla, és rettegett, hogy napközis állást kell majd vállalnia a szomszéd faluban, mint Tasnádi Krisztinek, aki felettünk járt két osztállyal, versenyeket nyert, mégsem vették fel a pesti egyetemre. Minden reggel ott állt a szemben lévő megállóban, várta az ellenkező irányba tartó buszt. Halálbusz, Virág így nevezte, ami kelet felé visz, még távolabb attól, ahol élni lehet. Tasnádi Kriszti felszállt előttünk öt perccel a 6.45-ös ajnádi buszra, és a gyönyörű ruháiban leült a műbőr ülésre, ellenkező irányba. Szőke Kleopátra-frizurát hordott, vastag, egyenes szálú haja tökéletesen keretezte törékeny arcát, nagy, kék szemét. Nem értettem, ha egyszer napközis tanár, miért kell korán mennie, Virág szerint nem is az, lehet, hogy egy boltban dolgozik, csak a szülei nem merik megmondani. Ettől még titkosabb volt az egész.

Sonntagskind, eddig még eljutottam a könyvben, erről jutott eszembe, vajon milyen napon születtem. Anya nem emlékezett, várnom kellett néhány napot, mire Virággal bejutottunk a megyei könyvtárba, és ki-

kerestünk egy öröknaptárt. Vasárnap születtem, Virág szombaton. Amúgy nem bírtam végigolvasni a regényt, az eleje még érdekes volt, de Elemér túl hosszasan beszélt. Balázs nemrég hozta be a könyvet, már napok óta eszemben járt a történet, kértem, hogy menjen el Ninához. A könyvtári cédulán látom, hogy ezt a példányt senki nem kölcsönözte még ki rajtam kívül, Nina talán fontosnak tartotta, hogy kikeressen egy ilyen példányt, pedig a beadott könyveket amúgy is fertőtlenítik. Az üvegfalon túlra nem juthat be kórokozó. És most volt is türelmem végigolvasni.

Virág sántítva ért ide, a jobb sarka vérzett. Volt nála leukoplaszt, itt, a folyosón ragasztotta le a sebet, amit a cipő dörzsölt a sarkán, ahogy levette a cipőt, a belsején rózsaszín folt látszott. Ádám nem jött vele, pedig úgy volt, mindketten beugranak. Virág elkínzottnak látszott, mint aki nem is az esküvőjéről jön, furcsa volt, hogy most már máshogy hívják. Nem tudott sokáig maradni, most már biztosan táncolnak, lassan kihozzák a menyasszonyi tortát. Virág utálja a tortát, de hát a vendégek mit szólnának, ha nem lenne, mindegy már, mondta valamelyik nap, végül is nem én fizetem, hogy szóljak bele. Másképp kellett volna, mindent másképp kellett volna, de hát most már ez van, lesz torta, és kész.

– Én csak attól félek, hogy valami közönséges nevű férjem lesz. És akkor mondjuk Nagyné leszek.

– Nagyné?

– Az. Vagy Kisné, érted. Nem lesz többet nevem. Akkor legalább legyen valami különleges, ha már meg kell változtatni.

Gyerekként természetesnek vettük, hogy a nevünket egyszer fel kell majd áldozni, ugyanakkor féltünk is tőle. Nem úgy hívnak majd, ahogy most. Lehet-e megtanulni egy nevet később? Aztán arra gondoltunk, az anyáink is megtanulták. Akkor rászoktunk, hogy a lánykori nevén szólítsuk az anyáinkat. Virág ötlete volt, szia, Tabajdi Zsuzsanna, így köszönt Zsuzsa néninek, akkor anyámat én is elkezdtem Varga Rozáliának hívni. Amikor Zsuzsa néni megkérdezte, most ezt miért találtuk ki, Virág azt mondta, azért, mert sajnálunk titeket, hogy átírták a neveteket. Virág félelme az volt, hogy majd ül az orvosi váróban, és szólítják: „Nagyné!” És ő elbambul. Markó tanárnő, az osztályfőnök mondta neki mindig, hogy ne bambuljon el, Virágnak folyton máshol járt az esze. Néha nem vette észre, mi történik körül-

lőtte. Félt, hogy majd szólítják, és ő épp elbambul ott a rendelőben, nem veszi észre. Nem muszáj ám megváltoztatni a nevedet, ha férjhez mész, mondta Zsuzsa néni, nem túl nagy meggyőződéssel.

Képtelen vagyok Gitta szemszögéből tovább írni. Elvetélt kísérlet, egyébként is kilóg a lúdláb, hiszen korábban többször leírtam, hogy Gitta sem beszélni, sem írni nem tudott jól. Beszélt, és írt, persze. De egyre kínosabbnak tűnik azzal játszani, hogy a fentieket Gitta meséli, Gitta írja le, hogy ő az elbeszélő. Ügyetlen ötlet, mint ahogy Táborny Elemér halálát is ügyetlen megoldásnak tartottam Babits részéről: egy lövéssel elintézni két hőst, még ha egy testben is, ennél finomabb hangolásra, cizelláltabb megoldásra lett volna igényem. Egyébiránt azonban *mindenről pontos feljegyzéseim vannak*, ahogy azt Gittával mondtam fentebb, illetve, ahol valójában Táborny Elemért idéztem. Gittának nemcsak hozzám írott levelei, de a naplói is nálam vannak, így nagyon is jól ismerhetem Gitta nézőpontját, illetve úgy tehetek, mint aki jól ismeri. Ekkor azonban nem mondanék igazat, Gitta naplói ugyanis nem tükröznek semmiféle nézőpontot. Tényközlésre hagyatkoznak, ki, hová, mikor jött vagy ment, mit csinált Gitta és kivel, az írásképtől eltekintve letisztult, józan lajstrom, amely, ahogy Gitta maga is megemlíti fent, inkább hasonlít egy olyan képregényhez, amelynek összekeveredtek a kockái, mint szöveghez. Több szempontból is emberfeletti fordítói munkát kellene tehát végezni ahhoz, hogy a gondolatait, érzéseit tolmácsolni tudjam, ilyesmihez pedig sohasem lenne elég bátorságom.

A gólyakalifát egyébként nem Balázs, hanem én vittem be a kórházba, erre Gitta rosszul emlékszik. Épp a fent említett esküvő után, amikor Ádámmal visszajöttem a nászutunkról. És nem tudom, elolvasta-e valaha is, azt sem, miért jutott akkor eszébe, nem kérdeztem.

Gittával minden reggel együtt utaztunk a buszon, és délután együtt jöttünk haza. Sokszor megvárta, ha hamarabb végzett, akkor is. Egyik délután egyedül jöttem ki a kapun, és sétáltam végig a mocskos hóbuckák mentén a főutcán. Gitta talán beteg volt, én szokás szerint a fél négyes buszra szálltam fel, már alkonyodott. A fél négyesen szertartunk utazni, mert akkor jöttek haza a szakközépes fiúk is. Egyik előbb, másik később szállt le, mint mi, valakibe mindig szerelmesek voltunk. Főleg Gitta, pontosabban. Ezt nagyon szépen végigkövethetem a naplókban, Gitta először csak „fiúnak” nevezte, aki megtetszett neki, esetleg „barna hajú fiú”, „copfos fiú”. Nem volt nehéz kideríteni

a fiúk nevét, elég volt jól helyet választani, és csöndben kifelé nézni az ablakon, ahogy egymás mellett ültünk, mintha senkire és semmire nem figyelnénk, egymásra sem. Így kihallgathattuk, kit hogyan szólítanak. Ilyenkor a szemünkkel beszélünk, Gitta tekintetében az öröm azt kérdezte, hallottam-e, hogy Lacinak hívják, én meg a szememmel mondtam, hogy igen, és hogy a Laci túl átlagos név, egyáltalán, minden fiúnév túl átlagos volt, Laci, Lacikám, próbálgattam a fejemben, mi lenne, ha Laci lenne a férjem neve. Ennél hamarabb adtunk azonban becenevet a fiúknak, Pierre, Artúr (Rimbaud után), Zorán (néha gitártok volt nála), sőt, Haj. Hajat persze a hajáról neveztük el. Egy évvel korábban még jelentéktelen, vastag szemüveget hordó, pattanásos kamasz volt, nevet sem adtunk neki, nem volt érdemes, úgysem beszélünk róla soha. Aztán a második őszön, iskolakezdekéskor a fekete keretes szemüvege nélkül jelent meg, megnövesztett, sötétbarna, hullámos hajjal, a bőre kitisztult. Ámulva néztük ezt a szinte felfoghatatlan metamorfózist, és azonnal szerelmesek lettünk Hajba, még azzal sem bajlódtunk, hogy rendes nevet találjunk neki, bár Gittáéknál egyik délután nekiálltunk a Világirodalmi Lexikon prag-m-Rizz kötetének – Gittáéknak valami miatt ez az egy volt csak meg –, mert szerettük művészekről elnevezni a szerelmeinket, hátha találunk olyan alkotót, akinek a képe hasonlít Hajhoz, de nem találtunk.

Gitta egyébként viszonylag sokáig kitartott Haj mellett, HAJ, írja Gitta naplója, így kezdődött mindig, csupa nagybetűvel a becenév. Édes HAJ. A következő fázis a PÉTERNEK HÍVJÁK, számlálhatatlan felkiáltójellel. Amint megvan a valódi név, a becenév a naplóból eltűnik, mintha sosem lett volna, pedig egymás közt sohasem tértünk át a valódi nevekre, képzelt férfiak népesítették be a világunkat, képzelt nevekkal, Gittát Haj Péternének is neveztem, jólesett neki.

A Gitta betegségének napján Haj elé ültem le a buszban, amikor elindultunk, előrehajolt a vállamnál, és megkérdezte, hol van az iker-testvérem. Szia, az iker-testvéred most nincs itt?, így kérdezte, egyáltalán nem értettem, miről beszél. Vagy nem vagytok ikrek?, folytatta, látva teljes megzavarodásomat. Döbbenet fordultam vissza a könyvemhez. Nem tudom már, az sújtott le annyira, hogy egy külső szemlélő számára ennyire egyformának tűnhetünk, én és Gitta, akikben, szerintem, semmi hasonlóság nem volt, bár mindketten szőke hajúak és világos szeműek voltunk, orrunkon a fél arcunkat betérítő, kötelezően rózsaszín keretes szemüveggel, vagy az, hogy valaki, aki életünk mindennapjait ilyen intenzíven kitölti, még ha nem is tud róla, ennyire

nem figyel ránk, hogy ilyen képtelenséget képes mondani. Gitta naplója sem említi újra Hajat ettől a naptól, jöttek mások, csupa nagybetűvel, Hajat eltemettük, és megvártuk inkább a három óra ötvenes buszt, hogy ne is kelljen találkozunk vele. Gitta egy ideig úgy viselkedett, mintha valamit elkövettem volna ellene, nekem meg az esett rosszul, hogy Hajat az érdekelte, hol van Gitta, nem pedig én. Szóval meg kellett halnia, többféle okból, azt, hogy melyikünk adta le a végzetes lövést, nem firtattuk.

Az esküvőmről nem hiányoltam Gittát, mint ahogy nem hiányoltam különösebben a halála után sem, nem hiányzott, ami azt jelentette, élhető volt az élet nélküle, egyébként sem éltünk már egy városban. Az utolsó hónapok kórházi látogatásai azonban újra egy mederbe terelték az életünket: látogatásaim a kórteremben vagy a steril szobában ugyanúgy megszabták Gitta napirendjét, mint ahogy az ebédidők, a vizitek és sugárkezelések az enyémet. Mire életünk újra így egy térbe került, addigra évek óta éltünk már egy megváltozott életben, amely úgy kezdődött, hogy álltam egy telefonfülkében, a forráságban, az egyetemváros parkjának szélén. Anyám percekkal azelőtt a „mi újság” kérdésre, melyre a jól bevált válasz természetesen részemről és részéről is a „semmi”, vagy kedvesebben „semmi különös” volt, azt válaszolta, képzeld el. Elképzelttem, hogy Gitta az onkológián van, Gitta, a szívós, aki sosem volt beteg, akivel az utcán nem tudtam lépést tartani, ami állandó civakodásunk egyik oka volt, nevezetesen, hogy én lassan járok. Kóvályogtam egész nap, délután Ádámmal és a barátjával meg annak a feleségével strandra mentünk. Feszülten hallgattam a feleség affektálását és folytonos panaszkodását amiatt, hogy hangyabolyban ülünk, kár volt kijönni, mert ő úgysem fürödhet, vagy hogy a fiúk ne iganak több sört. Kibíratatlan volt a lassan telő délután, ha nem úsztam, hason feküdtem Ádám mellett, és a strand néhány méternyire lévő kiserdejének nyárfáit bámultam, sorban végigmentem rajtuk a szememmel, csak hogy csináljak valamit. Sötétzöld alkony lett, mire felszedtük, és az utolsó úszástól vizesen, borzongva kiráztuk a még meleg pokrócokat. Nem tudtam elképzelni, mit csinálhat most Gitta az onkológián, hogy fekszik, vagy ül, és mi történik vele, mit csinálnak vele. De legfőképp, hogy mi lesz, azaz, hogy meg fog-e halni. Ádám este kovászos uborkákat halászott ki egy üvegből az erkélyen, később cigarettáztunk, és arról beszélgettünk, érdemes-e elmenni a diplomaosztó ünnepségre, vagy elég, ha bemegyünk az oklevelekért az irodába.

Az új helyzetet, ahogy végiggondolom most, megrázóan hamar megszoktuk. Az ember olyan, mint a kutya: bámulatosan gyorsan képes új napirendhez, új helyhez, új helyzethez idomulni, feltéve, hogy ez az újdonság magában hordja az állandóságot, az „ezentúl tehát mindig így lesz” biztonságát. Nem tudhatom biztosan, Gitta hogyan érezte magát ebben az új helyzetben, de nekem hamar természetessé vált az átváltozása, s úgy képzeltem, ő is így van ezzel. Alig múlt el néhány hónap, és nem tudtam már felidézni azt a Gittát, aki nem jár kórházba, húst eszik, és élesen, szinte bántóan kritikus és türelmetlen minden, általa nem értett cselekedettel vagy életformával szemben. Az új világban könnyen feltaláltam magam, és nem emlékeztem a jelszóra, amivel visszatérhetnék a régibe, igaz, nem is kerestem. Az élet éppen elkezdődött, én magam lassan megszabadultam minden kamasz- és fiatalkori testi és lelki nyavalyától, az álmatlanságtól, az állandó mandulagyulladásától, ekcémáktól és allergiáktól, a mérhetetlen szorongástól, hogy nem vagyok elég jó, és nem felelek meg. Az iskolák véget értek, a világ olyan tágra nyílt, amilyenről álmodni csak merhettem. Külföldön éltem a szerelmemmel, nap mint nap egy idegen nyelven beszéltem – euforikus volt az örömöm. Gitta kínjainak csak levélben lehettem tanúja.

Levelei egyébként megleptek. Az írásképet ismertem gyerekkori levelezéseinkből, amikor én heteket töltöttem a nagyanyámnál, vagy valami gyerektáborban, Gitta szorgalmasan, hetente írt nekem levelet, hogy mindenről tudjak. Nem emlékszem, hogy én is írtam volna, pedig biztosan válaszoltam. Tudtam, hogy irtózik az üres helyektől: mint ahogy festményein, így a levélpapíron is minden űrt kitöltött, sőt, első dolga volt, hogy felvázolja, mi hová kerül majd, és csak akkor tudott nyugodtan munkához látni, ha átlátta, hogy nem fenyegeti az a veszély, hogy az űr bárhol is betüremkedik. Élénken emlékszem egy gyerekkori nyárra, amikor képeinket füzetekbe ragasztottuk. Nyaraink sok délutánja telt ezzel, ha együtt voltunk, kivágni, válogatni, ragasztani, én szerettem címeikkel is ellátni a képeket, ebben Gitta is utánogni próbált, neki azonban nem ment jól a címadás: „Párizsi utca”, „Eiffeltorony”, „Párizsi kutya”, „Párizsi emberek”, ilyen képcímeire emlékszem, de illet minek adni, mondta ki ő maga végül, amikor úgyis látszik. Irigyelte az enyémetek: „Találkozás”, „Egy régi reggel”, „Szomorúság a Szajna-parton”, én ezeket a címeket szerettem, képtelen voltam viszont egyenesre vágni a képek szélét. Végül ő vágta a képeket, én meg összeírtam neki is néhány címet. Az „Alain Delon délutánja”

különösen tetszett neki, bár a képen semmi nem utalt arra, hogy délután lenne, a fiatal Alain Delon volt rajta a Rocco és fivéreiből. Mindketten imádtuk, a szépsége évekre elbűvölt minket.

A nagy füzet, amiről mondani akartam valamit, Gitta kutyás képeit gyűjtötte egybe. Valami szép vignettát is szerzett hozzá, kiskutya volt azon is, és három vonal, egymás alatt, név, osztály, tantárgy, így gondolták. Butaságnak tűnt azonban egy nem iskolai füzetet, különösen vakációban, így felcímkézni, az osztályokkal meg amúgy is bajban voltunk nyaranta: most valamik voltunk, hogy valamik leszünk? Kutyák, írta fel végül Gitta csupa nagy, nyomtatott betűvel az első vonalra. Az üresen maradt vonalak azonban irritálták. Kutyák, írta a második vonalra is, hajszálpontosan ugyanolyan betűkkel. Most már többször ne írd rá, hogy kutyák, szóltam rá, Gitta azonban nyugtalanul meredt a harmadik üres vonalra, végül ugyanolyan szépen ráírta: mindeféle.

Kutyák, kutyák, mindeféle?, olvastam össze elképedve a szavakat, és ahogy hangzóvá vált ez az abszurd szókapcsolat, Gitta hangosan nevetni kezdett, aztán én is, míg végül fáj a hasunk, és hisztérikusan ismételtgettük a mantrát, amit egyébként felnőtt korunkban is megtartottunk; senki nem értette volna, ha hallja, miért mondom búcsúzásnál Gittának, hogy kutyák, kutyák, mindeféle, és miért válaszolja ő ugyanezt, vagy miért kéri, hogy ekkor vagy akkor, nyolckor vagy tízkor, amikor a sugárkezelést kapja vagy a rettegett gerinccsapolásra megy, gondoljak rá, és mondjam ki azt, hogy kutyák, kutyák, mindeféle, én pedig a világ, világom különféle sarkaiban hangosan vagy némán mormoltam ezt a szerencsét hozó mondókát, a jelszót, amivel két külön terünk, időnk összeköthetővé vált.

A képregények mellett – amelyekben Gitta elsősorban a közös barátainkkal és rokonaival történt dolgokról adott hírt, és amelyek miatt a később hozzám került naplók írásképe annyira ismerősnek tűnt – barátnőm részletesen írt a kezelésekről, és azok hatásairól. Ami új volt az egészben, az, a több bekezdésnyi folyamatos szövegen kívül, Gitta ironiája. Gitta sokszor volt éles, gúnyos, gyakran és szívesen kritizált bárkit, akit nem szívelt, mint ahogy ugyanolyan vehemensen tudott isteníteni másvalakit, aki rokonszenves volt a számára, szélsőségesen, meg nem érdemelten. Az ironia azonban nem volt jellemző rá, ez annyira idegen volt Gittától, hogy amikor először vettem észre épp egy kezelésről írott, illetve, pontosabban, egy kezelés hatásáról írott beszámolójában, először nem is értettem, mi olyan furcsa. Gitta szinte

élveteg részletességgel írta le, hogyan hányt, majd, jobb híján, öklendezett egy fél napon keresztül, hogyan nem tudott pihenni, olvasni, vagy egy rendes mondatot kinyögni, és hogyan hányt bele a papucsába, melybe később kénytelen volt belepenni, mert olyan hasmenés tört rá, hogy azonnal rohannia kellett a vécére, előtte viszont leverte az infúziós palackot, ami összetört, így papucs nélkül nem volt ajánlatos a padlóra lépni. A leírás bámulatos volt, mintha egy clown csetlene-botlana egy eldugott, vidéki cirkusz színpadán. Az igazi csavar azonban ott rejtett, hogy Gitta a végére hagyta, milyen szert is kapott tulajdonképpen: „S mindezt a hányingercsökkenő hatására. Jó, mi?”

Igazából ez volt az a mondat, ami megrémített, ami a Gittában végbe menő változásról bizonyosságot adott. Nem attól kezdtem sírni, hogy Gitta egész nap hány, hanem attól, hogy így ír, hogy ennyire átváltoztatta valami, hogy úgy beszél, ahogy soha nem beszélt. Hogy megszólal egy nyelven, amit én nagyon is jól ismerek, de ő eddig nem beszélt. Mintha eljött volna hirtelen hozzám, abba az országba, ahol akkor éltem, és gond nélkül kezdett volna beszélni azon a nyelven, holott tudtam, sohasem tanulta, írta vagy beszélte. Ez a változás volt ijesztő, nem a testi, azt valahogy észre sem vettem, pedig utólag, a képeket nézve, nagyon is szembeütő. Az sem igaz viszont, hogy ez, amit Gitta iróniájának nevezek, annyira gyakori vagy feltűnő lett volna a leveleiben, hogy ekkora jelentőséget tulajdonítsak most a változásnak. Sokkal valószínűbb, hogy egészen másféle változásoknak akarok a nyomában járni, hogy a Gittával kapcsolatos emlékeimet fel akarom használni arra, hogy ne kelljen „életem gyeplőjét” kieresztenem a kezemből, hogy újra Táborny Elemért idézzem, aki ettől annyira félt. Új helyzetemet szeretném belakni, lehetőleg ugyanolyan gyorsan, ahogy azt az egykori új helyzetet megszoktuk, s ugyanolyan fájdalommentesen. A fájdalommentesség persze csak rám vonatkozott, fiatalkori önzésem pedig, amely olyan sokszor megmentett attól, hogy a hozzám közel állók kínjain kelljen gondolkodnom, nem lesz segítségemre most, hogy a saját szomorúságomat kell elviselnem. A szomorúság szó ugyanakkor itt nem helyes, *azok a szavak, amelyek érzéseket jelölnek, igen homályosak, jobb, ha kerüljük a használatukat, és ragaszkodunk a tárgyak, az emberek és önmagunk leírásához, vagyis a tények hű leírásához.* Azt írom, sokat sírok, és nem azt, hogy szomorú vagyok, hiszen vannak nem szomorú pillanataim, amikor nevetek. Továbbá szomorú vagyok akkor is, ha összeveszek a férjemmel, de az mégsem ugyanaz. Azt írom, gyakran álmodom a kisfiamról, és nem azt, mennyire szeretem a kisfiamat, hi-

szén szeretem a diót is, márpedig a két „szeret” nem ugyanazt jelenti. Azt írom, nagyon vártam, hogy láthassam a kislányomat, nem pedig azt, hogy sohasem láthatom a kislányomat, mert azok a szavak, amelyek azt jelölik, hogy egy ember életében valami nem fog megtörténni, ugyanolyan félrevezetőek, mint az érzéseket jelölő szavak, az angol igeidők ezeket nagyon pontosan képesek kifejezni. Azt írom, soha, de azt gondolom, talán soha, ami két egészen különböző dolog. Gittával ellentétben én élek, és lehetőségem van próbálgatni a jelszavakat. Annak esélye, hogy a világ összes ábécéjének betűjéből véletlenszerűen összeálljon az a szó, amely képes feltörni egy kódot, a kvantumfizika szerint éppen akkora, mint amekkora esély arra van... Soha nem értettem ezeket a példákat, bosszant a kvantumfizika. Ügyetlen ez a kísérlet is, hogy Gittát meg magamat beletegyem ebbe az ikermotívumba, gólyakalifa-motívumba, pont olyan ügyetlen, mint Táborny Elemér halála, elvetélt kísérlet, hogy helyreállítsak valamit, egy rendet, amit nem hogy nem lehet helyreállítani, de egyre nagyobb a káosz, mindezenek pont nem így kellett volna történnie. Előlről kell kezdenem újra ezt a szöveget, már ki tudja, hányadszor, visszamegyek az elejére, még jó, hogy mindenről pontos feljegyzéseim vannak, minél nagyobb a káosz, annál pontosabb feljegyzéseket készítek arról, hogyan örökítem meg ezt a káoszt. Mindent elrendezek.

Kalligram, 2013/11.

Ha egy „anyaországi” irodalmi-kulturális folyóirat Kolozsvár-számot tervez, óhatatlanul felmerül a kérdés: mi ennek az apropója, illetve milyen lesz a készülő lapszám szemléletmódja, hangvétele? A Szép-irodalmi Figyelő szerkesztősége azonban nem gondolja, hogy ehhez körmönfontabb apropó kell annál, amit Kolozsvár mint a nemcsak a földrajzi, de a kulturális térképeken is jól kivethető város jelent. Ez pedig összeállításunk szemléletmódját is meghatározza: a historikus – esetleg nosztalgikus – megközelítés helyett célunk, hogy pillanatfelvételeket kínáljunk Kolozsvár jelenkori kulturális életéről, annak több szegmenséről, ráadásul nem kizárólag magyar szemszögből (ezért nem csupán magyar szerzőket kértünk fel, s ezért is fókuszálunk a színház és a képzőművészet mellett az irodalmi fordításokra). Ezt egészítik ki a további írások is, köztük a kritikák, melyek – legalábbis ebben a kontextusban – az adott könyv mellett valami másról is szólnak: Kolozsvárról és „kolozsváriságról”, a kultúrák közti és a határon túli léthelyzet dilemmáiról. Mely utóbbiakkal, még ha eltagadhatatlanok is, itt nem kívánunk a kelleténél többet foglalkozni. Ennél fontosabb ugyanis, hogy Kolozsvár, még ha nem is *csak* a miénk, de: a *miénk*.

Horațiu Damian

SZÍNHÁZRÓL ÉS KOLOZSVÁRRÓL

A kolozsvári színháztársaság nem magányosan lebeg a művészet vizein, hanem egy egésznek, a román színháztársaság részének. Ilyetén minőségében a dicső és nem is oly régi múltban elnyert hírnév nehéz örökségét kell cipelnie. Az utóbbi hatvanegynéhány esztendő a hazai színháztársaság szocialista realizmussal folytatott harcáról szól. A csata tétje: a reteatalizálás, valamint a visszanyerése ama jognak, hogy önálló művészeti ág legyen, nem pedig az irodalom helyettesítője, sem a hivatalos kánonok szolgája. E mozgalom korifeusai Liviu Ciulei, Lucian Pintilie, David Esrig, Radu Penciulescu, Aureliu Manea, Vlad Mugur, Harag György és társaik voltak, ők juttatták ahhoz a presztízshöz, amelynek a mai napig örülhet.

A román Thália a társadalom egy fogyatékoságát pótolta: a polgári felelősség hiányát, a megkérdőjelezési szándék eltűnését. Erős társadalmi ellenzék híján a színházra hárult a jórészt önhibájából áldozattá vált társadalom elégedetlenségei egybeterelésének küldetése. Ez részben sikerült, s a köztudatba a színház az elégedetlenség – olykor ezópuszian nyers módon fogalmazó – szószékeként került be. Kulturális megnyilvánulás volt, de ugyanakkor annak a beismerését is jelentette, hogy a közösség képtelen összehozni a nyílt ellenállást a politika kiskalászaival szemben.

A valódi romok

A helyi színház, ahogy az országban mindenütt, ma a múltbéli siker árát fizeti meg. Nem temetjük, ezt a hibát nem követjük el. Az egyetértés egyhangú, legalábbis a bemutatókon jelenlévők számából vagy a pozitív kritikákból ez következik. Valójában a mai román (és kolozsvári) színház egy elszigetelt, elefántcsonttoronyba húzódott, a külvilágtól hermetikusan elzárt világ, amely elvesztette szinte minden múltbéli erényét. Körön belül a színházi emberek (sokat) beszélnek és egyetértenek (ugyanaz a véleményük, már semmi sem lepi meg őket). Néha a saját hangjuk visszhangja győzi meg őket arról, hogy a külvilág osztja a véleményüket.

Rendszerek roppantak össze, örökkévalónak rendelt birodalmak tűntek el, a kommunizmus helyét átvette a kapitalizmus – de a román színházi hivatalos rendszere változatlan. Támogatottsága még az 1989 előtti időszaknál is sokkal szocialistább, s ez arra emlékeztet, hogy a gyűlölt diktátor és gonosz felesége bevezették az önfinanszírozást. A forradalom óta történt mégis egy változás: az állami költségvetésből a szocialista hálózatnak megfelelően kiosztott pénzt azok rábólintásával költik el (mások durvább, büntetőjogi vonatkozású szavakat használnának), akik megnyergelték ezt az ágazatot – és nem kell elszámolniuk senki előtt. Legkevésbé azok előtt, akik adóikkal fenntartják a rendszert – a közönség, az állampolgárok előtt. Ez az a recept, amelynek alapján a román társadalmi-kulturális élet többi területét is tönkretették. Az előadások sikeréért leginkább felelősöket (a színészeket) rosszabbul fizetik, mint valaha, társadalmi státuszuk drámaian leromlott, akár az orvosoké és a tanároké. Ellenben, ha hihetünk egy nagyon jó színpadi és filmszínésznek, „1990 óta a rendezők és a díszlettervezők megteltek pénzzel. A színészek zsebében pedig fúj a szél.”

A román kulturális élet konstans eleme a klikk. Ezt lehet másképpen is nevezni: galeri, banda, maffia. A klikk tagjának kötelessége jóváhagyni a társak minden, bármennyire is gyalázatos megnyilvánulását, és kíméletlenül kritizálni mindent, ami nem a saját klikkből származik, bármennyire is minőségi legyen ama kezdeményezés. Ha lehetőség adódik, a bandatagnak – elnézést: a gépezetben kattogó kultúrembernek – meg kell semmisítenie a konkurens klikkek tagjait. Ez a rendszer tökéletesen működik immár több mint hatvan éve, a „kongregációk” tagjai a filmbéli maffiózók gépiességével vetik alá magukat e szabályoknak. S ehhez még hozzátevődik a következő kikerülhetetlen folyamat.

Bármely jelenség életében – legyen az akár művészeti – bekövetkezik az a pillanat, amikor, túlhaladva a csúcsponton, egyre határozottabb lesz a lecsúszás a dekadencia lejtőjén. A stílus manír lesz, a manír manierizmus, a manierizmus pedig mánia. A román színházi – ez alól a kolozsvári sem kivétel – mukkanás nélkül aláveti magát e törvényszerűségnek. A változtatás lehetőségei gyengék és ritkák. Sőt Caragiale előtti kötelező főhajtásként elmondhatjuk, hogy ezek tökéletesen hiányoznak. Legalábbis a „hivatalos” rendszerből.

Szupermechanizmus és élő bábu

Hárman vannak a kolozsvári rendezők. Csak azokról írunk, akik dolgoztak is Kolozsvárott, részeivé válva a kolozsvári színházi jelenségnek. Ez magyarázza, hogy egy olyan rendezőt, mint Vadas László, bár helybéli, mégsem említünk itt (ő a Kolozsvári Magyar Opera révén kapcsolódik a kolozsvári kulturális élethez, a *Mátyás a vérpádon* című rockoperán keresztül).

Közülük ketten kolozsvári születésűek – Dragoș Galgoțiu és Mihai Măniuțiu; egyiküket „adoptálta” a város – ő Tompa Gábor. Galgoțiu legutóbb 2007-ben rendezett Kolozsváron, Thomas Bernhardt *A vadászárság* című darabját a Magyar Színházban. A közönség egy izgalmas, az expresszionista iskola 21. századra aktualizált vonalára épített játékot láthatott. A megcsontosodottságról mint életmódról, a beteg társadalomról és annak légköréről, a *pars pro toto*ról, az emberek embertelenségéről egy leheletnyi Gordon Craig hozzáadásával – ilyenek lehettek annak idején Tairov rendezései.

Mihai Măniuțiu megkérdőjelezhetetlenül a város elkényeztetett fia. A színházi köztudatba olyan rendezésekkel vonult be, mint a *Macbeth* (1982), az *Antonius és Kleopátra* (1988) és a *III. Richárd* (1993). A gond az, hogy legutóbbi emlékezetes munkái az *Elektra* (2003, Nagyvárad, majd Szebeni Színház) és az *Énekek éneke* (2006, Kolozsvári Magyar Színház) voltak. Az első az antik szöveg bátor újraértelmezése, archaikus máramarosi román zenével ötvözve. A második a mozgás tiszta költészete, a testmozgás általi írás legjobb értelmében vett koreográfia, a veterán Senkáliszky Endre feledhetetlen színészi teljesítményével. A két rendezés váza ugyan azonos, ahogyan az a kulcspontokban könnyen felfedezhető, de mégis lenyűgözőek, így biztosítva e két spirituális utazás helyét azon szerencsések emlékezetében, akik látták ezeket a darabokat.

Azóta a Mihai Măniuțiu jegyezte színdarabok mintha valamilyen ipari alkotólogika alá rendelnék magukat. Míg az előbbi példák egy, az idők során leülepedett, beérni hagyott ötletekkel dús gondolkodásra vallanak, amely javára vált az említett két darabnak, a következő rendezések a hit, az érzékenység, az igazság hiányával hökkentenek meg. Mintha futószalagon generálták volna őket, ismétlik magukat, akár a klónok, még ha különböző szerzőket és témákat dolgoznak is fel. A látványműsor elvárásainak alárendelt darabokból a néző csupán két-három képet őriz meg – jó esetben. Amúgy meg akár egy csokor zöld-

hagymát is rázogathatnak a néző szeme előtt, egy Mihai Măniuțiu-rendezés mindenképpen annyira előrelátható lesz, mint a címszereplő halál a legutóbbi fiaskójában, az *A földműves és a halálban* (2013, Kolozsvári Magyar Színház).

A nonkonformizmus szigora

Tompa Gábor, ha úgy vesszük, városbéli rendezőtársának az ellentéte. Măniuțiu román, Tompa magyar. Látszólag Măniuțiu az excentrikus nonkonformista, Tompa pedig a kálvinista szigor követőjének tűnhet, amit a Kolozsvári Magyar Színház igazgatói székében 1990 óta megszakítás nélkül eltöltött időszak is alátámaszt. Már ha a gyors címkézést választjuk (olyan klisékből kiindulva, mint „románok – latin vér, fantázia” stb.). Mert ha jobban megfigyeljük a két rendezői stílust, megkülönböztethetjük a Măniuțiu-féle mindig szakszerű, egy bizonyos szint alá soha sem süllyedő előreláthatóságot, illetve a Tompa-féle keresést, amely mindig meglepő irányba tekeri a néző figyelmét. Legyen szó a *Megálló* (Gao Xing Jian, 1989), az *Elvesztett levél* (Ion Luca Caragiale, 2006), a *III. Richárd* (Shakespeare, 2008) vagy az *Aureliu Manea Trilógia* (2013) című darabokról, a rendező sosem szűnik meg keresélni. És néha talál is.

Utolsó előtti darabja például a shakespeare-i szöveget komponálja újra a posztmodern médiacivilizáció koordinátái mentén. Ilyen az előadás is, posztmodern hibrid, melyben Carmencita Brojboiu díszletei örvendetesen illenek össze Vasile Șirli kísérteties zenéjével. A multimédia beszúrása nem mindig szerencsés, a színészek viszont magabiztosan szolgálják ki a rendezői gondolkodást. A műsort úgy kell elfogadni, mint egy tökéletes, ugyanakkor megrázó tapasztalatot. Az *Aureliu Manea Trilógia* pedig először viszi színpadra az utókor emlékezetében a Látnokként megmaradt „képpromboló” írásait. A kóktél működik, feltárva az innovatív, de a középserűek összeesküvése által aláásott rendező, Aureliu Manea dramaturgi oldalát.

Várák, egymással szemben

Két hivatalos színház van Kolozsvárott. A Nemzeti Színház eleinte magyar volt, majd 1919-től ez lett a hivatalos, azaz román nyelvű

színház, a Magyar Színház pedig a sétatér melletti volt Nyári Színház lett.

Induljunk virtuális látogatásunkra a Kolozsvári Állami Magyar Színházról. A kollektíva kiválósága és a repertoár minősége erre kötelez. Évek óta kering a szellemes mondás, miszerint a Magyar Színház a legjobb romániai színház. És nem az erdélyi magyarok állítják ezt, hanem épp a román nyelvű színházi társadalom. A szubjektivitás túl kiemelendő az itteni társulat kiváló formája és mindig jó játéka. Sorolhatnánk neveket, sőt késztetést is érzünk erre, de igazságtalanok lennénk, mivel a társulat *minden egyes* tagja profi szakember.

Említsük meg Bogdán Zsolt, Biró József, Dimény Áron, Sinkó Ferenc, Bács Miklós, Hatházi András, Keresztes Sándor, Molnár Levente, Salat Lehel, Orbán Attila színészeket? Vagy olyan színésznőket, mint Kézdi Imola, Albert Csilla, Györgyjakab Enikő, Kató Emőke, Pethő Anikó, Kali Andrea, Vindis Andrea? Ezzel igazságtalanok lennénk a meg nem nevezettekkel szemben, akik előadásról előadásra ugyanolyan eleganciával és zsenialitással játszóak el szerepeiket. Ezért csak annyit mondunk: a Magyar Színház társulata számtalanszor bebizonyította, hogy bármilyen darabot el tud játszani, bármilyen stílusban vagy rendezői felfogás szerint.

Ultraváltozatosság és tréfa

Ráadásul nem sokkal ezelőttig a repertoár minősége is a színház erőssége volt. A különböző darabok – *Ványa bácsi* (Csehov, Andrei Șerban rendezésében, 2007 színházi eseménye!), *Gianni Schicchi* (Puccini, Silviu Purcărete rendezése), *A vadásztársaság* (Thomas Bernhard, Dragoș Galgoțiu rendezése), *Peer Gynt* (Ibsen, David Zinder rendezése) avagy *Borisz Davidovics síremléke* (Danilo Kiš, Robert Raponja rendezése) – egy-egy évadot, mint a 2007–2008-ast is, nemzetközi színháztörténeti kirándulásá formálták: a néző darabról darabra ismerhette meg a művészet alapvető irányzatait klasszicizmustól az expresszionizmusig, a brechti távolságtartástól a sztanyiszlavszkiji részvételig.

Az aktuális, 2013–2014-es évadban láthatunk néhány néhány nem elsőosztályú darabot, a „semmi sem lehet tökéletes” axióma bizonyításaként. A Hrabal-rajongókat (sokan vannak az erdélyi magyarok között) kiábrándító *Ófelsége pincére voltam* (Bohumil Hrabal műve, a cseh Michal Dočkal rendezésében) után jelezniük kell két fiaskót:

A földműves és a balált (Johannes von Tepl munkája alapján rendezte Mihai Măniuțiu) és a megbocsáthatatlan *Viktor, avagy a gyermekuralom* című darabot (Roger Vitrac műve, rendezte Silviu Purcărete). Az előbbinek, a létjogosultságát saját létevel igazoló dekadencia megtestesülésének a premierje egybeesett a verespataki ciános bányászati terv erőszakos életbeléptetése elleni utcai tiltakozások kezdetével. Nézőként még soha nem éreztem át fájdalmasabban a totális össze nem illést a közönségem gondjai, illetve a magasztos művészet templomában celebrált miseként kínált rendezői csinálmány között.

A másik, Silviu Purcărete jegyezte csíny nagy „ihlete”, hogy felnőtteket gyermekállapotba helyezzen. Ami valamiképpen azzal magyarázható, hogy a címszerepek nem játszhatók el gyermekek által, mivel úgy különböző, kiskorúakat érintő bűncselekmények valósulnának meg – de így is, úgy is kegyetlen és hasztalan. Az előadásnak sikerül az első másodpercekben kínessá válnia. Onnantól aztán a rendező teljesen elveszíti az ellenőrzést a rendezés egységes koncepciója fölött (már ha volt neki ilyenje), az összefüggéstelenség és az ügyetlenkedés pedig előtérben marad a kezdettől a befejezésig.

Ez utóbbi két színdarab megerősíti azt a benyomást, hogy a román színház ereje elapadt, nem tud felmutatni semmi újat, hogy a reteatralizáció és a színház újjászületése kifogyott az üzemanyagból. A meseterek ismétlődő kudarcjai, melyek a példakép erejének hatásával a fiatalokat is megfertőzik, elorsvasztják annak a reményét, hogy a helyi színházi jelenséget össze lehessen kötni a társadalom akut problémáival. Gyógyíthatatlanul eltávolodva attól az emberi közösségtől, amelyben működik, a kolozsvári színháztársaság, ahogy a teljes „hivatalos” román színháztársaság is, az állami kasszából érkező, feltétel nélküli és meg nem kérdőjelezett támogatásnak hála fog csak túlélni. A művészi teljesítmény minőségétől függetlenül.

A művészet univerzuma

Ám a Magyar Színház még egy kultúrmissziós funkciót ellát. A román vélemény a hazai színháztársaságról általában vidékies-megelégedett, sőt az a – senki és semmi által meg nem erősített – benyomás sem ritka, hogy a román színház a világ legjobbjai között található. Az Európai Színházi Unió tagjaként a Magyar Színház négyévente megszervezi

az Interferenciák Fesztivált. Így felkínálja a kolozsvári közönségnek a lehetőséget, hogy rácsatlakozzon az európai és világszintű színjátszásra, hogy legyen némi fogalma arról, mi is történik a nagyvilágban. Ezért is láthattuk a 2008-as Interferenciákon a nagyszerű *La paz perpetuát*, Juan Mayorga művét a Teatro de la Abadía társulatának előadásában az emberről, aki a másikkal nem farkasa, de vérebe lesz a terrorellenes harc vagy bármely más kézenfekvő kifogás miatt. Az előadás – színjáték, díszletek, *light*- és *sound-design* – ugyan nem tűntetően, de az embernek maradás mellett foglal állást. Az emberi állapot megtartása mindenáron. Az előadás egy esemény, amely eltörli azt a provinciális felfogást, miszerint színházat csak Romániában csinálnak, s ugyanakkor felméri a fényéveket, amelyek elválasztanak minket, periférián lévőket a színházi civilizáció központjától.

Ugyanakkor láthatták a kolozsváriak Benjamin Lazar társulatának ófrancia nyelvű csodálatos játékát: *Cyrano de Bergerac A másik világ, avagy a hold államai és birodalmai* című, a 17. században írt sci-fi regénynek adaptációját. A kizárólag mécsesekből álló megvilágítás (ahogy a darab megírásának idején volt szokás), a három kísérő zenész és az egyetlen színész, aki az állhatatlanságot kardinális erénnyé teszi, az okosan használt hang társítása a rafinált mozgással, valamint a diszkurción, de nagyszerűen használt megvilágítás arra emlékeztetett, hogy a régi nyelvek muzikalitása önmagában is attrakció lehet, ahogy arra is, hogy a varázslat nem feltételez legújabb típusú eszközöket.

Szintén egyéni erőfeszítés gyümölcse volt a 2012-es fesztiválon a dél-koreai *pansori*-előadás: *Ukchuk Ga* (Brecht: *Kurácsi mama*, rendezte: Inyu Nam, előadta: Li Dzsaram). Bár csak részben egyéni, mivel a három kísérő zenész teljes joggal vesz részt a játékban. Hang, test, mozgás, posztúra, fizikalitás, érzelem, átélés, energia – Li Dzsaram mindet bemutatja a kimerítő, de felejthetetlen 140 perc alatt. Míg a szintén 2012-ben előadott *Ígéret földje* az emberség határait feszegető tapasztalást villantja fel: lehetsz nagyon büszke a nemzetedre, s hiheted azt, hogy a többiek csupán gondot jelentenek. Közben elviselhetetlen a szubliminális, a fináléhoz közeledve egyre zavaróbb érzés, miszerint *a többiek is* emberek. És a következtetés: megvetheted az emigránsokat te, bennszülött, de ne feledd, hogy te is emigráns vagy. Te is valahonnan jössz. Vagy ha nem te, akkor a szüleid biztosan (Habima Színház, Tel Aviv).

A rendetlen fellegvár

A Kolozsvári Nemzeti Színház Erdélyben a román kultúra referenciainstanzja. Sorsa hányatott, néha a művészi megújulás avantgárdjában őrlődött, ha figyelembe vesszük a (túl rövid ideig) ott rendező Radu Stancát, avagy az 1965–1969 között az igazgatói posztot is betöltő Vlad Mugur rendezőt. Jelenleg egy jót is, rosszat is mutató kollektívája van. A színészek közül kiemelkedik Corneliu Răileanu, Ionuț Caras, Cătălin Herlo, Adrian Cucu, Matei Rotaru, Cristian Grosu és mások; a színésznők közül Miriam Cuibus, Elena Ivanca, Ramona Dumitrescu vagy Anca Hanu.

Ám létezik valami meghatározhatatlan, de igenis érzékelhető tényező, ami megakadályozza a Magyar Színházéhoz hasonló teljesítményeket. Talán a penészként a falakba ivódott szervezeti felépítés; talán a helyi mentalitás és légkör; talán a sokszor szerencsétlen munkaerő-felvételi politika vagy a gyakran nem túl jól összeállított repertoár; talán a klikkek már említett hatása – ezek mind hozzájárulnak a művészeti kudarcok sorozatához. Amelyek azonban nem képesek vita tárgyává tenni az intézmény státuszát vagy létjogosultságát a nemzeti bürokrácia mozdulatlan/rozsztalansági vonalán. Ez az a hely, ahol olyan személyiségek buktak meg, mint Andrei Șerban (indifferens vagy kétes darabokkal) és Cătălina Buzoianu (Strindberg: *Ha mi, holtak feltámadunk* – visszhangtalan kudarc).

A valóban sikeres előadásokat (s nem a publikum által tisztességből megtapsoltakat) egy kezünkön meg tudjuk számolni. Ilyen a *Sziget* (Gellu Naum műve Ada Milea rendezésében) – kiemelkedően teatrális, ha figyelembe vesszük, hogy egy zenész rendezte. Szintén ilyen a *Biloxi Blues* (rendezte Cristian Nedea) – és ez azt bizonyítja, hogy Neil Simon szövege képes élni, amennyiben a rendező és a színészek is alkalmasak erre. Ilyen még *A félkegyelmű* (Dosztojevszkij műve a dán Anna Stigsgaard rendezésében), mivel a rendező létre tudta hozni azt az atmoszférát, amely megihlette a színészeket és a díszlettervezőket – a színház kevés említésre érdemes előadásainak egyikeben.

A harmadik, gyenge alternatíva

A független szektorban egyformán jelen vannak a tisztavirág-életű és a tartósabb próbálkozások. A Nyugattól eltérően, ahol sikerrel működ-

nek egymás mellett színházak és független társulatok százai (például Berlinben, de nem csak ott), Kolozsváron a helyzet szomorú. Néhány egyetemista csapat megpróbált a szakmai túléléshez szükséges ugródeszkát előállítani magának, saját társulatokat alakítva (mint a Színház 2.0 – amely eltűnt, amint az alapítói végeztek).

Chris Nedea (Cristian Nedea) rendező 1997-ben létrehozta a ManInFest nevű független színi társulatot. Változó összetételre és informális helyszínekre (elhagyott mozitermek stb.) alapozva a csapat a „hivatalos” művek alternatíváit vitte színre. A társulat néhány éven keresztül a ManInFest kísérletiszínház-fesztivált is megrendezte. Az utolsó alkalommal, 2007-ben találkozhattunk a baszk (Francia-Pireneusok-beli) Etxea társulattal és *Invertigo* című produkciójukkal – egy lélegzetelállító társadalmi kísérlettel. Teljes megértéséhez részt kellett venni benne, s csak annyit mondunk: az egyszerűség még soha nem bizonyult összetettebbnek.

Kolozsváron az alternatív kultúra központjában, az Ecsetgyárban néhány éven keresztül egy magánszínház is működött: a Kis Terem, Mihaela Panainte rendező igazgatása alatt. A függönyt 2013-ban húzta le végleg. A válság legyőzte, de addig is sikerült 2011-ben létrehozni a pillanat legprovokatívabb előadásainak egyikét – Eugen Ionescu *A székek* című darabját egy autentikus székgyár díszletében, ahol a munkások nagy gonddal játszották el szerepüket, akárcsak a „ház” által biztosított székek.

Végül: Kolozsváron kitartóan képviseli a független színházi szektort a Groundfloor társulat Kelemen Kinga és a Magyar Színház színésze, Sinkó Ferenc vezetésével. Tavalyig a társulat évente megrendezte a Contact Improvisation fesztivált, ahová a szakág jelentős trénerit hívták meg.

Hogyan készíts repertoárt?

Szintén a Groundfloor jegyez három kiváló előadást Sinkó Ferenc rendezésében: *PostSync* (2010), *Divas* (2012), *Paralell* (2013). A *PostSync* az embert mint a média-civilizáció áldozatát vizsgálja; humorosan és kíméletlenül bevon egy hosszú utazásba a mindennap bennünket bombázó ingerek világában. E stimulusok tesznek minket ezen, elvileg az embertársainkkal folytatott kommunikáció céljából megalkotott eszközök rabjaivá. E különböző találmányok (a moldvai krónikás az „os-

tobaság kegyetlen ténykedése” fogalma alá sorolná ezeket) révén elvesszünk a fordításban, a hang eltolódik a képtől és önálló életre kel. Létrejön egy párhuzamos valóság, amely nincs kapcsolatban a mindennapi érzékeléseinkkel, de amely hajlamos helyettesíteni azokat. Balla Szabolcs és Székely Ágota kalauzol bennünket az utazás során az új virtuális valóságban, amely mindannyiunkat fogva tart.

A *Divas* a nőt mutatja be. A modern nőt, a sikeres asszonyt, aki elfogadja személyiségének megcsonkítását e siker érdekében. A nőt, a dicsőség nélküli győztest, a jelen szomorú diadalát. Kézdi Imola, Albert Csilla és Vass Zsuzsanna mozgással és hanggal egy modern, cinikus és valódi történetet formáznak meg. Fenntartások nélkül előadva a narráció egy frappáns koreográfia, azaz mozgással történő írás példáját kínálja. A kijelentés, a tétel felállítása – már ha a néző érzékei elég éberek – megfeythető, bár kevésbé a kimondott, sokkal inkább a többi érzékünknek szánt információkból. Egy kiváló előadás, mely ugyanakkor reális alternatívája a hivatalos kínálatnak.

Végül a *Paralell* az elfogadásról szól. Saját énünk, saját lényünk elfogadásáról, olyanként, amilyen. És, később, a másikéről. A toleranciához önmagunk elfogadásán keresztül vezet az út. De mit lépsz másik elfogadásáért (vagyis, pontosabban, az el-nem-fogadásuk ellen)? Koldulod? Megkeresed mindenáron? Kész vagy fizetni érte? Két példa, két sors, két élet jelenik meg a *Paralell*ben, az életnek nevezett temporális fluxus egy pillanatában, Lucia Mârneanu és Bodoki-Halmen Kata igen jó részvételével. Egy harmadik mindenképpen megnézendő *show*.

Ezenkívül a Groundfloor elhozta Kolozsvárra Urbán András színi társulatának darabjait, a frappáns *Urbi et Orbit* (az Ecsetgyár Stúdiótermének első előadásaiként, 2009-ben) és a *Béres Márta One Girl Show*-t. Ezek bizonyítják, hogy az újvidéki csapat egyike Délkelet-Európa legérdekesebbjeinek.

*

Vajon ez sok vagy kevés? Ez a kolozsvári színjátszás, próbálkozásaival, sikereivel és összeroppanásaival. Megpróbáltunk minél pontosabb leltárt készíteni, de a teljesség igénye nélkül. Mert a mindent kimerítő közlés unalmat teremt. Egyébiránt pedig a boncolási jegyzőkönyvek sem annyira teljeseek, mint ahogy azt híresztelik.

Király Farkas fordítása

Keszeg Anna

140 747 EURÓ ELŐSZÖR, MÁSODSZOR, HARMADSZOR

Kolozsvári képzőművész a román médiában

Miközben vigyázó szemeim, mint sok generációs társam, én is nyugatra vettem, a közvetlen környezetemben felnőtt a kortárs képzőművészet legerősebb kelet-közép-európai brandje, a Kolozsvári Iskola. 2013 szeptemberében futószalagon osztottuk meg a Facebookon a Huffington Post *Here Are the 12 Cities That Will Shake up the Art World in the 21st Century* című cikkét, mely Kolozsvárt a 3. helyen említette Delhi és Bogota után.¹ Írhatnék itt nyilván arról a fantasztikus érzésről, ami akkor keríti hatalmába a provincializmusát annyiféle környezetben megélt netolvasót, amikor hirtelen földrajzi értelemben a világ közepére repítik, úgy, hogy közben semmit sem tett ezért a költözésért. De most nem ez az igazán izgalmas, hanem az a sokféle változás, mely egyrészt a romániai, másrészt pedig a nemzetközi képzőművészetben történt, s ami miatt a Kolozsvárhoz kapcsolódó művészszevek piaci értéke ekkorát nőtt.²

A romániai könyvesboltok polcain a cikk megírása előtt két héttel jelent meg Erwin Kessler könyve *X:20. Röntgenfelvétel az 1989 utáni román művészetről* címmel.³ A régóta várt kiadvány nem váltja minden szempontból valóra a hozzá fűzött elvárásokat (főként az első tíz évvel foglalkozik, egyoldalúan előnyben részesít bizonyos folyamatokat és túlhangsúlyozza bizonyos iskolák jelentőségét), viszont nagyon körültekintő dokumentáció áll mögötte. Kessler négy korszakra osztja e huszonvalahány évet: az első a Nemzeti Képzőművészeti Alap által dominált, a második a kormányfüggetlen szervezetek által irányított korszak, a harmadik a magángyűjtők idősza, a negyedik pedig a mű-

- 1 The Huffington Post 2013. szeptember 19., www.huffingtonpost.com/2013/09/19/art-cities-of-the-future_n_3949998.html.
- 2 Fontos nevek: a nagy (nem túl) öreg Victor Man (1974); a kurátor Mihai Pop; a fiatal művészek: Mircea Cantor (1977), Ciprian Mureșan (1977), Adrian Ghenie (1977), Șerban Savu (1978). Helyszínek: Plan B galéria (Kolozsvár, Berlin), Ecsetgyár. A Kolozsvári Iskola mint márka első említése: Ginanne Brownell globalposztos cikke (*Why Romanian arts have gone global*, Globalpost 2011. február 16., www.globalpost.com/dispatch/europe/110211/romania-art-music-film-romanian).
- 3 Erwin KESSLER, *X:20. O radiografie a artei românești după 1989*, Vellant, Bukarest, 2014.

vészet életmóddá, kommodifikált kulturális terméké válásának periódusa. S bár a szerző elismeri, hogy a négy korszakra jellemző folyamatok párhuzamosan továbbra is léteznek, az általam tárgyalt jelenségek szempontjából központi jelentősége van a román képzőművészet *lifestyle* rendszerének.

A másik központi és globális folyamat az, amit *art-market-bubble*-nak neveznek, s ami a kortárs képzőművészetbe való befektetés trendjét írja le. A fejlemény várható volt: a piaci spekulációk a pénzügyi válság után egy olyan terület felé orientálódtak, amelynek hierarchiája független a gazdasági befektetésektől, miközben mégiscsak köze lesz azokhoz.

A trendek és az autonóm társadalmi alrendszerek fejlődése azonban sosem képes közvetlen módon jelen lenni a társadalmi folyamatokban. Ezek a változások még nem alkalmasak arra, hogy a művészettel kapcsolatos társadalmi és kollektív reprezentációkat átalakítsák, a jelenségeket pontosabban tükrözőkké tegyék. Viszont megváltoztathatják a közvélekedés tartalmát. Én itt és most éppen erre vagyok kíváncsi: hogyan beszél a romániai média a kolozsvári iskola szinte észrevétlenül világhírűvé vált művészeiről, milyen értékek társaságában helyezi el őket? Az elemzés kiindulópontja az a 2013. február 14-én tematizálóó médiaesemény, mely Adrian Ghenie *Dr. Mengele 2* című festményének a Sotheby's által szervezett aukción 140 747 euróért történt eladását dolgozta fel (a festményt eredetileg 35 000 és 46 000 euró közötti értékre becsülték). Határozottan emlékszem arra a sokkra, amit Adrian Ghenie nevének elhangzása váltott ki bennem a legfőbb román kereskedelmi csatorna, a ProTV legnagyobb nézettségű, hétórai híradójában a román neotelevízió állandó sztárja, Andreea Esca bemondónő szájából. A következő napokban több médiatermék is közölt a hírrrel kapcsolatos anyagokat, most ezekre szeretnék koncentrálni. A kérdés tehát az: hogyan kezelte a román média a Kolozsvári Iskolát?

A kétfedelű (vizuális) kultúra

Mini sajtódosszié-elemzésemet előzze meg azonban egy rövid összefoglaló a Kolozsvári Iskoláról. Ötven percen keresztül hámozza a burgonyát öt, harminc év körüli katonaruhás fiatalember egy félig fehérre csempézett, félig fehér olajfestékekkel kifestett, a kommunizmus közönségi tereire emlékeztető térben. Lábuknál két fekete edény és a folya-

matosan apadó burgonyahegy. Ritkán szólnak egymáshoz, a munka kommentár nélkül megy jól. A jobboldali figura Mihai Pop, a többiek a fiúk. Ez az ötven perc egy videóinstalláció,⁴ mely (kis csúsztatással) a Kolozsvári Iskolát viszi színre. Az átmenetet megteremtő generáció így képes dolgozni: ezekkel a díszletekkel, halkan, csoportban, professzionálisan, komolyan – sok-sok öniróniával.

Meséljük most el az eredettörténetet háromféleképpen.

1. Mindenekelőtt ott volt Victor Man, a mai '77–78-as generációnál alig négy évvel idősebb művész, aki számára nem volt nagyobb evidencia annál, mint hogy Kolozsváron nem lehet releváns vizuális nyelvet létrehozni. Viszont nem szakított teljesen tanulmányai helyszínével, s karrierépítési modellje, vizuális formanyelve inspirálta a galéria és az Ecsetgyár-jelenség köré szerveződő neveket. Mant a második prágai biennálén fedezte fel Giancarlo Politi kurátor, és valahol itt indult a Kolozsvári Iskola iránti kereslet.⁵

2. A kolozsvári képzőművészeti egyetemnek van egy izgalmas személyiségnek számító igazgatója, Ioan Sbârciu, aki egy másik kulcs ehhez a történethez, mert tudatosan építette diákjai számára a nemzetközi kapcsolatokat. S bár a Plan B és a Kolozsvári Iskola nem kapcsolható közvetlenül össze az egyetemmel (hiszen a képzés elleni lázadás gesztusa sok esetben része a '77-es generáció életművének), mégis ez az a közeg, ahol a kiskatonák gondolkodni kezdtek a mesterségen.

3. 2005-ben – s ez már az Adrian Ghenie által elmesélt történet – hazakerülnek Kolozsvárra az akkor 27 év körüli, nyugaton szerencsét próbált és kudarcot vallott évfolyamtársak, és részben e kudarc orvoslására létrehozzák a Plan B galériát. A galéria neve tükrözi azt, hogy mindez nem más, mint menekülőpálya. A fiúk a szüleikkel élnek, se megélhetésük, se elképzelésük arról, milyen lesz a tervezett, várt, megálmodott jövő. Ebből a közös elkeseredésből lesz a sikeres B-terv.⁶

Most pedig ugorjunk át a konszekráció folyamatát, s nézzük meg azt, milyen a jelenség mai romániai megítélése. A szakértők szerint az a nemzetközileg elismert vizuális látásmód, amit a Kolozsvári Iskola

4 Ciprian MURESAN, *Untitled (Soldiers)*, 2009.

5 Ez az a történet, melyet részben Erwin Kessler is megerősít, miközben a második verzió melletti érvekre is találunk példát nála (lásd KESSLER, *I. m.*, 243–260). A kortárs román képzőművészet állapotát egyébként is konfliktusban álló energiák és fórumok egymásmellettségeként reprodukálják, lásd Mara RAȚIU, *Romanian Contemporary Visual Arts World after 1989. Tension and Fragmentation*, Studia UBB 2011/3., 107–127.

6 Ehhez lásd Ovidiu Cornea összeállítását: Ziua de Cluj 2013. április 18., <http://ziua.ro/realitatea.net/cultura/pictorul-adrian-ghenie-dezastru-ca-emigrant-artist-de-talie-mondiala-cei-de-la-academia-din-cluj-m-au-lasat-in-pace-video--110185.html>.

képvisel, sajnos nem hozta magával a hétköznapi életvilágok globális átesztétizálásának trendjét. Kessler monográfiája így diagnosztizál: „a nyugati civilizációkkal ellentétben, ahol a művészet növekedése a társadalom és annak (városi, de nem kizárólag városi) kultúrája természetes növekedésével összhangban történt, Romániában a (»haladó«) művészet mesterséges jelenség (volt), egy nagyon szűk társadalmi réteg erőfeszítése, mely az elmúlt évtizedekben létrehozta és elkülönítette létezésének, tudatosságának és alkotásának sajátos közegeit, melyek a tömegkultúra és a civilizáció konkrét adottságaitól radikálisan különböznek.”⁷ Úgy vált belőlük márkaérték, hogy márkahű fogyasztók a helyszíntől csak nagyon távol akadnak. S ezért az iskola szintén Victor Mantól eredeztethető vizuális látásmódja, festészetre fókuszálása, illetve attitűdje a felelős: „Ha a bukaresti kétezres generáció gyakran a fotórealizmus és a neopop területéről táplálkozik, a Kolozsvári Iskola határozottan anti-pop, realizmusa elliptikus és elitista, enyhén mágiikus hangulatú, s semmilyen megfelelője sincs a 2000-es bukaresti generáció munkáiban. [...] A művész festőként, a festőnek a történelem (a saját művészet) szubjektumaként való újragondolása az, amivel a Kolozsvári Iskola hozzájárult a kortárs esztétika újraképzéséhez.”⁸

A Kolozsvári Iskola és az ahhoz hasonlóan kontextus nélküli nemzetközi filmfesztivál hozzájárul létrehozta Kolozsvár Románián belüli zárvány-szerűségének benyomását is, miközben e két márkaérték szűk szakmai közösségek által létrehozott eredmény, s jellegénél fogva elitista. Ez az elitizmus azonban ráépül arra a változásra, amit a művészet megítélésének átalakulása jelent. Az átmenet Romániájában a művészet új helyet talál magának, olyan helyszíneket, melyek képesek a láthatóság biztosítására. Ezek a helyszínek a 2000-es években alakulnak ki. S hogy mennyire nincs előzményük, arra a Balkon című, 1999-ben alapított folyóirat 2001-es *Hol keressük a művészetet?* című összeállításra a példa. Ez a lapszám tekinti át azoknak a helyszíneknek a sorát, amelyek a megbízható minőségű képzőművészet láthatóságát biztosítják. Ami ezen a listán feltűnő, az a kereskedelmi galériák szinte teljes hiánya (a listán szereplő tizenhét helyszín közül mindössze kettő vállalt fel kereskedelmi tevékenységet); a következő négy-öt év volt az, amikor a képzőművészet piaci értéke és értékesítésének lehetősége tematizálódott. Művészetszociológiai szempontból ez az elmozdulás volt szükséges ahhoz, hogy a Kolozsvári Iskola-fenomén létrejöhessen. A képlet

7 KESSLER, I. m., 45.

8 Uo., 244–245.

izgalmas: fel kell ismerni a vizuális művészet kereskedelmi értékét, kereskedelmi tevékenységet folytató helyszíneket kell létrehozni, viszont meg kell kerülni annak a közegnek a vizuális kultúráját, melyben a piaci forgalomba kerülő kulturális termékek létrejönnek.

Mintha a román kulturális termelésnek azok a sikertermékei (a film, a DJ-kultúra, a képzőművészet, a divattervezés és csak legvégül az irodalom), amelyek a nemzetközi érdeklődés középpontjába kerültek, exportárúnak számítanának, és célközönségük az országon kívül lenne. Az otthoni fogyasztásra készült termékek más jellegűek és más jelentőségűek (vesd össze Cătălin Botezatu *versus* Oláh Gyárfás: Patzaikin 2014).

A román média

A fenti képletből kiindulva nem meglepő az a tanácstalanság, amellyel a román kereskedelmi média kezeli a Kolozsvári Iskola-jelenséget. A cikkek a Sotheby's-aukciót követően kezdtek sokasodni, s a kolozsvári médiatermékek jórészt ekkor közöltek interjút a művésszel, illetve a galérialapítóval. A február végi aukciót követően áprilisra tehető a részletes interjúk. A Sotheby's-aukció kisebb médiaeseményként épül fel: hírré válik, hogy milyen román képzőművészeket promotálnak a kortárs képzőművészetnek szentelt legnagyobb árverések (az említett aukciós házak: a Sotheby's, a Christie's és a Drouot), hogy milyen nemzetközi hírv művészek mellett kerülnek forgalomba a román nevek, az aukció maga, majd a 140 000 euró, amelyért a *Dr. Mengele 2* elkelt. Ez a helyzet legalábbis az adevarul.ro portálon,⁹ ahol a hír a kultúra kategóriába kerül. Az aukciót megelőzően, február 10-én egy olyan tematikájú cikk is olvasható volt a portálon, amely azoknak a román képzőművészeknek a listáját hozza, akik a legjobb gazdasági befektetésnek számítanak. Az evz.ro portálon a 140 000 euróval kapcsolatos hír kontextus nélküli, kizárólag a gazdasági mutatók iránt érdeklődik, s az összeg megnevezésén túl ezzel a címmel kerül a portálra: *Egy román betört a nemzetközi művészeti piacra*.¹⁰ A hír szövegében a következő kifejezések fordulnak elő: hihetetlen, elképzelhetetlen, központi jelentőségű, előzmény nélküli, híres, fiatal stb. Ghenie munkásságának

9 Lásd http://adevarul.ro/cultura/arte/artisti-romani-fac-istorie-new-york-mircea-cantor-adrian-ghenie-ciprian-muresan-1_5284caf3c7b855f56f54353/index.html.

10 Lásd www.evz.ro/detalii/stiri/un-roman-da-lovitura-pe-piata-de-arta-1023651.html.

művészeti beágyazottsága mindössze két összefüggésben szerepel: ezek a román festőiskola nemzetközi hírnévre törése (nem véletlen, hogy nem kolozsváriként, hanem románként említik), illetve a 20. századi történelem eseményeit feldolgozó festmények.

Izgalmas példa a b1 tévécsatorna híradása, amely a Mondén rovatba helyezi a Ghenie sikeréhez kapcsolódó leírást.¹¹ Hasonló jellegű a ProTV csatorna vonatkozó híre, amely *Sikerés ifjú festő* szalagcím alatt közvetít az árverésről. A felvezető szöveg, mely az eladási összeget hangsúlyozza, a következő mondatot tartalmazza még: „A siker nemcsak a szerencse függvénye, a barátok azt mesélik, hogy a festő sokat és megfeszítetten dolgozik.” Az aukcióról való közvetítés a felkonferálónak azt a mondatát emeli ki, amely az est két sztárjaként az árverésen először részt vevő két fiatal festőt, Gheniét és Hurvin Andersont aposztrofálja, majd az összeg kihirdetését. Közben a szalagcím változik, és a képernyő jobb sarkában ezt a szójátékot olvashatjuk: „Ghenie, a berámázandó név”. A tudósítás a következőkben bejuttatja azt a Youtube-videót, melyet a Palazzo GrassiTV készített Ghenie-portré gyanánt,¹² s amelyben Ghenie arról beszél, mennyire nincs elképzelésünk arról, milyen textúrája lehetett mondjuk JFK bőrének. A másik megszólaltatott Mihai Pop, a kurátor, aki a feszültséget, a sikerhez vezető út rögzességét emeli ki, és ezzel vezet át a hír a Plan B galériára, a Kolozsvári Iskolára, s itt a már említett igazgató is megszólal – a kép háttérében a kolozsvári művészeti egyetem dizájn karának kárminvörös épülete látszik, legvégül pedig az ArtMark részvényese nyilatkozik. A legutolsó megszólaló a román film nemzetközi sikere mellé helyezi a román képzőművészet valamivel később érkező, de azonos szintű elismertségét. A cikk narrátora a következő kiállítási helyszínekről és a korábban eladott munkákról, illetve azok értékéről tudósít.¹³ Ezek a tudósítások sztárként kezelik Gheniét, életmódtrendet képzelnek mögé, miközben a kereskedelmi média sztárjainak sikertörténeteikhez képest nagyon nehezen összeálló pályaképet kell kidolgozniuk. A piaci érték egyértelműen a sztár kategóriába helyezi a képzőművészt, a médianyelvnek viszont meg kell küzdenie azzal, hogy itt a megfeszített munkát (is), és nemcsak a szerencsét kell megfizetni.

11 Lásd www.b1.ro/stiri/monden/pictorul-roman-adrian-ghenie-elogiat-de-pres-a-din-sua-toate-tablourile-sale-s-au-vandut-inainte-vernisa-julii-din-new-york-foto-53204.html.

12 Lásd www.youtube.com/watch?v=NT3ocTs1qxw.

13 Lásd <http://stirileprotv.ro/stiri/financiar/un-tablou-al-pictorului-roman-adrian-ghenie-vandut-cu-pesto-140-000-de-euro-la-licitatie-in-londra.html>.

Ez a tabloidizáció technikáit erőteljesen hordozó híradás kerül a középpontba a nacionalista értékrendet képviselő felületes szalagcímekben, illetve az olyan helyi érdekeltségű, a lokális sajtó kereteit át nem lépő tudósításokban, amelyek felkeresik a helyszíneket, interjút készítenek a kurátorral, a művésszel, stratégiát, tapasztalatszagú területet keresnek. Ebben a kategóriába leginkább az adevarul.ro kolozsvári kiadásának tudósításai, illetve a transindex.ro-n Rácz Tímea Mihai Poppal készített komoly interjúja¹⁴ sorolható. A transindex.ro egyébként is folyamatosan figyelte ennek a területnek az alakulását; a román médiatermékekhez képest pontosabb, a jelenségek környezetét jobban ismerő fogalomhasználatával közelített a kolozsvári képzőművészethez, s nem utolsósorban hagyta saját szókészletét érvényre juttatni. Érdekes viszont, hogy a transindex.ro által 2006. június 13-án K. A. szignóval jegyzett, Mihai Poppal készített interjú kérdéseinek hangneme enyhén támadó, sokszor kényszeríti védekező álláspontba az interjúalanyt. A választott alcím is a jelenségek ismerete, illetve az interjú figyelmes elolvasása esetében érthető igazán, kritikai él nélkül: *Többre taksál kortárs képzőművészeket a hazai piac, mint Bécs vagy Párizs*. Tetten érhető tehát egy határozott „trendsetter” attitűd, viszont enyhe türelmetlenség is az elvárások magaslatára még nem egyértelműen emelkedő trenddel szemben.¹⁵

Sok a jó és a vicces példa. Viszont e híradások hármasságát is igen jól látszik. Mindhárom kategória sikerként, rekordként beszél az eladásról, és teszik ezt akár úgy, hogy a román nemzeti kultúra sikerét látják benne (szerencsére erre a tálalásra egyre kevesebb a példa), vagy pedig bulvárhósként viszonyulnak a festőhöz, akihez magánkörnyezetén (barátokon, tanárokon) keresztül vezet az út, illetve legvégül oly módon, ahogyan azok a professzionális híradások teszik, melyek a működési univerzumokban keresik a jelenség értelmezéséhez a kulcsot.

Ezt a minivizsgálatot két-három éven belül jó lenne ismét elvégezni: sikerül-e felzárkóztatni a médianyelvet az átalakuló művészeti piac trendjeihez? Vagy szükségszerű ezeknek a progresszív fórumoknak a makrokontextus-nélkülisége a román kultúrában, miközben mikrokontextusaik annyira vonzóak és jól márkázhatóak?

14 Rácz Tímea, *Imázsépítés. Hogyan kerül a Plan B galéria a világ legjobbjai közé?*, Transindex 2013. április 25., <http://multikult.transindex.ro/?cikk=20151>.

15 Lásd <http://eletmod.transindex.ro/?cikk=4382>.

Demény Péter

EGY VÁROS ÉRTELME

Az én *puzzle*-m olyan, hogy így vagy úgy, de Kolozsvár is megjelenik az összerakott, kialakult képen. Valósággal gyűjtöm a várost dicsérő mondatokat-történeteket, azokat viszont, amelyek bírálják, elengedem a fülem mellett.

„Erdélyben két város befogadó. Az egyik Kolozsvár, a másik Vásárhely” – mondta egy ünnepi alkalommal az egyik kollégám. És igaz volt: akár az egyetem, akár az élet más véletlenjei miatt sokan ragadnak itt olyanok, akik esetleg nem tervezték, hogy itt ragadjanak. Így ragadt itt Kányádi Sándor is, aki különben, mint mindenki tudja, Nagygalambfalváról származik. (Annál elkeserítőbb, hogy idős korára megharagudott a városra, és ma már hallani sem akar felőle.) Azért emelem ki éppen őt, azért vele kezdem ezt az esszét, mert az ő munkásságában találkoznak Erdély nemzetei, sőt a zsidók is csatlakoznak hozzájuk.

Mint közismert, Kós Károly, Kuncz Aladár, Makkai Sándor és a többiek úgy képzeltek el a transzilvanizmust, mint olyan eszmerendszert, amelynek valósága itt van Erdélyben: az erdélyi román, magyar, szász strukturálisan más, mondták, mint a regáti román, az anyaországi magyar vagy a német. Erdély tehát olyan üst, amelyben a különféle nemzetiségek közel kerülnek egymáshoz.

A gondolati csillagzat gyönyörű, a valóság szerintem más, és mindig is más volt. Az azonban biztos, hogy itt, ebben az általam sokat bírált Erdélyben ismertem meg három olyan embert, aki mindhárom itteni nyelvet jól bírta (és esetenként más nyelven is beszélt vagy beszélt), és akire büszke lehetett (volna) Kós Károly – hármójuk között egyébként személyesen is ismert.

Jánosi János, László Ferenc, Kányádi Sándor – ők a három. Jánosi magyar származású brassói zsidó gondolkodó, László Ferenc zenetörténész, az erdélyi gondolat eddig nem említett nagyjának, László Dezsőnek a fia, Kányádi pedig... Kányádi. Jánosi János Ion Ianoși néven Bukarestben lett esztéta, miután Pétervárott oroszul filozófiát végzett, és egy ott megismert román-zsidó lányt vett feleségül, a néhai László Ferenc felesége pedig szász. Kányádi „anyakönyvi értelemben” nem lódult ki a székely-magyar identitásból, kulturális értelemben azonban annál inkább: az erdélyi szász és erdélyi jiddis népköltészetből

adott ki válogatást,¹ a román költők verseiből pedig számolatlanul fordított.

De mi kell a fordításhoz? Valami szomjúság, valami kíváncsiság, azt hiszem. Többször elmeséltem már: állunk Kányádiék előszobájában, és azt magyarázza nekem, milyen kínok gyötrik Nichita Stănescu fordítása közben, és hogyan próbál megbirkózni velük. Milyen csodálatos fordulat a „dorul cel mai dor”, mennyire nem jó megfelelője a „legvágyabb vágy”, milyen csodálatos a magyar „öl” szó is, és a legcsodálatosabb, bár ezt nem szóval mondja, csak attitűddel, hogy ő ráolvasta az egyik csodára a másikat.²

Kányádi persze mindenfélét fordított, de egy francia szót külön el kellett magyaráznia, és nyilván akkor sem értettem meg *igazán*. Ez az *igazán* lett aztán a beszélgetésünk maltere. Ő ugyan mindig többet mondott, mint amennyit kellett volna, de tudta, ha kevesebbet mond, akkor is értem, sajátosan elharapott mondatait is értem, és mindent értek mindenestül. Mert ha „dor”, akkor ki erdélyinek, aki ilyenekkel foglalkozik, ne ugrana be Eminescu nagy verse, a *Mai am un singur dor (Csak egy vágyam maradt)* – hiszen Nichita Stănescunak is beugrott, illetve ott lüktetett a vénájában. Neki természetesen, hiszen abban nőtt fel – nekünk természetesen, hiszen *amelleit*.

Ez a *benti mellettség* teszi sajátossá annak a fordítónak a helyzetét, aki nem odaköltözött, odaemigrált stb., hanem beleszületett vagy ráköltözött az a másik kultúra. Nagygalambfalva Udvarhelyszéken van: akárhány Trianon volt is, székely identitás az, amiről itt egyáltalán szó lehet. De román az állam nyelve, román az egyik tantárgy, románnul kell katonáskodni... És később, amikor Kányádi egyetemre jön, találkozik a kulturális Romániával, amelynek térképen Kolozsvár éppen olyan fontos, mint a magyar kultúráén, és a Kriterion Könyvkiadó itteni fiókja, elsősorban Dávid Gyula révén szorgalmazza is a két kultúra egymásra találását. Persze állami ukáz hatására is, és ezt az is-t nem vettem én komolyan, amikor *Szinaja és a szeretet foga* című esszé-

1 *Egy kis madárka ül vala – Es saß ein klein Waldvögelein. Erdélyi szász népköltészet* [kétnyelvű: szász–magyar], Kriterion, Bukarest, 1977; *Erdélyi jiddis népköltészet* [kétnyelvű: jiddis–magyar] Európa, Budapest, 1989.

2 Lásd az *[Olykor nem bálnám...]* két változatát: „Olykor nem bálnám ha részem / volna más elrendelésben / ha nem jövök a világra / holtomat senki se látja // De vágyódtam hogy juthassak / révébe mind a két partnak / hogy szülessek s meg is haljak / hogy szülessek s meg is haljak”, illetve: „Olykor nem bálnám részem ha nemlét / meg-nem-született ha lennék / volnék boldogabb / senki se láthatná holtomat // De a vágyak vágyát gyújtva föl / csábított az anyaól / azzal hogy szül s meg is öl / azzal hogy szül meg is öl” (KÁNYÁDI Sándor, *Csipkebokor az alkonyatban*, Magyar Könyvklub – Polis, Budapest–Kolozsvár, 1999).

met írtam.³ Haragudtam arra a szeretetre, amely (gondoltam én) kizárólag parancsra érkezik és éreztetik, és nagyjából az egész 1989 előtti fordításirodalmat ennek tudtam be.

Holott nagyon nem volt igazam, s ez akkor derült ki igazán, amikor egykori tanárnőm a magyar–román szakon elmesélte, hogy egyik kedvenc könyve Fodor Sándor *Csipikéje* volt,⁴ és még korábban, 2012-ben, amikor az író temetésére többen is eljöttek a román alkotók közül, és egyik sem csak azért, mert az írószövetség küldte őket. Minden borzalma mellett a diktatúra *életforma* is volt (s talán ez a legszörnyűbb...), és mindenki tapasztalta már azt a paradoxont, hogy éppen attól nem tud szabadulni, amit mélységesen megvet; de mivel nem tud szabadulni tőle, már meg is kell győznie magát a hasznosságáról, a színvonaláról; de mivel meggyőzte magát, már szinte szereti is; és mivel szereti, már nehéz szabadulnia, már akkor sem tud, amikor esetleg alkalom adódik rá. Valahogy így működött a fordításirodalom is 1989 előtt: a konfliktus tilos volt, a szeretet kötelező, és azok mellett, akik őszintén érdeklődtek, olyanok is akadtak, akik *beletanultak az érdeklődésbe*, s akik aztán (és ebben mégiscsak igazam volt) a forradalom után hagyták a románok csapját és papját.

*

Most fordítsunk egyet a kaleidoszkópon, és nézzük meg a mai helyzetet, melyet azonban nem lehet az akkori nélkül igazán meglátni. Már csak azért sem, mert sokunk számára ihlető példa Szilágyi Domokos, Veress Zoltán, Király László, Dávid Gyula, Horváth Andor és Kányádi Sándor munkássága, szomjúság és színvonal tekintetében egyaránt. És ha akkoriban a cenzúra, ma az anyagi szempontok akadályozzák meg (sokkal eredményesebben és kiszámíthatatlanabban egyébként), hogy *minden* megjelenjen, amit fordítottunk, mert érdekesnek tartunk. Ha *akkor* egyik napról a másikra *persona non gratá*vá válhatott alkotó és/vagy fordító, ma a fene sem érti, miért nem tartja jó vállalkozásnak egy kiadó Mircea Eliade egyik vagy másik regényét (és a példa nem elméleti, tudom, miről beszélek).

A válság Kolozsvárt is elérte, *desigur* és *natürlich*. De egyrészt nem mindig volt válság, másrészt a válság időszakában éppúgy élni kell,

3 Lásd Élet és Irodalom 2010. július 30., illetve kötetben: DEMÉNY Péter, *A lélek trolija*, Komp-Press, Kolozsvár, 2013, 73–81.

4 A meseregény többször is napvilágot látott románul, első kiadása 1971-ben jelent meg a bukaresti Ion Creangă Kiadónál Angela és Dumitru Radu Popescu fordításában.

mint a diktatúráéban. 1989 óta fordítottak már Ciorant, két világháború közötti román emlékirókat, Hodjakot, Nicolae Balotát, Doina Ruştit és annyi mindenki mást.⁵ Azért nem szeretem a felsorolásokat, mert valaki óhatatlanul kimarad belőlük (másrészt meg azért, mert nem illik magamat beléjük tennem...).

Meg azért sem szeretem őket, mert ez pusztá filológia, holott valami másról kellene beszélni, világnézetről inkább. Itt élünk a románság mellett, és ha nem örültünk meg teljesen, akkor egyszercsak érdekelni kezd, miért rajong az a másik, akit annyiszor látunk könyvbemutatókon és kiállításmegnyitókön, vagy egy-egy előadáson a színházban; miért rajong és mit ír esetleg. Még csak nem is a szeretetről van szó, hogy gyorsan megnyugtassam azokat, akik Trianonnal kelnek és fekszenek, hanem egyszerűen arról, hogy az ember hirtelen arra riad, kétségbe vonja a saját elítéleteit, és kíváncsi a másikéira. Összeszorul a torkod, ha egy Temesváron született román költő emlékiratában alig találkozol magyarokkal, és ijedten kérdezed magadtól: miért?! Horváth Andor válogatásában jó kis beszámolókat olvashatunk például a váci börtönről: mi van?! Januárban arra lapoztam bele a Helikonba, hogy László Noémi éppúgy Mircea Ivănescunak, ennek a szerényen óriási, három éve elhunyt román költőnek a verseit fordította le, mint én: hogyan?!

Ezek a kérdések nem hagyják nyugodni az embert. Máskor meg a kutatás kanyarog arrafelé, amerre ők, a románok vannak. Balázs Imre József például az avantgárdot vizsgáló fűrészei miatt lyukadt ki Saşa Panănál vagy Geo Bogzánál, és el kell ismernünk: a román avantgárd létezőbb, láthatóbb és tán színvonalasabb is, mint a magyar.

Kolozsvár meg olyan, akár egy nagy kovász. Kőszínházak, alternatív társulatok, kiadók, kocsmák serkentik az embert – nem költenek fel, mert el sem aludhatsz. Aki nyitott szemmel beszél magáról, az feltétlenül észreveszi a másikat. Visky András a színházat szondázza, hát persze hogy beleütközik Georges Banuba, aki George Banu néven született Buzăun, most pedig Párizsban él. Ezzel aztán ott is vagyunk a másik nagy témánál: világhírű román származású franciák

5 Lásd Emil CIORAN, *Könyvek és szentek*, ford. KARÁCSONYI Zsolt, Quadmon, Budapest, 2010; *Tanúskodni jöttem. Válogatás a két világháború közötti román emlékirat- és naplóirodalomból*, ford., előszó HORVÁTH Andor, Kriterion, Kolozsvár, 2003; Franz HODJAK, *Legenda a kútról. Versek, elbeszélések és egy monodráma*, ford. KIRÁLY Zoltán – SZENKOVICS Enikő, Kriterion, Kolozsvár, 2004; Nicolae BALOTĂ, *Romániai magyar írók (1920–1980)*, ford. VALLASEK Júlia, Mentor, Marosvásárhely, 2007; Doina RUŞTI, *Zogru*, ford. SZENKOVICS Enikő, Sétatér Kulturális Egyesület, Kolozsvár, 2014.

vagy Franciaországban élők – Brâncușitól Ionescón és Cioranon át Matei Vișniecig hosszú a lista, és miért? Hogyhogy ilyen jól csinálják, mivel, miképpen?

*

Kolozsvár kíváncsi város. A kíváncsisága nem felületes, és a szociális hálókat mindig szépen kialakította és jól működtette. Egykor a New Yorkban tanakodott, aki oda ment, ma a Bulgakovban és az Insomniában főnek a fők. Meg a színházban, a Quadro Galériában, a Kolozsvári Magyar Napokon és szerteszét. Füst, zsongás, beszélgetés, alkohol, veszekedés, kultúra. Kolozsvár. Miért, hogyan? Aki ezen elgondolkozik, s ügyel rá, hogy gondolatai ne kalandozzanak összevissza, hanem helyes irányban haladjanak, nagy igazságoknak jöhet a nyomára.

KÖZÜGY

„A MŰALKOTÁS PONTOSSÁGA”

Beszélgetés Tompa Gáborral

A Kolozsvári Állami Magyar Színház a város egyik kiemelt találkozóhelye: olyan színtér, ahol egymásra talál kultúra és társadalom, város és lakosság, Európa és Kolozsvár. Tompa Gáborral, a színház igazgatójával és főrendezőjével ezekről a találkozásokról, a játék sajátosságairól, a művészeti ágak és a kultúrák érintkezéséről Kovács Flóra beszélgetett.

– Kolozsvár témával jelentkező lapszámban nem is lehetne más kérdéssel kezdeni, mint ami a színházra vonatkozik. A Kolozsvári Állami Magyar Színház a világ színházának vérkeringésében található. A legkiemelkedőbb rendezők sorra dolgoznak a társulattal. Fontosnak tartom, hogy többféle színház-elképzelés mutatkozik meg újra és újra. Hogyan sikerült színház-igazgatóként elérnie egy olyan szabadságot, hogy ennyiféle színházi elképzeléssel párbeszédképes és nyitott társulatot tudjon létrehozni?

– 1990 novemberében, amikor Andrei Pleșu, az akkori kulturális miniszter, aki európai rangú kultúrfilozófusként is ismert, kinevezett a Kolozsvári Magyar Színház élére, ez annak az elképzelésnek volt szerkesztője, mely a romániai színházi világban ismert, tapasztalt vagy fiatalabb rendezőket hozott színházvezetői helyzetbe, hogy egyéniségükkel, művészi elképzeléseikkel újrarajzolják a '89-es fordulat utáni évek, évtizedek színházi térképét. Ez nagyfokú bizalmat és szabadságot, egyszersmind felelősséget is jelentett, s nekem első feladatom az volt, hogy olyan színészekkel fiatalítsam a 15 főre csökkent társulatot, akik nyitottak a megújulásra, s kíváncsiak és elég rugalmasak is ahhoz, hogy többféle játéktípussal kísérletezzenek. Az akkor létrehozott előadások aztán lassanként igazolták ennek az elképzelésnek a létjogosultságát, s a színház hazai és külföldi szakmai elismerései meghosszabbították irántunk azt a bizalmat, amely alapfeltétele volt a hosszú távon

működőképes művészi program kialakításához elengedhetetlen színházcsinálási szabadságnak.

– *Úgy tűnik számomra, hogy Önnek nagyon fontosak a „négykezesek”. Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy az Ön számára a beszélgetés maga előremozdító. Kijelenthető talán, hogy Visky András és Kovács András Ferenc a legfontosabb beszélgetőtársai. Mennyiben térnek el – ha eltérnek – a beszélgetés sajátosságai egy irodalmi anyag vagy egy színházi anyag létrehozásánál? Ki lehet azt jelenteni, hogy egy színházi előadás létrejötte után a beszélgetésből keletkezőért a rendező lesz a leginkább felelős?*

– A költészet magányos műfaj – Kányádi Sándor szerint „egyetlen ember magánügye” –, a színház pedig kollektív, noha ezen belül a rendező a legmagányosabb szerep, akár egy önállóan szárnyalni kezdő repülőből kiszálló pilótáé. A négykezesek a társas magányra vágyásnak, a művészi barátságoknak és szolidaritásnak közös játékaik. E játékok – és főként az említett „játéktársak”! – nélkül már régen eltévedtem volna a transzilván szellemi táj ködös barátságatlanságában. A négykezesek valamiképpen közös vallomásoknak is tekinthetők, melyeket nem annyira beszélgetés, mint együtt-hallgatás előzött meg. Érvényes színházi előadások létrejötténél az esetek 99 százalékában előbb megszületik egy koncepció – ez avatja tulajdonképpen a rendezőt azzá, aki! –, azután kezdődhet a beszélgetés, ami mindig e körül a koncepció körül zajlik. Viskyvel például ezek a beszélgetések szembeesítő jellegűek és mindig arról szólnak, hogyan működik minden egyes részletében ez a koncepció a színpadon; milyen nyelvet kell létrehoznia és hogyan lehet következetes önmagához a játékosság, a színpadi képek, a konvencionális dimenzió közegeiben. Ez a fajta szembeesítés az előadás létrejötte után is folytatódik...

– *A „négykezes” képében ott húzódik a rájátszás a zenére. Az Ön kiemelt szerzői közt megtalálható Ionesco és Beckett, akiknél a pontos, partitúra-szerű szerkesztést többször hangsúlyozta. E két szerző művei úgy működnek, mint ahogy Ligeti György aláhúzza a zene kapcsán a zárt szerkezetet az összhangzattanban. Nem lehet egy lépést sem „átugrani”. Az Ön számára mennyire fontos a zene maga? Mely zeneszerzők hatottak Önre?*

– A zene több száz definíciója ismeretes, a mágikus megközelítéstől a matematikáin át a szakrálisig, s mindenikben valamilyen módon benne van Isten, Idő, Lélek mint meghatározó elemek. A Lélek az, ami összeköti az időt az időtlenel, hiszen az idő csupán egy ember

által kitalált konvenció, mégis rendkívüli drámai szerepet játszik életünkben. Engem a zene mint a formák legtökéletesebbje izgat igazán, mert benne a Teremtés egyik alapvető, nélkülözhetetlen és egyben megmagyarázhatatlan eleme, a pontosság mint vezérlő elv mutatkozik meg. A Teremtésben minden pontosan olyan, mint amilyennek teremtett – alakban, színben, hangzásban, ritmusban, belső működésben stb. A műalkotás pontossága folyamatosan ismétli a teremtésben létező szabályt, harmóniát, illetve a rendet a káoszban, pontosabban a Rend és Káosz egyensúlyát. Számomra ezt példázzák a gregorián énekek, Bach kantátái, Händel, Purcell, Haydn, Mozart, Beethoven, Chopin, Rahmanyinov, Fauré, Bartók, Mahler zenéje – hogy csak néhányat említsek a rám nagy hatást gyakorolt zeneszerzők közül.

– *A zenéhez párosítható szakrális és a színház szakralitása mennyiben választható külön? Magának a szakralitásnak a kérdése rendkívüli jelentőséggel bír a színházban, akár még tematikus szinten is.*

– Pilinszky János szerint „a színház eleve szakrális művészet, mivel csakis a transzcendens utalás képes annak is, ami a színpadon történik, s annak is, amire a színpad utal, megadni a jelenlét igazságát”. A szakralitás kérdése a színpadon valóban a jelenlét kérdéskörében ragadható meg. A színpadi jelenlét lényegét a legpontosabban talán Grotowski fogalmazta meg, az ő elképzelése szerint a színház „a megváltás helye”, ahol a színész „lemezteleníti magát, a rendkívüli, ünnepi gesztusban teljes egészében megnyílik [...] s ezzel a lépéssel eljuthat organizmusának csúcspontjára, ahol eggyé olvad a tudat és az ösztön”. Ez az önfeltárás azonban nem mehet végbe a „másik”, a néző jelenléte nélkül, különben megreked egyfajta önkielégítés szintjén. A teljes Aktus során a színész új emberré válik, és hozzásegíti a nézőt is az újjászületéshez. Ehhez azonban elengedhetetlen a néző részvétele is – akár egy mise részvevőié a szertartásban –, s „a találkozás aktusa” lehetővé teszi, hogy „közszemlére tegyük és meghaladjuk önmagunkat”. A zenével szemben a színházban „legyőzzük magányosságunkat” és „végrehajtjuk a találkozás aktusát”. Ilyen értelemben a színház a „másik” elismerésének formája.

– *Egy kisebbségi környezetben a színház hátrányokat és előnyöket is tapasztalhat egyfolytában. Hátrány lehet, hogy mindig színházon kívüli szempontokat is számon kérhetnek rajta – ez nem feltétlenül csak kisebbségi színházaknál működik –, ugyanakkor előnyben részesül, mivel egy másik*

(színházi) kultúrát is magába olvaszthat. Mennyiben nehéz e két jegy együttes megjelenésének tudomásulvételével irányítani egy színházat? Egyáltalában számolni kell az elsővel?

– Ez a kettősség inkább előny, mint hátrány. Az első tényezővel tulajdonképpen kevesebbet kell tudatosan foglalkoznunk, hiszen az biológiaiilag is adott: magyar nyelvű színház vagyunk, magyar nyelven szólnak meg az előadásaink, s mint ilyen, szerves részei vagyunk az egyetemes magyar kultúrának. Ám ez semmiképpen sem lehet sem elhatároló, sem pedig kirekesztő tényező. Minden pillanatban nyitottnak, kíváncsiaknak kell lennünk, s előadásainkat mindazoknak kell szánnunk, akik kíváncsiak és eljönnek megnézni azokat. A más kultúrák iránti nyitottság, az azokkal való folyamatos párbeszéd szerves része kell hogy legyen mindennapjainknak. Fantasztikus élmény volt például, amikor Dél-Koreában vagy Kolumbiában több ezren voltak kíváncsiak az előadásainkra, melyek az ottani közönség számára ismeretlen nyelven szóltak meg – mégis egyetemesen, a színház nyelvén hozzájuk is szóltak. De az is nagyszerű, hogy Kolozsváron nem csupán magyar ajkúak látogatják az előadásainkat.

– A hűtlen színház: esszé a rendezésről (*Kriterion, Bukarest, 1987*) című kötetében említi, hogy a színházi előadáson belüli építkezést a kiszögellésekről kiszögellésekre képében tudná megfogalmazni a színészek számára. Ez valamiféleképpen az emlékeztetéssel is összefügg, illetve egy erős, logikát szem előtt tartó koncentrációval. Ez lehet talán az egyik módja annak, hogy egy adott színész önmön játéka közben ne feledkezzen el a másikéről?

– A színészi játék elengedhetetlen feltétele a figyelem. Nem a koncentráció, amely a színészen belül van, hanem a figyelem, amely mindig rajta kívül van, és kifelé, a másokra irányul. A színész előbb *van*, létezik, mielőtt „játszana”. „Vagyok, tehát játszom.” S akár a teniszből, ahol a játékosoknak mindig a következő labdára kell figyelniük, a színészi játék is mindig jelenidejű: állandó készenlétben mindig a következő pillanatra figyel. Hagyja megtörténni a dolgokat.

– *A művészetben rendkívül fontos az irónia. A Leonida Gem Session című előadás ezt nagy erővel jeleníti meg. Egyben emlékeztet a közelmúltra, az abból adódó, ahhoz kötődő kutatásainkra, s nem utolsósorban szerintem a hírek terjedésének természetére is utal. Ennél az előadásnál az irónia oly erős, hogy a néző nem kerülheti el, hogy ténylegesen reflektáljon önmön múlt-*

jára is. Ez előadás ötlete mikor merült fel? Ion Luca Caragiale-továbbbírás-ként lehetne ezt a munkát definiálni?

– Úgy tűnik, hogy térségünkben a Ion Luca Caragiale műveiből ismerős politikai csatározások már nem érnek véget a Függetlenség téri hagyományos összeütközéssel. Az ellenfelek egymás végső lejáratására és megsemmisítésére törekszenek, s a hatalom ígérete úgy szédíti őket, mint hajdan azokat a római császárokat, akik szó szerint vették, hogy az istenek leszármazottai, s ehhez mértén követeltek és harácsolnak maguknak korlátlan hatalmat és előjogokat. Mostanság a politikai pártok számára már az sem számít erénynek, hogy saját programjukhoz hűek maradjanak, és kapásból teszik magukévá legádázabb ellenségeik jelszavát, ha ez az egyetlen üdvözítő út a hatalom megszerzéséhez. A törvények vagy az alkotmány olyan eszközökké és játékszerekké váltak a kezükben, amelyeket percenként változtathatnak kényük-kedvük szerint, hiszen meggyőződésük, hogy fölöttük állnak.

24 évvel a '89-es fordulat után sűrűsödnek azok a kérdések, amelyekre mindeddig hiába vártunk választ, s amelyek nélkül valószínűleg elpuskázunk az utolsó esélyünket is, hogy végre méltón hozzájáruljunk környezetünk világunk lakhatóvá tételéhez. Ha a közelmúlt eseményeinek s az abban szereplőknek teljes átvilágítása nem történik meg, akkor úgy tekinthetünk majd erre a „rendszer váltásra”, mint a Leonida naccsádbeli utcai ribillióra, ami csupán színjáték a hatalom előadásában, annak bizonyítására, hogy soha nem lesz valódi forradalom. E felismerés keserősége az, ami igazolja az iróniát...

– *Bukarestben végzett, s Amerikában is sokat rendezett, tanít. Ha a három – amerikai, magyar, román – színházi gondolkodást és gépezetet összehasonlítja, miben látja legfőbb különbségüket?*

– A szerkezetben és a gondolkodásmódban. Az amerikai színházi struktúrát egyfajta szakszervezetiség irányítja, éppen ettől bürokratikus, merev, s nehezen ad teret a kísérletezésnek, az alkotói lazaságnak, rugalmasságnak. A mai magyar színházat túlságosan áthatja a politika – nem a politikum! –, a hovatartozás kényszere, s ettől az egész színházi élet és maga a szakma is iszonyúan megosztott. A román színjátszás ennél rugalmasabb, több teret ad magának az alkotói folyamatnak, de olykor épp az ellenkező véglet, mint az amerikai – hajlamos a túlzott lazaságra, ami könnyen széteséshez vezethet. Amúgy a jó színház mindenütt jó színház, a rossz meg rossz. Én személy szerint több jó színházat láttam Romániában, mint Amerikában vagy Magyarországon.

– *Úgy látom, hogy a Kolozsvári Állami Magyar Színházban fiatal drámaírók műveinek előadásra tűzését is tervezik. Így került az előadások közé a Demény Péter drámájából készült Bolero is. A felolvasószínházi előadások ezeknek mintegy első állomásaiként is működnek? A közeljövőben lehet még számítani fiatal drámaíró munkájának előadására?*

– Tudatosan törekszünk fiatal magyar szerzők drámáinak a bemutatására, még akkor is, ha ezek között a művek között viszonylag sok a zsenge. Harag György annak idején gyakorlatilag ismeretlen erdélyi magyar drámákból hozott létre korszakalkotó előadásokat, amelyek minden más műnél erősebben szóltak a mi valóságunkról. A felolvasószínház mintegy előszobája lehet egy majdan színpadra kerülő drámának.

– *Amikor filmet készített, akkor a színházi jelenléttől való eltérés foglalkoztatta leginkább?*

– Én egyszerre végeztem a színház- és filmrendezői szakon Bukarestben, s az akkori filmes tanáraink folyton gyözködtek, hogy maradjak a filmes pályán. Csakhogy a nyolcvanas években lehetetlen volt „átverni” a cenzúrán akár egyetlen olyan forgatókönyvet is, ami nem hamisította meg durván az akkori valóságot. A színház metaforikusabb nyelve viszont lehetővé tette, hogy folyamatosan beszéljünk arról a helyzetről, amiben éltünk. Amikor 1997-ben az Objektív Filmstúdió felkért, hogy készítsék filmet Csiki László *Kínai védelem* című novellájából, közel húszéves nosztalgikus utazást tettem meg visszafelé az időben, diákéveim világába... A film egészen más természetű művészet, mint a színház, jóval magányosabb, meg szubjektívebb is, „szobrászkodás az idővel”, ahogyan Tarkovszkij mondja. A művészi kép a filmben arra épül, hogy megfigyelésként tudja feltüntetni saját érzékelését a tárgyról. Ugyanakkor megvan benne a szabad asszociációs építkezés lehetősége, s mint ilyen, egy sajátos költészeté is, ami engem személy szerint rendkívüli módon foglalkoztat.

– *A címke-függöny. Tompa Gábor színházi magánszótára (összeáll. Zsigmond Andrea, rajzok Láng Orsolya, Bookart, Csíkszereda, 2010) című kötetében külön címszóként szerepel a regény. Ez azt jelzi, hogy kiemelt fontossággal bír az Ön számára egy regény megírása?*

– Évekkel ezelőtt egy regény megírása elérhetetlen távolságra állt tőlem. Azóta készen állok egy regénnyel, amely többek között a saját történetemet is magában foglalja, de hónapok óta képtelen vagyok meg-

írni a befejezését. Tudjuk, hogy minden jó regény többet mond, mint maga a történet, amelyre épül, s mást is, mint amit mondani látszik. Balzac szavaival, melyeket Mario Vargas Llosa is idéz: „az egész társadalmi élet feltárása nélkül nincs igazi regényíró, mert a regény a nemzetek magánéletének története”.

KRITIKA

Kántor Lajos – Rigán Lóránd (szerk.)

Kolozsvári beugró Korunk – Komp-Press Kiadó
Kolozsvár, 2013

Biró Annamária

IDEGENEK A VÁROSBAN

Amikor 2013 nyarán az interneten rohamosan terjedt a *Kolozsvári beugró* című kötet könyvtrailere,¹ szinte mindenkin izgatott várakozás lett úrrá. Egy olyan kötetet vártunk, amely végre alátámasztja a kolozsváriak meggyőződését, és Románia egyik legdinamikusabban fejlődő, izgalmas, jól ismert és mégis meglepetésekkel teli városát dokumentálja még úgy is, hogy elkerülhetetlenül csak pillanatnyi benyomásokat, szubjektíven megélt imaginárius tereket prezentálhat. Minden jel arra mutatott, hogy a várakozás nem hiábavaló: már önmagában a trailer elkészülte, hogy a szerkesztők különböző korosztályokból kerültek ki, hogy a kötet egyik fő szerzője, az igen fiatal Adorjáni Panna ismeri a fiatalok viszonyulását a városi terekhez, hogy bevallottan töredékes, szubjektív, különböző műfajú szövegek kavalkádjá hivatott valamiféle képet sugározni, mind-mind azt támasztották alá, hogy sikerülni fog az a szinte lehetetlennek tűnő vállalkozás, hogy Kolozsvárt úgy mutassa be, ahogyan azt a kolozsváriak és a Kolozsvárra kerültek mutatnák meg az idetévedő idegennek. Vagy ki mutat itt, kinek, mit?

1 Lásd www.youtube.com/watch?v=gE_EWHbDR6A.

Nem véletlen a kolozsvári őslakosok és a beköltözők distinkciója, legyenek azok betelepítettek vagy önként idetelepedők, románok, magyarok vagy az egyre nagyobb számban jelenlévő külföldiek. Kolozsvár sokáig zárt város volt, ezért a kilencvenes évektől itt megállapodók vagy átmenetileg itt élők gyakran érezhetik idegennek magukat abban a térben, amelyet az őslakosok minden változástól féltének. Az ide kerülő egyetemista hamar a skizofréniára utaló jegyeket fedezhet fel a városlakókon, de saját magán is. Gyanakodva méregeti az útjába kerülő polgártársat: kivel van dolga? Nem az a probléma elsősorban, hogy románul vagy magyarul szólaljon-e meg, hanem hogy az utcákat és tereket milyen néven nevezze. Műveletlen őstuloknak nézik-e, ha Napocát mond Jókai utca helyett, kommunistaszimpatizánsnak-e, ha Március 6-ának nevezi a mai Iuliu Maniu (Szentegyház/Tükör) utcát, magyar nacionalistának-e, ha a Gruia csak Fellegvárként jut eszébe, román nacionalistának-e, ha Kogălniceanuként emlegeti a patinás Farkas utcát? A különböző neveket hamar meg lehet tanulni, ahhoz azonban nagyon sok időre van szükség, hogy az ember a partner függvényében pillanatok alatt eldönthesse, mely tudásréteget kell játékba hoznia. Mert itt már nem városismeretről, hanem emberismeretről van szó. Hasonló a helyzet akkor is, amikor a várost egy idegennek kell bemutatni. Mert vagy van, vagy nincs előzetes tudás; sokszor vannak elvárások, és gyakran előfordul az is, hogy a rögzült képekből való kimozdítás szinte lehetetlen. Legtöbbször a nosztalgikus elképzelésekre keres bizonyítékokat az idegen, és számtalanszor megtörténik, hogy mindaz, ami új, mozgalmas, vidám és színes, elsomorítja a látogatót, és ahhoz a lemondó konzekvenciához vezet: Kolozsváron (vagy Kolozsvárrott – ez is mekkora vitatéma) is csak az Európa számtalan városában működött trendekkel lehet találkozni.

Ebben a sokszorosan rétegzett, problémás helyzetben eleve nem könnyű útikalauzt szerkeszteni. Mert nyilván kérdéses, hogy ki a célközönség, de kérdés az is, hogy milyen várost, a városnak mely réteget mutatjuk be az ideutazónak. Ráadásul arról sem feledkezhetünk meg, hogy az őshonosok, az itt lakók a saját városképüket fogják számonkérni a végeredményen, ennyi igényt pedig szinte lehetetlen maradéktalanul kielégíteni. A *Kolozsvári beugró* több módszert is kifejlesztett ennek kijátszására. Egyrészt szakított az útikönyvek hagyományával, mert az nem minden esetben ad lehetőséget arra, hogy a város kortárs jelenségeit, tereit, eseményeit is bemutassa. Szakított a hagyományos – tömörségre és objektivitásra törekvő – leírásokkal, helyett műfajilag

heterogén könyvecskét hozott létre (Kolozsvárról szóló rövidebb szép-irodalmi művek, kolozsváriak utcabemutatói, interjúk, lapbemutatók és hagyományos prezentációk), amely egyszerre próbálja megszólítani a hajdani polgári Kolozsvár patináját kereső turistát és a multitasking-generáció tagját, aki gyorsan akarja befogadni a látnivalót. Az eredmény azonban többnyire felemás lett, ahogyan az a Kolozsvár-kép is, amely a kötetből kirajzolódik. A szerkesztők intenciója szerint a címben szereplő beugró az az archetipikus turista, akiről a statisztikák is beszélnek, akinek Kolozsvár csupán két-háromórás program a többnapos Székelyföld-túra előtt. Bár a kimutatások szerint valóban ez a típus van leginkább jelen turistaként, de valahogy mégsem megnyugtató egy kolozsvári számára, hogy csupán az ő igényeit kell kielégíteni, hogy nem vesszük figyelembe a sokféle ideutazó másfajta kíváncsiságát. Úgyhogy a kötet valahogy mégis másfajta értelemben játszik rá a címre: mintha a magyar médiafogyasztó által *Beugró*ként ismert szituációs játékban² az lenne a teljesítendő feladat, hogy úgy mutassuk be Kolozsvárt, hogy az alátámassza a magyar nosztalgiát kereső, a több nemzetiség esetleges konfliktusairól vagy szépségeiről tudomást nem vevő, aziránt nem érdeklődő, a 21. századi megváltozott funkciójú várost ignoráló turista elvárásait.

Ez a feladat szinte maradéktalanul teljesült, hiszen a rövid időt Kolozsváron töltő magyar turista a könyv segítségével megismerkedhet a város történelmi központjával, a reprezentatív épületek történetével, templomokkal, iskolákkal, egyetemekkel, esetleg polgári házakkal és legfőképpen persze a Mátyás-szoborral. Bár nem szándékunk hiánylistát felállítani, annyit azért talán mégis szövegezzünk, hogy az egyhetes program kicsit szegényes, azok a látnivalók, amelyek itt bemutatásra kerülnek, egy jobb kondícióban levő turista számára három-négy óra alatt meglátogathatók, de két nap alatt mindenki számára befogadhatók. Az épületek leírása, a szobrok, terek, templomok rövid ismertetői tökéletesek, nyilván számoltak az átlag turista befogadóképességével. A bemutatott város szép, történelmi nevezetességek bukkannak fel mindenhol, a Házsongárd kész panteon – szerencsére sok minden megmaradt a maga patinájában. Kolozsvár egyik állandó problémája a teljes városképet elronditó kábelek, huzalok látványa. Időről időre felbukkannak azok a képek, amelyeken kiretusálják ezeket a látványból, olyan városképet teremtve, ami nincs. Valahogy ez volt az érzésem a könyvet

olvasva is, itt még a központból is ki lett radírozva minden olyan látvány, amely nem illik a képbe. Elismerem persze, hogy sok minden nem illik: a főter sarkán lévő Memorandisták emlékművét elég nehéz értelmezni, a '89-es szoborcsoport sem sikerült a legjobban, de elég nehéz lenne eltüntetni a lepusztultságával demonstráló Continental szállót vagy elterelni a figyelmet az Egyetemi könyvesboltról. A párórás turista esetében nem okoz nehézséget a figyelem lekötése a központ nevezetességeivel, az egyhetes látogató előtt azonban nem könnyű titkolni, hogy a városnak van egy másik főtere is egy impozáns méretű ortodox katedrálissal, a város több pontjáról is látszó Avram Iancu-szoborral és nem utolsósorban ezt a központot is több jelentős épület övezi. A könyv vállalja ennek a titoknak a kockázatát, még úgy is, hogy a turista esélyt sem kap megismerni a Román Állami Színházat, mely legalább épületként mégiscsak abba a koncepcióba illeszkedik, amely mentén a kötet szerveződik.

A kötet útikönyv-része alapvetően szegényes; a városnak nagyon sok rétegét-részletét nem ismerjük meg belőle, de nem soroljuk, mi minden maradt ki, hiszen pont az útikönyvjelleg gyengítése volt a cél. Bensőségesebb, ugyanakkor a feszültségeket is érzékeltető képet kapunk azokból a szubjektív beszámolókból, amelyek egy-egy utcáról szólnak. Azt gondolom, nem véletlen, hogy a Szentegyház (Iuliu Maniu) utca kétszer is szerepel, hiszen ez az az út, amely a két főteret összeköti, a város kelet–nyugati tengelyét képezi. A városépítész Guttmann Szabolcs hívja fel a figyelmet arra, hogy nem sok olyan európai város van, ahol egy rangos neobizánci templomot egyetlen utca választ el egy neogót toronysisakkal rendelkező katolikus katedrálisról. Talán ezt mégis többletként kellene kezelni, egyediségként felmutatni. Nem egyedik, de mégis újragondolásra készíthetnének a városnak azon rétegei, amelyek elsősorban építészeti látványként tevődnek egymásra, ugyanakkor erősen rögzült viszonyulásra készítetik a szubjektív útikalauz olvasóit. A Szentegyház (Iuliu Maniu), a Farkas (Kogălniceanu) vagy a Kossuth Lajos / Magyar (December 21.) utcák felidézéséből a turista is rögtön átláthatja, hogy van itt egy nosztalgikus múlt-kép, egy régi polgári világ a maga sokszínűségével, berendezkedésével és mindazokkal, akik ma a kolozsvári utcákat járva ennek a nyomait keresik.

Ennek a világnak talán nem is a mai az ellensége, hiszen a mának tagadhatatlan érdemei vannak az épületek felújításában, a megmaradt értékek konzerválásában. Az igazi ellenség a kommunizmus időszaka, amikor erőszakosan avatkoztak be a városépítészetbe, amikor a leg-

2 A tv2-n 2008-ban indult négy szereplős szituációs-improvizációs játék. Lásd a Wikipédia szócikkét: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Beugr%C3%B3>.

több olyan épületmonstrumot emelték, melyeket az idegenvezető legszívesebben elrejtene a látogatók elől. „A szürke betonváros” – olvashatjuk a kötetben, és mintha a város valóban nem tudna mit kezdeni szocreál örökségével. Érdekes és valahogy megnyugtató is, hogy pont két kolozsvári születésű fiatal személyes beszámolója mozdul ki a veszélyesen rögzült sémákból. László Noémi leírásában a Farkas utca etnikai és kulturális sokszínűsége miatt érdekes, és a sokak állandó tartózkodási helyeként szolgáló, oly sokszor becsmért Akadémiai Könyvtár is szörnyűséges betoncsodává szelídül. És valahogy emberközeli az is, ahogyan Demény Péter nem történetileg vagy építészeti szempontból fontos utcát választ, hanem egyszerűen a focizás színhelyét, egy olyan utcát, amelynek nem ugrik be kapásból a magyar neve, mert funkcionálisan volt fontos. Kántor Lajos a várost körülvevő lakótelepek népére hívja fel a figyelmet, és talán ezt is jó lenne tisztázni a turista számára: a lakótelepeken élők már nem minden esetben képeznek párhuzamos valóságot a belvárosiak mellett, hanem ott élnek azok is, akik a történelmi városrészben kalauzolják a turistát. Az egyhetes kiránduló sokat tanulhat egy ilyen lakóteleptúrából is, amely a közhiedelemmel ellentétben nem a katasztrófaturistáknak szól.

A látható tereken kívül a kötet megismertet mindazzal, ami pezsgővé teszi a várost: fesztiválok, kulturális programok, színház, mozi, intézmények. Büszkén sorakoztatja fel a kis kötet a hagyományos színházat és az alternatív projekteket, a világhírűvé nőtt filmfesztivált és a magyarok körében nagy népszerűségnek örvendő magyar napokat, továbbá mindazon háttérintézményeket, amelyek a szellemi pezsgést biztosítják. Talán kevesebb tér jut a képzőművészeteknek, és fájó hiány, hogy az Ecsetgyár intézményként nem szerepel (csupán egy-egy projekt befogadótéréként), de azt is be kell látnunk, hogy van egy olyan réteg, amely nem feltétlenül a szerkesztők által preferált kultúrafogyasztók közül kerül ki. Igazából az ő igényeiket is könnyen ki lehetett volna elégíteni, hiszen a város megteszi ezt két plázájával, két stadionjával, sportcsarnokával, uszodáival, számtalan sportolási lehetőségével.

Kolozsvár sokszínűségét leginkább a kávézók, kocsmák, éttermek, vagyis az úgynevezett vendéglátó-ipari egységek bemutatásával lehet érzékeltetni. Mert itt valóban minden van: a polgári világból maradt étterem, zugkocsmák és menő klub, alternatív zöld helyek és romkocsmák, elegáns kávézók és cukrászdák, üzletemberek és feltörekvők törzshelyei, magyar, román, arab, szír, német stb. vendégekre szakosodott réteghelyek. A havonta megjelenő és gyakran eltűnő helyszínek

közül nehéz válogatni: melyek azok, amelyek lesznek olyan tartósak, hogy a turista ott találja még őket, ahová az útikönyv irányítja. A *Kolozsvári beugró* a Bulgakovval szinte biztosra ment, és igyekezett a többi helyet is úgy összeválogatni, hogy különböző típusú igényeket elégíthessenek ki. Sőt az elsősorban magyar nyelvű turistára számító könyvecske a helyek összeválogatásával valahogy az otthonosság illúzióját kínálja a többnyire magyar tulajokkal rendelkező helyek előtérbe helyezése révén. A város viszont akkor is érdekes tud lenni, ha felismerteti velünk, hogy idegenek vagyunk itt; jobb esetben kíváncsi idegenek, akiknek nagyon sokat lehet mesélni a terek életéről.

Carbonaro

Ha polip szuszog Kolozsvárott I–II.

Méry Ratio Kiadó
Somorja, 2013

Makai Máté

ERDÉLY NINCS MEG – TRANSZ-KÉPEK

Szöcs Géza újabb, Carbonaro álnéven – mely a függelék szerint az ő mozgalmi (ál)neve is volt (II., 85) – írt kötetéről bátran állítható, hogy a legtöbb Erdélyről kialakult diskurzust megdolgozza. Például azt, amely meseországként állítja be a vidéket, ahonnan a leghíresebb és legmagyarabb magyarok származnak, vagy ahol az állandóan jelenlévő elnyomó hatalom és az identitásukat e jelenlét miatt örökké kereső, ugyanakkor erősnek is valló dísz-magyarok élnek. Felmerül a kérdés, vajon ez az örökkön meglévő *ellenpont* kontúrozza-e ezt az erős *pontot*, azt a jól látható talapzatot, amelyen állva Szöcs a messziről jött ember

pozíciójából olyan abszurd, mesés, szürreális, elnagyolt, ám mégis határozott önképpel bíró és ezzel együtt szórakoztató Erdély-beszédeket mondhat, mint amilyeneket a *Ha polip szuszog Kolozsvárott* című gyűjteményben olvashatunk.

Szöcs Géza műve első ránézésre egy kétkötetes, szépen illusztrált mesekönyv, olyan a formája is, a színei, a kidolgozása, a hangulatvilága, de valójában ezeknek a rövid kis írásoknak nem a történetjellege a fontos, ami a meséknek mindenképpen kiemelt tulajdonsága. Ezek a szövegek inkább leírások, „pontosabban” festmények, transzilván látványképek, mintha Dalí festette volna meg „mozgóképekben” Kolozsvár egy-egy eldugott túlvilági zugát. Az első kötetet Jánosi Andrea remek képei illusztrálják, melyek egytől egyig képesek rá, hogy „megmutassák”, mozgásba hozzák a szövegeket. Az élénk színek, a perspektíva hiánya vagy éppen hogy rejtélyesen egységes sokirányúsága, szürrealitása közeli fordításai Szöcs meséinek, melyek képszerűségét természetesen az illusztrációk kísérete is erősíti. Olvasható a kötetben két olyan szöveg is, melyeknek az alcíme, műfaja „képeslap”. Az egyik a *Faliórák*, amelyben a történetmondó nagyapja óragyűjteményét mutatja be, kitérve arra a szórakoztatóan abszurd, ismétlődő momentumra, amikor az összehangolhatatlan órák sokasága képtelen egyszerre elútni az egészet: „a dél pillanatát ezek a faliórák öt percre bontották szét és terítették ki” (I., 21), létrehozva ezzel egy olyan teret, amely retorikai figurák és a képzelet sokaságát hívja életre. „Olyan pontjaira képzeltem magam a világnak, mint a határvonal a Holdon, amely elválasztja a Hold sötét oldalát a fényestől. [...] Amikor elhallgat a tücsök, de még nem szólalt meg a pacsirta. Amikor már hazamentek a nyomozók, de a halottaskocsi még nem érkezett meg a ház elé” (I., 21–23). A másik „képeslap” a *Kolozsvár, február vége*, amely a tél végén a hegyekből alábukó jéghideg szelet, „a kristályfogú viharfarkasokat” említi (I., 68).

A képszerűség nem véletlenül jellemzi a szövegeket, ugyanis ezek Sziveri János és Szöcs Géza barátságának, illetve beszélgetéseinek nyomataként az előbbi szórakoztatására készültek, hogy a szerző megajándékozza őt – aki sosem járt ott, és sajnálatos betegsége, majd korai halála miatt e „hiányosságát” pótolni képtelen – egy Erdély-képpel. E „lírai fabulák”, „transzszilván abszurdok”, „szürrealisztikus kétpercesek” (I., 5) referenciális karneválja éppen abból nyeri érdekességét, hogy egy olyan embernek szólnak, aki nem ellenőrizheti a történetek valóságértékét, ezért valódiságuk vagy hamisságuk éppoly megfogha-

tatlan körvonalakkal rendelkezik, mint Erdély maga; olyan bizonytalansággal, mint *A határvidék* című szövegben Erdély és a túlvilág enklávékkel tarkított határvidéke, ahol az ember azt sem tudja, merre jár (I., 49). Szöcs meseországában felfelé folyik egy patak (*A patak. A lépéső*), a kolozsvári fiúk József Attila példáját követve lángoló frizurával udvarolnak (*Lángoló udvarlás*), a megunt feleségeken túlradnak (*A barbateny-iszkronyi asszonyvásár*), s itt Rákóczi halála óta láthatatlan fejedelmek uralkodnak (*Földalatti fejedelmek*).

A kiadvány második kötete, amely a tulajdonképpeni *Függelék*, a történet kontextusát hivatott világosabbá tenni Szöcs regényrészleteivel, Sziverihez fűződő közeli barátságuk verseivel, leveleivel, dialógusai-val, illetve egyéb erdélyi témájú festményekkel és grafikákkal (Darkó László, Lustig Valentin, Egyed Tibor). A kiegészítések több fejezetre tagolódnak, egy-egy szakaszt idézve a *Kitörmött utcák, hegedűk*, valamint a *Limpopo* című regények vonatkozó részeiből. Az első kötet szempontjából ezek a legkevésbé érdekes részletek, melyek leginkább töltelék-szövegekként működnek, s kontextusukból kiszakítva, erőszakosan a Kolozsvár-részletek közé ékelve nem alkotnak világos egészet – a függelék megnevezést figyelembe véve is tartható ez a vélemény. Sokkal érdekesebb ugyanakkor és szervezettebben illeszkedik az első részhez a Sziveri–Szöcs viszonyt bemutató fejezet, amelyben emlékezések is olvashatók, s többek között innen tudhatjuk meg, hogy barátságuk nem volt szokványos abban az értelemben, hogy nem ivócimborák voltak, nem is kifejezetten költőbarátok, inkább „egyfajta metafizikai cinkosság tudata” kötötte össze őket, mindez pedig Sziveri jelleméből fakadt, akinek barátságos természete Szöcs szerint e metafizikaiként értett „rejtélyes kommunikációs képességén, lebilincselő érdeklődésén alapult” (II., 17). Márpedig az első kötet szövegei vérbéli metafizikaik abban az értelemben, hogy ezek a kis Erdély-fenomének és közelítések egy fizikain túli világot fejtenek ki, ahol mindennek megtalált helye és magától értetődő oka van. Természetes, hogy Istenszéke onnan kapta a nevét, hogy Isten valaha onnan igazgatta a világot, „de legalábbis Erdélyt vagy minimum a Maros völgyét” (I., 40), és ugyanígy természetes, ha az ember félszázazólát kér tejszínhabbal és két cukorral (II., 80). Ez utóbbi már a második kötet *Jegyzetek az I. kötet egyes fejezeteihez* című részében olvasható, megjegyzésként a *Darkó Pista* című szöveghez, melyben éppen nyugodtan kortyolgatják ezt a lehetetlen italt, amikor is valami „csillag-anyag” aláhull az égből, s polip vagy medúza minőségében egy ideig fortyog, majd megsemmisül (II., 27). Maga

a „szuszogó polip” is csak ködkép, metafora – szimbolikusan lesz a könyv találó címe, remélhetőleg nem véletlenül.

Maga Erdély válik Szőcs furcsán szőtt intertextusaiban a nyelvi figurativitás boszorkánykonyhájává. Bolyai János azért akar új nyelvet kidolgozni, mert ellenzi a verseket; ami azokban van, „az nem határozható meg”, az „megfoghatatlan” (II., 76). Pontosabban „kimondhatatlan”, s e kimondhatatlanság, a császári állam elleni konspiráció, a „sutogó kuruckodás”, az „állandó szervezkedés” az, amiben az erdélyiek élen járnak. Ez az „állandó szervezkedés” pedig mi másból fakadna, mint az örökös mellékszerep pozíciójából, az évszázadokon átívelő elnyomásból, egyfajta egész-érzet hiányából. „Minden rebellis eszme táptalaja az összetett mondat” – olvasható az előző sorok között, s Szőcs Géza rebellis referenciájú prózája ebbe a folytonos másodlagosságba és elnyomásba oltott iróniaként jellemezhető, mely abból fakad, hogy e csudavidéken ugyan varázslók és láthatatlan fejedelmek élnek, de az elnyomó rezsim még azokat is befogná (II., 67). Ironikus a mesebeli lények és a kommunizmus találkozási pontja, vagy talán épp az utóbbi – és történelmi előképei – adják az előbbieket genezisét. „Igen, össze van keveredve a világban a szent és a gonosz, szépséges és förtelmes, csodálatos és gyűlöletes – és talán így is marad, ki tudja, amíg a nagy fal fel nem épül” (Uo.). Vagy amíg Erdély ország nem lesz. Ebben áll az Erdély-metafizika, ez a szavakkal, metaforákkal, fogalmakkal el nem érhető fizikain-túli. A dolgok keveredése pedig abból fakadhat, hogy az identitás, amely évszázadok óta ellen-identitásként határozza meg magát, s amelyet a külső szemlélő honi magyarok a magukénál is magyarabbnak gondolnak, valójában a megsemmisülés, az elködösülés, a szellemvilág határára ér. Nem véletlenül szomszédos a másvilág (*A határvidék* [I., 49]).

Szőcs Géza szórakoztató mesegyűjteménye vérkomoly könyv. Kolozsvár csodával határos módon megússza a világháborús bombázást (e szerencsés eseményről Polcz Alaine is megemlékezik az *Asszony a fronton* című regényében), utcain annyi felekezet van jelen, amennyi Jeruzsálemben sincs (II., 31) – az ilyen és ehhez hasonló tények, valamint Erdély szerencsétlenségének együttállása generálják az „elidegenedett és meghasonlott egzisztencializmust”, a „szabadakarat-ellenes transzszilván skizofréniát” ismétlő diskurzust (II., 74), amely e környezetet jellemzi. Ez utóbbit remekül szemlélteti a „törp” szó hamis etimológiája: „A törpék minden nemzetsége Erdélyből származik, mint ismeretes, innen rajzottak szerte a nagyvilágba. Azt viszont kevesen

tudják, hogy eredetileg – még az erdélyi őshazában – a törpök óriások voltak, s a nevük is azt jelentette, hogy hatalmas. [...] Ennek emlékét őrzi nyelvünkben a terpeszkeedik, azaz a »törpészkedik, törpéskeedik, sok helyet foglal« ige is” (II., 75).

Azonban rögtön az első kötet elején, *A patak. A lépcső* című szöveget olvasva kétféle magatartás lehetősége kínálkozik fel ebben az ambivalens térben. A beszélgetőtárs (Sziveri) a felfelé folyó patak pizstrángjai felől érdeklődik: „a pizstrángok hogy bírják ezt?” – kérdezi, s erre így válaszol a mesélő (Szőcs): „Hát nézd, kérlek, a pizstrángok is kétfélék. Egyik úszik az árral, felfelé, a másik meg árral szemben, lefelé, nem is tudom, melyiknek könnyebb” (I., 7). Mindez Szőcs világára és Erdélytextusaira is ráolvasható, s felfogható a gyakran már-már „mitologikusként” bemutatott vidék képére adható lehetséges válaszként, két lehetséges irodalmi ars poeticaként is, mely két jellemző Erdély-képet kínál fel, a realitást és a mágikus realizmusét, mely utóbbit Esterházy Péter javasolta Bodor Ádám *Sinistra körzetét* olvasva.

Szőcs Géza szándékában – hogy a beteg Sziveri Jánost megajándékozva egy elérhetetlen világ leírásával, láttelekként működő fenomenek sorával – ugyanaz az elérhetetlenség munkál, amely az identitás kapcsán vetődött fel korábban. Ismét Esterházyt idézem, ezúttal a *Harmonia Caelestis*-ből: „Sokat szenvedett a töröktől Kanizsa népe, nagyon áhította a felszabadulást, de valahogy úgy szerette volna, hogy a török után ne jöjjön be a német (aztán hogy a német után bejön az orosz, arra nem is mertek gondolni, arra meg, hogy az orosz után nem jön be senki, mégis majdnem olyan, mintha itt volna valaki, no, arra végképp nem), hanem maga legyen az úr a saját városában.” Szőcs e kis abszurdokban képes úrrá lenni a maga városán, melynek énképét folytonosan meghatározza egy fenyegető másik jelenléte, legyen az török, Habsburg, kommunista vagy csak egy idegen anyaország. Úgy vélem, a *Ha polip szuszog Kolozsvárott* „transz-képei” ennek a permanens mellék- vagy háttérszerepnek, a Magyarországról nézve idegen és érthetetlen közegnek a finessesen megformált lenyomatai. Szőcs sikere, hogy több-rétegű, „kettős kódolású” (gondolva itt Umberto Eco fogalmára) művet hozott létre, mert – bár elbeszélői szándéka elsősorban egyirányúnak tűnik – képes mozgásba hozni a legszerteágazóbb témákat az erdélyiségről folyó diskurzusban.

György Péter

Állatkert Kolozsváron

Képzelt Erdély

Magvető Kiadó
Budapest, 2013

Borbély András

KILENCVENHAT ÉV MAGÁNY„Elgyűrűzik a szerelem,
minden gyermek mindenkié,
minden mondat végtelen.”

Hervay Gizella

György Péter *Állatkert Kolozsváron – Képzelt Erdély* című könyvét olvasva többször fölmerült bennem, hogy ez a könyv nem is a képzelt vagy valóságos Erdélyről, nem is Trianonról, annak örökségéről szól, hanem elsősorban Magyarországról, azon belül is 1989-ről, 1989 örökségéről. Azokról a kérdésekről, amelyekre az elmúlt több mint két évtized során nem sikerült politikailag, kulturálisan vagy gazdaságilag elfogadható választ adni, s amelyek eredményeként teret hódított „a monokulturális, xenofób, történeti kultúrfőlény, a nagyhatalmi álmokat idéző, retorikája által létező jobboldali radikalizmus és restauratív emlékezetpolitika, a neotradicionalizmus” (20). A kötet aktualitását, provokatív erejét éppen ez adja: egy jelenbeli politikai-kulturális trend *archeológiájával* kíván szolgálni. Kérdésfölvetése tehát azt sugallja, hogy jelenlegi politikai problémáink egyik gyújtópontja, melyet újra kellene tárgyalni ahhoz, hogy megoldásra jussunk, nem más, mint a „Trianon-szindróma”.

Ez a kérdésfölvetés tehát – annak ellenére, hogy írói, költői, művészeti, filozófiai életműveket és élettörténeteket von be a diskurzusba – elsősorban *politikai* jellegű. Úgy azonban, hogy a „politikaiság” megle-

hetősen körvonalazatlanul, inkább homályos előfeltevések rendszereként, mint evidensen megnyilvánuló irányvonalként van jelen a szövegekben. Erről a beállítódásról így olykor nehéz eldönteni, hogy zseniálisan megvilágító erejű, vagy a meglévő zavarban még nagyobb zavart kelt – s meggyőződésem, hogy ez az eldönthetlenség nagyobb mértékben fakad az elemzett problémák bonyolultságából, mint a szerző elfogultságaiból. Makovecz Imréről például ezt olvassuk: „Kivonulás a kortárs jelenből, megtérés a táj, az erdő, az isteni természet szelleméhez: ama nagy mítosz: »a filozófiai létegyeséget még ismerő múlt« tér általi érzékeltetése, ez volt s maradt Makovecz visszatérő kérdése élete végéig” (55–56). A vallási, filozófiai, művészeti rétegek egymásra rakódásai ebben a leírásban, de a vonatkozó szöveg egészében is, azt hiszem, hűen követik a makoveczy építészet intencióit, mégis – ahogy ez lenni szokott – a művészet *ideológiakritikai* elemzése itt bizonyos fókig maga is ideologikus marad, mivel kénytelen fenntartani a természet esszencialista (romantikus?) és a művészet konstrukcionista (modernista?) felfogása közti szembeállítás, s ezzel egy sor további – elméletileg meghaladottnak vélt és leegyszerűsítő – oppozíciót ihlet és reflexió, mítosz és ráció, nosztalgia és utópia, végsősoron pedig a „rafinált hibbantak” (sic!) „téveszméi” (57) és a szerző saját kritikus reflexiója, vagy éppen a neotradicionalista giccsesztétika és a kortárs művész sematikus profilja között („Kortárs művész az, akinek nincs többé evidensen azonosítható, mégoly metaforikus közössége sem” [281]). Vagyis miközben a kötet elemzései témaválasztásuk bátorságával eddig tematizálatlan és feltétlenül tematizálandó területek felé tesznek lépéseket, aközben mindig egy kicsit visszafelé is lépnek, konzerválnak beszéd- és leírásmódokat, megkérdőjelezetlenül hagynak igen fontos előfeltevéseket.

De miben is állna a kötet tényleges politikai kérdésfölvetése? A magyarországi politikai helyzet felől nézve ez talán így foglalható össze: mivel magyarázható a politikailag neokonzervatív, gazdaságilag – szerintem – kíméletlenül kapitalista trendek aránytalan előretörése az utóbbi években? Ne felejtjük el, hogy ennek a folyamatnak legkésőbb a 2001. szeptember 11-i terrortámadástól globális (legalábbis euro-atlanti) kontextusa is van. És azt sem, hogy Magyarországon régóta hiányzik a komolyan vehető baloldali alternatíva, ami igencsak összefügg az államszocialista örökség tisztázatlanságaival, az 1989-es „fordulat” demokratikus deficitjeivel és az 1989-es örökség kritizálandóvá válásával. A „valóságos Erdély” felől pedig a könyv politikai kérdésfölvetését

így lehet megfogalmazni: miért alakult úgy, hogy Erdély mind a magyarországi, mind a romániai „nagyhatalmi álmokat idéző” politikával szemben folyton a meghódítandó, a gyarmat pozíciójába kerül, azaz miért nincsen elismerve sem Magyarország, sem Románia felől a Másik mássága, a „másik Erdély”?

Erdély a hiányzó és a fölösleg egyszerre, amit a politikai és eszméletörténeti turisták folyton meg akarnak hódítani, és ugyanakkor föl akarnak áldozni valamilyen eszme nevében. És Erdély időről időre behódol, de sohasem véglegesen. Nincsenek stabil önvédelmi eszközei, stabilan rögzíthető identitása sem, éppen ezért *élhetőbb*, s talán ebben rejlik vonzereje is. Gyanítom, hogy az „erdélyiségben” mint politikai állapotban, ha nem is tudatosítva, de olyan politikai tartalékok rejlenek, melyeket a „nagyhatalmúak” igencsak irigyelhetnek: ezért a platóni *agalma*, a szerelmi áldozat, az elfojtások, a rivalizálás (jobb- és baloldal, Magyarország és Románia között), a birtoklási vágy és a féltékenység. Hiszen még a Magyarországról könnyes szemmel Erdély felé pillogtatók viszonyulása is több, mint érdek és több, mint a múlt iránti nosztalgia: a György Péter által leírt folyamatokat le lehetne fordítani egy ellentmondásokkal terhelt szerelmi háromszög topológiájára is. Ez megmagyarázná például, hogy a kötet miért fojtja el a vetélytárs, vagyis Románia nézőpontjának, igényeinek, frusztrációinak elemzését. Hogy is mondjam: Erdély túl színes, szegénysége ellenére is túl gazdag (például nemcsak magyar és román, hanem csángó, örmény, cigány, szász, sváb, zsidó, aztán székely meg hun meg dák meg sumér is – megannyi valós és imaginárius kisebbség a kisebbségben), túl értékes és szép ahhoz, hogy bármelyik hódító cseleinek csak úgy megadhatná magát, még hozzá véglegesen. Bár rafinált kényszerekkel sajnos sok mindent el lehet érni.

És az, hogy György Péter könyvében kevés szó esik nőkről, még nem jelenti azt, hogy György Péternek most nem egy (a magyarországi baloldal felől nézve legalábbis) „szűz” terület meghódítása a célja, persze egészen máshogyan, mint mondjuk a Jobbiknak: elegánsabban, ha tetszik. Hervay Gizella például a maga élettörténetével és életművével igen bonyolult mintázatát adhatta volna az Erdély és Magyarország közti viszonyrendszer elemzésének, ahogyan azt a kérdést is föl lehetett volna tenni, hogy az államszocialista korszak művészetének különféle revideálási kísérletei miért csak addig jutnak el vele kapcsolatban (s nem csak Magyarországon), hogy Szilágyi Domokos felesége volt. Miközben Hervay Gizella az, akinél egyértelműen kimutatható

Paul Celan költészetének ismerete és hatása, nem pedig Szilágyi Domokos, ahogyan György Péter egy tetszetős, de pontatlan párhuzam felállításával sugallja. (Vö. Hervay *Zuhanások* című kötetével, amely Szilágyinak az *Emeletek avagy a láz enciklopédiája* című kompozíciójának dekomponálásaként is olvasható, mivel a történeti „nagy elbeszélés” helyére a személyesség történetiségét állítja.)

Nem mondhatjuk, hogy György Péter nem tud az egész kérdéskör egyebek mellett pszichoanalitikus bonyolultságáról. Hiszen bizonyos értelemben könyve éppen ennek ered nyomába: Trianon nála nem egy történeti esemény, hanem *trauma*, amely konverziókat, komplexusokat, neurotikus kényszereket és elfojtásokat idéz elő. Egy máig lezáratlan neurózisról vagy eseményről van szó, melynek szimbolikus jelentősége megmutatkozik például abban, hogy a nemzeti identitás, elkötelezettség vagy egyoldalúság kritikája rendre összekapcsolódik a határon túliak iránti felelősség vagy felelőtlenség kérdésével: mintha a határon túliakkal csak nemzeti hacukába bújva lehetne szolidarizálni, és mintha mindig *velük* kellene, például miért ne szolidarizálhatnának a határon túliak a budapesti hajléktalanokkal. De megmutatkozik ez a magyarországi és az erdélyi művészeti kánonok körüli, mára talán elfáradt, de azért nem megoldott vitákban is. Igaz, hogy az erdélyi magyarság saját magára kénytelen időről időre hangsúlyozottan nemzeti kisebbségként tekinteni, csakhogy ennek nem kellene azt jelentenie, hogy ezzel együtt ne tekinthetne magára olyan társadalomként is, melyben nem a nemzetiséghez való tartozás az egyedül konstitutív, hanem „csak” az *egyik* igen-igen fontos elem a többi mellett. Roppant tanulmányos, ám leszűkítő például a kötet Bretter-fejezete, mivel itt is ki van egymással szemben játszva a vallási tapasztalat és a modern, kortársi helyzet, a kritikus értelmiségi pozíciója. Mintha a kettő feltétlenül ki kellene hogy zárja egymást, miközben éppen itt lehetne tematizálni egy erősebben a társadalmiságban (és nem a reprezentációban vagy az intézményi elzárkózásban) gyökerező vallási tapasztalat esélyeit.

Lehet, hogy abszurdnak hangzik, de arról a fikciókkal és traumákkal terhelt magyarországi és székelyföldi „mitológiáról”, ahol főrabonbánok isznak kókuszdió-serlegből (389), modern magyarországi politikusok vonulnak be lóháton kisvárosi központokba (a szemközti blokkok mögül) és ahol politikai besugásra kényszerített költők írnak a 20. századi költészet remekműveit, nekem leginkább Gabriel García Márquez *Száz év magány* című regénye jut eszembe, magányostul, malacfarkú gyermekestül, szorongásostul, a Szép Remedios égbemmelke-

désével együtt. Egy olyan hely, amely sok tekintetben nélkülözi ugyan a modernizáció és a kritika áldásait, hiszen azokat mindig hatalmas eszközökkel akarták rákényszeríteni, de talán éppen ebből a hiányból fakadhatnak vallási, politikai, művészi előnyei és tartalékai. Erdély tehát korántsem az „ártatlanság hazája”, nem szűz terület, de nem is gyarmat, noha régóta hiányolja egy olyan idegen pillantását, aki a birtoklás vagy a kisajátítás vágya nélkül szeretné szeretni. S ezzel utalhatunk arra is, hogy nem pusztán kevéssé ismert, de talán *távolabb* is van egy mástól Erdély és Magyarország, mint amennyire azt így a szomszédokból gondolni véljük.

Vagyis az erdélyiség mint politikai állapot nem pusztán a deficit modernitás nosztalgiáira és gyarmatosításokra használható, és nem pusztán a kritikus modernitás által meghódítandó terület, hanem a modernitás kritikájának vagy alternatívájának gyújtópontja is lehet(ne). Szívesebben mondom magam erdélyinek, ha már mondani kell valamit, mint magyarnak, mert ebbe beleérthetem a magyarságomat és még sok egyebet is, anélkül, hogy ki kellene ezzel zárnom másokat. Hiszen ha a modern művészt az teszi, hogy nincsen evidens közössége, nos, akkor azt hiszem, vannak bajok ezzel a modernitás-konceptcióval, főleg ha valaki egyfajta baloldali kritikai ihletből mond le a közösség iránti elkötelezettség valamilyen formájáról. Mert vajon létezhet-e baloldaliság és érvényes baloldali kritikai attitűd egy nem pusztán ímmel-ámmal elfogadott/elviselt, hanem egy nagyon is komolyan vett, de nem frusztrált, nem kizárólagosságra törő közösség reménye, jövője nélkül? Nem állítom, hogy könnyű ehhez megtalálni a megfelelő nyelvet, ezt György Péter sem állítja. Valóban igaz, hogy „ez a számos embert követelő munka [...] még előttünk áll, s ez a könyv [...] egyetlen fontos lépés [...] a határon” (34).

Csetri Elek

Kelemen Lajos élete és munkássága

Erdélyi Múzeum-Egyesület
Kolozsvár, 2012

Buda Attila

„NEM VOLT IGAZÁN AZ ÖSSZEFOGLALÁSOK TÖRTÉNETÍRÓJA”

Az Élet és Irodalom régi, hű olvasói emlékezhetnek Bajor Andor kedves és találó versére – címe: *Kelemen Lajos legendája* –, amely a történelmi iratok egykori legjobb ismerőjének személyiségét idézi fel, megörökítve erős hitét és váratlan indulatait is. A vers hőse, akit a fél évszázaddal fiatalabb szerző ironikus szeretettel aposztrofált, a 19. század végi, 20. századi erdélyi művelődés egyik emblematikus alakja lett, sokak életművének inspirálója, nemzetének a kisebbségi létben is képviselője, halála után megjelenő munkái még most is alakítanak az egykori pálya rajzán. Életéről, személyiségéről, viselkedéséről anekdoták keringtek az őt ismerők, a beavatottak körében. Ám mára azok is meghaltak, akik élete végén mint fiatalok ismerték meg, személyes ismeretség keltette élmények ezért nem szállhatnak már az utódokra. A kiváló történész és levéltáros azonban nem hullt még teljesen a feledésbe, eljött hát az idő életének és munkásságának a felmérésére, hatásának megállapítására, a maradandók továbbadására.

Az életrajz Csetri Elek utolsó, általa már nem véglegesített munkája, melyet János Mihály rendezett sajtó alá, Sipos Gábor szerkesztett és Egyed Ákos látott el bevezetővel: mindannyian az elődnek címzett adósságukból törlesztettek evvel. A kötet két nagyobb részből áll, az első Kelemen Lajos életútját, a második életművét tárja az olvasók elé. Függeléként pedig egy terjedelmesebb irat olvasható, amely az I. vi-

lágháború egyik igen veszélyes pillanatában végzett, az erdélyi magyarság kulturális javaira nézve kötelező értékmentő munkát örökíti meg. Végül a kötet utolsó oldalán a sajtó alá rendező bemutatja a szerző befejezetlen kéziratát, s számot ad szerkesztői munkájáról.

Az életútra vonatkozó első rész vezérelve a dolgok természete szerint: tények és adatok feltárása, kronologikus rendszerbe sorolása, összefüggések és következtetések megállapítása. Kelemen Lajos 1877. szeptember 30-án született Marosvásárhelyt. Még csak egyévtizedes volt a kiegyezés, de már egy újonnan jelentkező generáció tagjaként kezdte az életét. A szerző részletesen bemutatja szüleit, származásukat, apja foglalkozását, életvitelét, együttélésüket, egymásnak szóló indulataikat, érzéseiket. Kelemen Lajos róluk szóló emlékezéseiből egy, a szegénységből kitörni akaró, ám pontos céllal nem rendelkező családfő és egy áldozatos anya képe néz az utókorra. Szülei több szempontból példaképpül szolgáltak, apja például abban is, ahogyan felnőve az ő mulatós szokásait elfojtotta saját magában. Természetesen sor kerül a gyermeki és kisiskolás személyiség bemutatására, egészségétől kezdve a különféle tantárgyakkal szembeni vonzódásig. Iskolái sorában jelentős szerepet játszott a marosvásárhelyi Református Kollégium.

Közhely, hogy az iskolázás tartalma és szintjei döntően befolyásolja bárki későbbi életpályáját. Ezt a szellemi erőt azonban mindig módosíthatja, hogy maga a tanuló miként, mennyire akar részt venni az oktatás folyamatában. Aki előrelátó, igyekszik minden tárgyból – a készségtárgyakból is – lehetőleg jó eredménnyel zárni, azon ésszerű megfontolásból, hogy egy átlagos tudásszint az egymáshoz kapcsolódó ismeretek következtében könnyebbé teszi annak a széles spektrumú tudásnak a befogadását, amelyet a középfokú oktatás általános, az egyetemi pedig speciális tárgyakban/színvonalon gyakorol. Ennek következtében önmaga érdekei ellen látszik tenni az, aki mintegy szemelget, vállalva a hullámozó eredményt és a hiányos tudást, s csak azokat a tárgyakat gyakorolja, csak abban mélyed el igazán, ami érdekli, amire későbbi egzisztenciáját alapítani akarja. Az oktatásnak mindig az az előnye, ami a hátránya is. Az érdeklődésében, céljaiban kialakulatlan szellem számára túlságos, átláthatatlan a tananyag, ami viszont egy korán kikristályosodott szellem számára részben unalom forrása, amely ráadásul avval a tapasztalattal párosulhat, hogy a szakmai előrehaladás nem okvetlenül a tudás, hanem legtöbbször attól független, külső körülmények következménye. Így kapcsolódhat az unalomhoz a csömör. Kelemen Lajos ebbe a második kategóriába tartozott, számára a tanulás

általa választott szabadsága sokkal többet jelentett, mint az intézmény által biztosított, elfogadott és szakmára jogosító, minden tárgyat magában foglaló tudás. Ez a meggyőződés rejlett azon véleményei mélyén, melyek a szakmai, oklevelekkel és tudományos címekkel alátámasztott előrejutás alapjait kérdőjelezték meg, hiszen már kisgimnazista korában kialakult elképzelése volt arról, életét mivel akarja eltölteni.

Pályaválasztását nagymértékben befolyásolta a történelem iránt korán fellobbant érdeklődése. E vonzódásban része volt olvasmányainak, diákkori barátainak, s ebben a vonatkozásban rá hatást gyakoroló tanárainak. Csetri Elek, főként a kéziratok hagyaték naplóira alapozva, részletesen bemutatja az indítékokat, s kiemeli Szádeczky-Kardoss Lajos történésznek, a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem tanárának a hatását, aki Kelemen az apja által pártfogolt jogász pályá helyett a történelmi hivatás felé irányította, és élete középpontjába a forráskutatást helyezte, de Márki Sándor – történész, az 1880-as évek végétől szintén kolozsvári egyetemi tanár – hatása sem elhanyagolható. Mindez nyilvánvalóan eredménytelen lett volna, amennyiben Kelemen Lajosból hiányzik a személyes érdeklődés, a kitartás, a szolgálat kötelességtudása. Nem véletlen, hogy kiválasztása eredménnyel járt, ami tanárainak forráskiadó munkájába való bekapcsolódását jelentette. Ezek az évek természetesen nem csupa tanulással teltek; az olvasó bepillantást nyerhet házitanítókodásába, természetjáró, túrázó, kerékpározó kikapcsolódásaiba is.

A felkészülő tanulás utáni pálya a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban kezdődött. Ez Kelemen Lajos számára a forrásokhoz való közelséget jelentette, e lehetőséget maximálisan kiaknázta. Ebből született első könyve, a *Kolozsvári kalauz*, gyűjtőmunkájával itt alapozta meg későbbi könyveit, tanulmányait, cikkeit. A tudományos tevékenység mellett azonban felvállalta a más eredetű érdeklődés kiszolgálását is, s mint családfakutató is rendelkezésre állt. Életében később levéltáros időszak és tanári működés is következett; az életrajz árnyaltan mutatja be az állásváltozások okait, körülményeit, hatásait. Ahogyan a szerző Kelemen Lajosnak Veress Endre történésszel kapcsolatos kifogásaira, a tudományos élettel járó frusztrációkra, e kapcsolat árnyalt elemzésére és a doktorátus elmaradására is sort kerít. Az életút az egyetemi évek után sokszálúvá vált, tanári kenyérkeresete mellett sem hagyott fel a tudományos munkássággal, s házasságkötése Mikó Erzsébettel személyes körülményeinek kedvező változását hozta. Igen jelentős állomása volt életének az 1908-as esztendő, amikor az Erdélyi Múzeum-Egyesület titkára

lett. Ez elősegítette egyre terjedő ismertségét, szakmai tekintélyének kialakulását, közéleti tevékenységét; mindháromra nagy szükség lett az I., majd a II. világháború befejezése után, és Kelemen Lajos, amennyire a szűkülő lehetőségek engedték, mindig meg is felelt az elvárásoknak.

A kötet második része Kelemen Lajos szakterületeinek ismertetését, összefoglalását tűzte ki célul. Külön tárgyalja a nyomtatásban megjelent és a kéziratban maradt munkákat, illetve kitér az 1989 után megélenkülő kiadásokra. Az egyes fejezetek részletesen, olykor a tartalomismertetés szintjéig tárgyalják az egyes műveket, elemzik terjedelmüket, számukat, megjelenési hely szerint is. Kiemelendő ezek közül a *Székely oklevéltár* kilencedik, kéziratban maradt kötete. A szerző nem kerüli ki azt a kérdést sem, hogy a tudományos munka tárgya, tartalma milyen összefüggésben áll a nemzeti hatalom kérdésével; Kelemen Lajos mint egyszemélyes intézmény vállalta fel a genealógiai kutatások és az ismeretterjesztés feladatát, mivel abban is a nemzeti kultúra továbbélését látta. A felhasznált források közül ki kell emelni Kelemen Lajos személyi irat- és dokumentumanyagát, amely a kolozsvári levéltárban – hivatalos nevén: Román Országos Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága – található. E kötet alapján úgy tűnik, ezek a naplók, levelek, iratok bőven adnak majd még munkát, kutatási lehetőséget az utókoroknak.

Az életrajz oldalainak lapozgatása közben az olvasóban felülrik a kérdések: hogyan állnak, állhatnak a múlt tudásai az utókor szeme előtt? Mert az köztudott, szinte közhelyes elképzelés, hogy a korábban élt írók, művészek, tudósok, politikusok stb. mind befolyásolni akarták az utókort, de vajon a kései korok hogyan látják, megláthatják-e, megérthetik-e a velük már személyes kapcsolatba nem került elődöket? Többet látnak nyilván a fennmaradt és elérhető kéziratok, nyomtatott művek alapján, mint a kortársak, ám végleg elvesztek számukra az emberi személyiség jelen idejű pillanatait, a világgal interaktív kapcsolatban álló ember, a maga bonyolultságában és ellentmondásaiban. Ezért az utókor sem tud mást tenni, mint hogy részismeretei segítségével megörökít egy képet, amely legtöbbször nem teljes, ám azt az illúziót akarja kelteni vele, hogy a szemlélő a korabeli valóságot látja.

Kelemen Lajos életműve hat és fél évtizedre terjedt. A nagy átfogó művek hiánya mellett igen gazdag tematikai sokszínűség jellemezte. Írásainak alapját mindig a történelem adta, inkább az ágazati, mint az egyetemes. Azokban az írásokban is tetten érhető ez a háttér, amelyek több tudományág ismereteit foglalják magukban. Tizenhat terjedelmes kézirat maradt a hagyatékában, s egy jelentős személyes levéltár. Sok-

kal több azonban a kéziratban maradt, félig kész írás vagy gyűjtemény, amelyek a körülmények szorításában nem válhattak teljessé, s ezáltal nyomtatásban is elérhetővé. Akad ezek között egyháztörténet – haláláig az unitárius egyház hű fia maradt –, művészettörténet, tanulmányok, cikkek vegyesen. Az igazi oeuvre azonban az önálló kiadványokból, könyvekből áll, amelyek minden olvasó számára jelzik, de ki nem merítik tevékenysége határait. Hiszen annak jelentős részét tette ki például műemlékvédelmi tevékenysége, valamint saját korának művészetére vonatkozó érdeklődése. Csetri Elek mindezek alapján Kelemen Lajos szellemi-lelki arcát is megrajzolja, melyhez éppen a függelék szolgáltatja a legtöbb adalékot: a világháborús harcok közepette az egyházi és világi értékek mentésével, az utódok számára lehetőségessé tett hagyományozással.

Tompa Andrea

Fejtől s lábtól Kettő orvos Erdélyben

Kalligram Kiadó
Pozsony, 2013

Zólya Andrea Csilla

A TESTBE SZORULT TÖRTÉNETEK

Tompa Andrea második kötete, a *Fejtől s lábtól* méltán keltette fel a kritikusok érdeklődését és izzított parázs vitákat is a különböző olvasatait kapcsán, hiszen kétségtelen, hogy az utóbbi évek egyik legjelentősebb és egyben legizgalmasabb regényéről beszélünk. A cím, bár első hallásra szokatlanul hangzik, a kötet több szálon futó cselekményeinek kibontakozásával egyre mélyebb jelentésrétegekkel telítődik.

A regény két én-elbeszélőn keresztül két erdélyi orvos, egy Nagyenyedről származó zsidó lány és egy barcasági székely fiú orvossá válását, útkeresését, sorsuk alakulását és a kapcsolatuk viszontagságait mutatja be az 1910-es évek elejétől az 1930-as évek végéig. Mindkettejük életében meghatározó a családjukkal való viszonyuk: ellentétbe kerülnek az apjuk akaratával, a fiú Bécs vagy Budapest helyett kénytelen Kolozsváron tanulni. A lány családja viszont – gimnáziumi sikerei ellenére – határozottan ellenzi az egyetemet, ezért ő szülői háttér nélkül tanul tovább, szintén Kolozsváron.

A családnak a főszereplők sorsának alakulásában betöltött szerepét hangsúlyozza a regény szerkezeti felépítése is: ennek jegyében értelmezhető, hogy a kötet az apa levelével kezdődik, mint ahogy az is, hogy fiához írt levelei egy-egy fejezetet ölelnek fel, ezekben saját vadászsikerei ecsetelése mellett tudatja a vele kapcsolatos legújabb döntéseit. A női hang esetében viszont a szülőkkel való kapcsolat megszakadása és hiánya a nyomasztó: több fejezetet ölelnek fel a szülőknek írott levelei, melyekben kitaszítottsága és sértettsége ellenére nekik mesél. Lázad ellenük, s olykor mintha szándékosan provokálná őket, hogy hallhassa a hangjukat, ahogy a következő jelenetben is: „Természetismeretekből nekem külön dicséretes oklevelem lett [...] abból kaptam egy kis üveg dobozba zárt Szent Jobb faragványt, de éppen eredeti méretűt, mint az emberi kéz. A sima csontok üveglap alatt fekszenek egy bársonnyal fedett párnán. Olyasmi játék ez, hogy a kéz csontocskáit, porcikáit széjjel lehet szedni millió darabra, illetőleg majd meg kell számoljam mennyi darabkára, s ismét összeilleszteni. Már a ki tudja, hogy hová való a borsócsont, sajkacsont, holdas csont. Ez afféle okos gyermeki játék inkább, orvosnak való. S persze hatalmas szimbóluma a magyarságunknak eme kéz. Nem tudom, ők itten ezt értik. Lehet nem” (18).

A két én-elbeszélő által több nézőpontot tart érvényben a regény, a nő és a férfi nézőpontját, egy kitagadott, tanulni vágyó, dacos zsidó lányét és egy, a szülei támogatását elfogadó, kissé félszeg székely fiúét. Kulcskérdés, hogy e két ember és az általuk képviselt nézőpontok, értékek hogyan és mikor találkoznak, s ha találkoznak, észreveszik-e egymást. Útjuk nagyon sokszor keresztezi egymást, nemcsak az egyetemi évnnyitókora találkoznak, hanem – ahogy a homályos utalásokból sejthetük – a „Kőrben” is. Érdekes csavar a történetben, hogy amikor a fürdők felmérésekor váratlanul meghíúsul az előrelátható közös útjuk, akkor egymástól távol, de ugyanazt az utat járják be: a férfi a budai, pesti és balatoni fürdőket látogatja meg, míg a nő az erdélyieket.

Történetük elmondását mindegyre töredékek, elhallgatott és eltitkolt részletek akasztják meg, lassítva a végkifejletet. Sokszor mintha szemérmesen elhallgatnák, hogy emlékeznek és figyelnek egymásra, de ezt cáfolja, hogy többször utalnak egymásra, máskor pedig meglehetősen alaposan jellemzik egymást, ahogy teszi itt a férfi is: „Nőnek túl okosnak mondanám. Inkább egy Szidi vagy Mancsi, mint egy ilyen éles eszére büszke medika. Széles a válla, hátulról férfinak nézné az ember. Melle kicsi, de talán szép volna, csak titkolja. Nem tűnik nagyon véznának, nem láttam túl szorosan befűzve, vagy tán nem is fűzi magát, ha már előfordul az ilyesmi. [...] Jó erős termet, közepes. Csak a keze finomabb, az nem oly cselédesen széles. Setét a bőre, szeme-haja mint a hargitai barnamedvének. Vérengzősnek gondolná az ember. De azért dühös maradtam magam miatt. Az ilyesmi nőt nem fogdosni kell, nem is udvarolni, hanem okosan tárgyalni vele. És úgy, a beszélgetésen keresztül megkapni. Az ilyesmi nővel lehet miről beszélgetni, ugye” (241). E bizonytalanság fenntartásában természetesen kiemelt szerepet kap, hogy a nevük rejtve marad az olvasó előtt, ebből kifolyólag nehezített annak a felismerése is, hogy az újabb fejezetekben melyik elbeszélő szólal meg; kivételt ez alól az utolsó fejezet képez, amikor az én-történetek már felszámolódnak és összemosódnak egy közös történetté.

Tompa Andrea regénye a két én-elbeszélőn keresztül újragondoltatja a tipikusnak ítélt férfi és női tulajdonságokat, szerepeket, hiszen a lányt gesztusai, mozgása, keménysége nagyon is férfiasá teszik, míg a fiú eleinte sokkal inkább elfogadó, mint saját érdekeiért kiálló, és az apja is azzal bosszantja, hogy nőies. Gyerekkorától fogva szépen köt, hímez, szeg és horgol (ezt a tudását később jól kamatoztathatja sebésként). A történelem sodrásában azonban mindketten változnak, a fiú sikeres sebészé válik, majd átveszi a családi vállalkozás irányítását, miközben a lány is belátja, hogy nem csak a tudomány létezik: „A háború mutatja az embernek, hogy kell élni, nem szabad sajnálni az életet, s tartogatni valami nagyobb időkre. Mert én mindég tartogattam magam, pedig ez nem helyes út” (247–248).

A kötet egyik leglírabb része a *Fejtől s lábtól* című fejezet: gyakorló orvosokként egy ikerszülés során együtt segítik világra egy leányanya két gyermekét, egy lányt és egy fiút. Ekkor mutatkoznak be egymásnak, róluk nevezik el az újszülött gyerekeket, ők pedig együtt pihenhetnek le pár órára, mielőtt a férfi elutazik a szüleihez. S ahogy az ikerpár fejtől s lábtól volt megszületésük előtt az anyaméhben, a keskeny

ágyon a két doktor is ekképp öleli egymást. Többször visszaköszön ez a kép a későbbiekben is: az orvos látja, így bújnak össze a kutyák, a háborúban ő is hasonlóképpen tudja túlélni a fagyos éjszakákat a két mentőkutya mellett, de későbbi egymásra találásukkor szintén ezt a képet láthatjuk, miközben testük emlékezését követik. Meghatározó motívuma ez a kötetnek, mint ahogy a hozzá kapcsolódó iker-motívum is, amely szintén többszörösen jelen van a regényben: a nő-elbeszélőnek is van egy ikertestvére, Pali, akivel egyetemi éveik alatt egy ideig együtt laknak, és akivel szembeötlő különbözőségeik ellenére mégis szorosan összetartoznak. Utólag a férfi az általuk világra segített ikerpárra úgy gondol, mint a közös gyerekeikre, miután azok az ő nevüket viszik tovább.

A *Fejtől s lábtól* olvasása során az én-elbeszélők történetének elemzése mellett kiváló értelmezési lehetőségeket kínál a regény kultúr- és tudománytörténeti vonatkozásainak a tüzetesebb vizsgálata is. Egy igen gazdag időszakot dolgoz fel a kötet: a legkülönbözőbb tudományos és infrastrukturális fejlesztések kibontakozásának, tobzódásának az évei ezek, ahogy a kultúra több területén érezhető pezsgésnek is. Bécs mellett Budapesten és az Erdély fővárosának számító Kolozsváron is e folyamatok a meghatározóak. Ha a regényből kiindulva Kolozsvárt nézzük ebben az időben, több nagyon fontos intézmény éli virágkorát: a Ferenc József Tudományegyetem különböző karai megerősödnek, színvonaluk egyre elismertebb, neves orvosok számos kórházat és gyógyintézményt alapítanak és fejlesztenek. A teljesség igénye nélkül említhetjük még a kolozsvári Nemzeti Színházat, a Janovich Jenő által működtetett kolozsvári filmgyárat, amely több mint száz filmet készített, a filmszínházat, az Erdélyi Múzeum-Egyesületet, a turizmust népszerűsítő Erdélyi Kárpát Egyesületet, a számos neves kávéházat, az akkor megjelenő számtalan folyóiratot, újságokat és orvosi szaklapokat vagy a város értelmiségi fiatalágát összefogó szakmai vitafórumokat. A korabeli város arculatát szintén alakították a közlekedés újabb és újabb masinái. Kolozsváron is feltűnik az automobil: „Kolozsvárt is van már, tudom, Bánffy gróf úr páváskodik benne, múltkor háromszor körbement valami kisasszonnyal a főtéren” – olvashatjuk egy kissé ironikus megjegyzésben (119–120).

Tompa Andrea regényének zsenialitását mutatja, hogy a hely- és kortörténeti nevezetességek mellett mennyire érzéketlenül képes bemutatni a kor anomáliáit, nem hallgatja el a korabeli Magyarországon és Erdélyben érzékelhető feszültségeket, melyeket több perspektívából

is megvilágít. E tényeknek és viszonyoknak a találkozási pontjait, egymásba csúszásait, máskor pedig a többszörös rétegzettségét fejteli fel nagy precizitással. Így jelenik meg a kolozsvári egyetem érdemeinek taglalása mellett, hogy a fővárosi egyetem rektora lenézően csupán „keleti diplomagártnak” nevezi a kolozsvári intézményt.

Lelepleződnek a város árnyoldalai is: megjelenik a Szamos túlpartján, a Fellegvár oldalába vajt barlangszerű lyukakban és összetákokat viskókban élő mélyszegény családok képe, a piroslámpás házak lányai, betegségeik és a madámok, különböző ügyeskedők, kuruzslók, akik az orvoslás alternatív módszereivel kísérletezgetnek, melyek sok esetben nemcsak butaságba torkolnak, hanem veszélyesek is. A tudomány és a kuruzslás vetekedése mellett érzékelhetőek a korabeli felekezetek tagjai közötti zsörtölődések, hiszen a református, a katolikus és a zsidó érdekek és nézőpontok nem mindig egyeznek, ahogy a különböző nemzetiségeké sem. A regény fontos mozzanata az, amikor kiderül, hogy már lányok is tanulhatnak egyetemen akár orvosnak is, és az izraelita egyetemisták száma is egyre nagyobb, de közben a nevüket magyarosítók mégiscsak „egy koronás magyarok” maradnak, mivel pénzért váltották meg új nevüket – itt derül ki, hogy a nő-elbeszélő családja ezért nem változtatja meg családnévét (51). Szintén ellentmondásos, hogy miközben a figyelem Pest, Buda és Kolozsvár Béccsel való versengésére összpontosul, addig milyen szembetűnő a vidék és az egyes régiók elmaradottsága.

Az elbeszélők sorsának alakulásával együtt láthatjuk a maga ellentmondásaival a Magyar Királyság virágzásának és fejlődésének utolsó éveit, az I. világháború tragédiáit és a Trianon utáni években az elcsatolt országrészek lakosságának megváltozott viszonyait egy új ország határain belülre kerülve. A *Fejtől s lábtól* ilyen értelemben egyfajta szembenézés a korabeli történetekkel, amelynek révén új megvilágításba kerülhet a Monarchia bukásának ideje, illetve az, hogy az elcsatolás után milyen helyzetbe kerültek, hogyan éltek tovább az erdélyi intézmények és az ott élő emberek. Az akkori viszonyoknak az alulról és belülről történő megmutatása adja tehát a regény hátterét, amiből egyértelműen érződik, hogy a szerző alapos kutatómunkát végzett a korabeli dokumentumokra támaszkodva. Tompa Andrea e korszak gazdag kavalkádjába helyezi hőseit, és ide vezeti vissza az olvasót, igazi kihívás elé is állítva bennünket ezzel a hatalmas információmennyiséggel.

Nem véletlen, hogy sokszoros összetettsége következtében Tompa Andrea kötetét többen Trianon-regénynek nevezik, mivel több mítoszt

és sztereotípiát számol fel a hozzájuk tapadó pátozzsal együtt. Mások a Kolozsvár-regények közé sorolják, hiszen a város történelmének és mai arculata kialakulásának igen fontos szakaszát mutatja be. De nevezhetjük Erdély-regénynek is, mivel nagyon is hiteles ábrázolást nyújt a század eleji történekekről, Erdély különböző régióinak lakóiról, szokásaikról és babonáikról a csángóktól kezdve a székelyeken, erdélyi szászokon keresztül a románokig és a zsidókig. Ennek időszerűségét napjainkban mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a regény főszereplői által érzett és kimondott kettős kötődés Budapest iránt ma is aktuális az erdélyiek számára, ami például olyan kérdésekben ragadható meg, hogy milyen messze/közel is van számukra Budapest, fővárosuknak tekint(het)ik-e vagy sem.

Ugyanakkor a hely- és kortörténeti vonatkozások mellett a regény egy izgalmas és fordulatokkal telített kettős orvosportré is, ezáltal a maga nemében hiánypótló a kortárs magyar irodalomban. A szerző nemcsak a szereplők személyiségének fejlődését, szakmai és magánéletük formálódását rajzolja meg kitűnő arányérzékkel, hanem az orvostudomány különböző ágazatainak, iskoláinak a kialakulását, emelkedését vagy éppen bukását is. Alapos képet kapunk a sebészet, a pszichoanalízis, a gyermekgyógyászat vagy a balneológia korabeli vitáiról és alakulástörténetéről. Itt kell kiemelni a korabeli gyógyfürdőkultúráról készített alapos leírásokat, amelyek részben a neves budapesti és Balaton környéki fürdőket térképezik fel, másrészt az erdélyi, elmara-dottabbnak számító központokat.

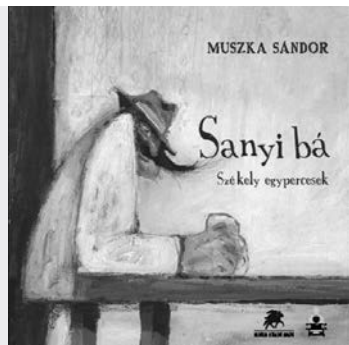
Mindemellett Tompa Andrea század eleji orvosportréjában az énelbeszélők professzoraiként vagy közvetlen munkatársaiként olyan akadémikusok és híres orvosok (vagy tudósok) alakjai tűnnek fel, akik nemcsak megfordultak a század első évtizedeiben Kolozsváron, hanem valóban fontos alakítói voltak a város (vagy akár a világ) korabeli tudományos életének. A két orvos történetébe tehát valós orvosportré-töredékek is beépülnek. Többek neve említhető itt: Genersich Antal, Ferenczi Sándor, Lechner Károly, az egyetem akkori rektora, Udránszky László, a Salvarsant, vagyis a szifilisz gyógyszerét feltaláló Ehrlich Pál, Makara Lajos, Marschalkó Tamás, Vidákovics Kamilló, Nyíró Gyula, Benedek László ideggyógyász; de találkozhatunk még Cholnoky Jenő földrajztudós, Szádeczky-Kardoss Lajos történész és Hankó Vilmos kémikus nevével is.

Mindenképpen szüksége van az olvasónak az éberségére nemcsak ezen összefüggések sokaságának átlátásához, hanem a kötet nyelveze-

tének befogadása közben is, ami egy archaizáló, regionális beszédet idéz, mely egyaránt beoltódik a korabeli tudományos, értelmiségi nyelvvel, ahogyan a század eleji szlenggel is. Ez a sokszor rontott nyelv folyamatos változásoknak van kitéve a hibáin, a más kultúrákból és nyelvekből beékelődő, a maguk helyét kereső szavakon keresztül – ilyen például a mozi sokféle megnevezése, ami egyben metszetet is ad e művészeti ág fejlődéséről és fogadtatástörténetéről.

Néha viszont zavarba ejtő, hogyan lehetséges az egyik én-elbeszélő által mondott mondat szó szerinti megismétlődése véletlenszerűen a másiknál, de érthetetlen és funkciótlan a lány önismétlése, a már elmondott tények többszörösen ismétlődő megmagyarázása is (lásd az EKE jelentésének újbóli kifejtését, miközben korábban már többször beszélt róla a lány). A megidézett kor hangulatát tükröző részek pedig néhol igen hosszús, túlrészletező leírásokkal telítődnek, terjedelmes eszmetörténeti gondolatfutamokkal, orvosi vagy éppen életvezetési előadások ismertetésével.

Ezek azonban eltörpülnek a kötet kifinomult prózapoétikai megoldásai mellett. Tompa Andrea műve kihívásaival együtt igazi testes könyv. S kétségtelen, hogy nemcsak a számos, egymástól eltérő testhez való viszonyulás között segíti tájékozódni az olvasót, hanem az érzelmek olykor kifürkészhetetlen labirintusában is, ahol kíméletlen őszinteséggel mutatkozik meg két ember összetartozásának láthatatlan, de mégis elszakíthatatlan köteléke.

Muszka Sándor

Sanyi bá
Székely egypercesek

Ulpius-ház Kiadó
Budapest, 2013

Balázs Imre József

SANYI BÁ ELVISSZEL TALÁLKOZIK

A székely nyelvjárás kortárs irodalmi használatának lehetőségeit Sántha Attila kezdte újragondolni 1995-ös debütkötetében, a *Münchhausen báró csodálatos verseiben*. Nála a székely nyelvhasználat nem valamiféle néprajzi-szociológiai autentikusság jelölője volt, hanem a radikális értetlenség felé mozdult el, arra, ahol korábban Lewis Carroll halandzsaversei vagy Edward Lear és Christian Morgenstern nonszenszei jártak. Maga a verscím, *Gajdó Máris borzalmas története, melyet csak székelyül lehet elbeszélni* hasonlóan baljós történekekről számolt be, mint Carroll *Jabberwockyja* – és nem volt szükség minden egyes „székely” szó ismeretére ahhoz, hogy élvezhető legyen. Sántha második kötetében (*Az ír úr*, 1999) a szöveg köré ciklus épült, amely a baljós, balladai hangulatot megőrizte, és szerkezeti elvvé azt az abszurd történetet tette, hogy a ciklus minden egyes versében meghalt valaki – lehetőleg ugyanaz az anyaszereplő, így a ciklus végére számtalan változatban értesültünk a tragikus eseményről, amely a futószalag-hatás miatt már végképp nem tűnt tragikusnak. Sántha „székely versei” ugyanannak az Ulpius-ház Kiadónak köszönhetően jutottak el aztán a magyarországi olvasóközönség szélesebb rétegei elé (*Kemál és Amál*, 2004), amelyek közel tíz évvel később Muszka Sándor *Sanyi bájának* második kiadását is megjelentette.

A *Sanyi bá* előzményei közé tartozik továbbá Orbán János Dénes *A zákhányos csuda* című elbeszélése, amely 2000-ben jelent meg először

kötetben (*Vajda Albert csütörtököt mond*). A történet nyelvi kódját evidens módon Sántha Attila versei ihlették (a novellát Orbán neki is ajánlja, „Borges Gyuri” mellett), itt viszont egy másik elv, a travesztiaé lépett működésbe. A székely nyelvjárás ezúttal egy Borges-novella, *A titkos csoda* parafrázisához képzett ellenpontot – köznapibbá, testibbé tette a Borges-írás szűzséjét. Maga a nyelvhasználat tehát ebben az oppozíciós-utalásos szerkezetben vált igazán jelentéssé.

Muszka Sándor „székely egypercesei” a fenti, az Előretolt Helyőrség műhelye által körvonalazott kontextushoz kapcsolódnak. A *Sanyi bá* legközvetlenebb előzménye ugyanis a Sántha, Orbán, Muszka részvételével készült (Fekete Vince és György Attila prózáival kiegészített) *Iszkiri a guruzsmás berbécs elől* című „székely irodalmi antológia” (2010), amely félig viccből, félig komolyan a „székely irodalom” kategóriájának újraéleszthetőségét vetette fel, talán Tamási Áronnál vagy Nyirő Józsefnél is határozottabban építve a nyelvjárási jellegre.

A kontextust is figyelembe véve – mint láthattuk, Sántha és Orbán János Dénes valamihez képest, egy kulturális utalásrendszer mozgósítva hozták játékba szövegeikben a székelység-toposzt – az egyik felvethető kérdés Muszka Sándor szövegei kapcsán az, hogy miként viszonyulnak a székelység-sztereotípiákhoz. Inkább elmozdulnak vagy inkább megerősítésre kerülnek bennük a „székely atyafival” kapcsolatos képzetek?

Az mindenesetre kétségtelen, hogy Muszka épít a sztereotípiákra – még ha azok nem feltétlenül az irodalomból származnak is. A megjelenített székely ember (aki a könyvben legtöbbször Sanyi bá, de nem mindig) egyben típus is: kicsit ravasz, kicsit viccelődős, kicsit félkegyelmű, kicsit közönséges, kicsit olyan, aki minden akadályt nagy nyugalommal vesz és kerül ki – afféle a-jég-hátán-is-megél figura. De főként és elsősorban nagyotmondó. És ebben éppúgy rokona Münchhausen bárónak, mint Hány Jánosnak, és persze a csalimesék hőseinek is éppúgy, mint a mindenkori kocsmai dicsekvőknek. A dicsekvéshez használt mondatokban ráadásul ott érezhetjük a Sántha-féle székely-nonszensz gyökereket is: „Lenéz engem, pedig még Magyarba es elhordoztam. Olyan Elvis-koncerten vótunk, hogy amikor Elvis engem meglátott, aszonta: haudujudu máj frend iz Sanyi. S a dobos a cintányérra avval a bottal akkorát vágott, hogy meg es ehültünk” (8–9).

Kortárs helyzetekben találkozunk vele, így bizonyos értelemben ízig-vérig kortárs figura (Csillag István illusztrációi kicsit félre is vezetnek ebből a szempontból), még ha kétséges is, hogy a mentalitás, ame-

lyet megjelenít, illetve az életforma, amelyet él, mennyire belakható hosszú távon. A könyvnek ez viszont nem kérdése. Megmutat valamit, ami evidensen létező: ahhoz, hogy erről valaki megbizonyosodjék, elegendő elvegyülnie egy székelyföldi férfitársaságban, ahol tere nyílik az énről való beszédnek.

A beszédhelyzet fontos. Sanyi bá egyik lehetséges archetipikus előképe, Szakállas Ábel egyes szám első személyben beszélt, de egy másik, emelkedettebb beszédhelyzetben. Ábel valamiképpen a népének beszélt. Sanyi bá azoknak, akikkel éppen együtt van – cimboráknak, alkalmi ismerősöknek. A kommunikációs helyzet, amelyben van, esetlegesebb, a pillanathoz szorosabban kötődő, s ezáltal a megszólaló figura is esendőbb. A másik lehetséges előképet, Nyirő József Uz Bencéjét mások szemén keresztül látjuk: nem ő maga beszél, noha gyakran halljuk őt megszólalni – a történetbe beépül egy közvetítő. Morális alapállását, szemléletmódját tekintve egyébként Sanyi bá közelebb áll Uz Bencéhez, mint Ábelhez: ilyen szempontból ambivalensebb, ezért egyben életesebb figura is az utóbbihoz képest, aki népmeseibb, absztrakt hős, különösen az *Ábel a rengetegben* lapjain.

A sztereotípiák tehát nem feltétlenül az irodalomból kerülnek át Muszka könyvébe – inkább egyfajta szóbeliségben létező világ átnyúlásai az írásbeliségbe. Korábban erről a világról olyan székely anekdotagyűjtemények adtak hírt, mint a *Kilenc kéve hány kalangya?* (1982) vagy a *Sáska sógor* (1985). Kisformáik, töredékességük miatt is előképeknek tekinthetjük ezeket a *Sanyi bá* számára.

Az irodalomtól gyakran várja az olvasó, hogy mozdítsa ki a sztereotípiákat: hogy ne a már jól ismert világgal találkozzon újra, hanem tudjon meg valami mást, újat is a világról. A *Sanyi bá* stratégiája ezzel a kérdéssel kapcsolatban többretegű: egyrészt és elsősorban a túlzás retorikájával él. Ráerősít tehát azokra az elemekre, amelyek révén Sanyi bát típusként ismerhetjük fel – egy Sanyibá-sűrítményt kapunk reális Sanyi bákból összegyúrva. A stratégia másik része, hogy a könyv nagyvonalú nemtörődőséggel kezeli az „irodalom” közegét, és ezáltal olyan konvenciókat lép át, amelyek – amennyiben Muszka ragaszkodna hozzájuk – éppen az autenticitás-élményből vennének el. Az elbeszélő olyan nagyvonalúsággal töredékesíti, hagyja félbe a történeteket, hogy elkerülhetetlen a reveláció: az adott beszédhelyzetekben, amelyekben Sanyi bá monológjait halljuk, éppen ilyenek a történetek: szakadozottak, elkalandozók, töredékesek. Ha valaki felfelé stilizálná, lekerekítené őket, bizonyára „irodalmibb” szövegeket kapna, de egy-

ben konvencionálisabbakat is. A kötetbeli formájuk/formátlanságuk révén épp az a lehetőség teremődik meg, hogy az irodalmi konvenciók más pontokon is természetesen oldódjanak fel – a trágárnak minősíthető nyelvhasználat kérdését tekintve például.

A kötethez társuló CD-melléklet az egyik lehetséges kulcs a szövegekhez. Nem a bonyolultságuk miatt szükséges persze a kulcs, hanem épp a kötetre jellemző nyers egyszerűség értelmezéséhez. A kötetről írva Farkas Wellmann Éva odáig megy, hogy felveti: e szövegek autentikus létezési formája még csak nem is a CD szóbelisége, hanem a stand-up comedy műfajára emlékeztető, székely változatban „felállós nyeletlenkedés” keretén belül előadott élő szövegvariáns (*Visszatalálni a közönséghez*, Helikon 2013/14.). Ennek kétfajta (egy írott és egy hangzó) árnyékát tartalmazza voltaképpen a könyv. Ezzel lényegében egyet is érthetünk: zenekarok esetében is van egy olyan plusz, amit az élő koncertek tesznek hozzá a produkcióhoz. Ráadásul itt a szövegek minimális szerkesztettsége épp a szóbeli műfajokból származik: a referéncszerűen visszatérő mondatok, betétek szegmentálják és össze is kötik a szövegrészeket. Két látszólag össze nem illő kistörténetet is össze lehet kapcsolni ilyenformán: „lenéz engem, lenéz, met ő tanítónő, s én csak egy egyszerű munkásember vagyok. Pedig én a pénzemem nem izom el”; „met az embert én tisztelem s becsülöm”; „én magamot nem szégyellem”. Ezek a visszatérő formulák ahhoz éppen elegendők, hogy áthidalják a szövegekben tátongó szakadékokat – amelyek a kötetre jellemző beszédhelyzetek szükségszerű velejárói.

A kötet az első, néhány hét alatt elfogyott erdélyi kiadás után a magyarországi közönség elé került. A kérdés, amely ennek következtében még inkább relevánssá válik, az: akkor tehát ilyenek-e a székelyek vagy sem? Van-e szociografikus hitelessége Muszka Sándor történeteinek?

Ha összegezni próbálnám a fentebb mondottakat, valami olyasmit kellene mondanom: van szociografikus hitele a könyvnek, de nem ez a célja, nem ez a tétje. A tét elsősorban inkább az irodalom (újra)beolttása a szóbeliséggel, ami egy igen fontos belátáshoz kapcsolódik egyébként: ahhoz, hogy a közönséghez való eljutás módja az írók számára egyre kevésbé a nyomtatott médiumokhoz kötődik csupán, és a leglátványosabb sikerek jelenleg éppen a slam poetryhez, a stand-up comedyhez, a megzenésített versekhez, egyáltalán: az előadott, multimédiás közegben tált művekhez fűződnek. További tét persze a nevetetés is – és aki valaha látott élőben Muszka Sándor-fellépést, az meggyő-

zódhatott róla, hogy a szövegek ebből a szempontból is tökéletesen működnek.

A kevésbé evidens tétek kapcsán Székely Csaba *Bányavidék* trilógiája (2013) jut eszembe, melynek a szövegei részben a *Sanyi bával* párhuzamosan íródtak. Székely egyik lehetséges olvasatban a rendszer-váltás veszteségeinek történeteit írta meg trilógiájában. A Sanyibá-történetek szereplői lényegileg ugyanúgy vesztesek, és éppen ugyanannak a folyamatnak a vesztesei, mint Székely Csaba szereplői. Nagytmondásuk mögött ott van az a helykeresés, amely a székely életformák 20. századi nagyarányú megváltozásából fakad. Sanyi bá kedélye ahhoz elegendő, hogy ennek a létezésnek a kereteit belülről élhetőnek, elfogadhatónak lássa. Annak meglátásához, hogy a kereteken túl mi van, vagy hogy melyek is voltak éppen a keretek, az olvasó tekintetére is szükség van. De ez már egy másik történet.

BIBLIOGRÁFIA

2013. november–december

Bibliográfiánk az elmúlt két hónap szépirodalmi alkotásait regisztrálja, gyűjtőköre a lapunk által szemlézett, nyomtatásban is megjelenő folyóiratokra terjed – pontosabban azokra, amelyek közülük a 2013–2014. év során napvilágot látnak. Frissessége kizárólag ezek rendszeres beérkezésétől függ: a negyedévi és a határon túli lapok természetüknél fogva hordozzák a csúszás lehetőségét. A korábbi évek gyűjtései a Magyar Irodalmi Repertórium eddig megjelent kötetekben (2003–2006), valamint a www.repertorium.hu honlapon érhetők el. Ezúton is köszönjük a Petőfi Irodalmi Múzeumnak az adatgyűjtésben nyújtott segítségét.

A feldolgozott folyóiratszámok

2000, 2013. 11., 12.	Kalligram, 2013. 11., 12.
Alföld, 2013. 11., 12.	Kortárs, 2013. 11., 12.
Bárka, 2013. 6.	Korunk, 2013. 11., 12.
Confessio, 2013. 4.	Látó, 2013. 11., 12.
Élet és Irodalom, 2013. november 8., november 15., november 22., november 29., december 6., december 13., december 20.	Liget, 2013. 11., 12.
Eső, 2013. 4.	Magyar Lettre Internationale, 2013. 4.
Ezredvég, 2013. 6.	Magyar Napló, 2013. 11., 12.
Forrás, 2013. 11., 12.	Mozgó Világ, 2013. 11., 12.
Helikon (Kolozsvár), 2013. november 10., november 25., december 10., december 25.	Műút, 2013. 6.
Hévíz, 2013. 6.	Napút, 2013. 9., 10.
Híd, 2013. 11., 12.	Palócföld, 2013. 6.
Hitel, 2013. 11., 12.	Pannonhalmi Szemle, 2013. 4.
Holmi, 2013. 11., 12.	PoLíSz, 2013. 5.
Irodalmi Jelen, 2013. 11., 12.	Somogy, 2013. 4.
Irodalmi Szemle, 2013. 11., 12.	Székelyföld, 2013. 11., 12.
Jelenkor, 2013. 11., 12.	Szörös Kő, 2013. 5.
	Tekintet, 2013. 6.
	Tiszatáj, 2013. 11., 12.
	Új Forrás, 2013. 9., 10.
	Vár, 2013. 4.
	Várad, 2013. 10., 11.
	Vigilia, 2013. 11., 12.

Vers

1. ACSAI Roland: 75. = Bárka, 6/9. p.
2. ACSAI Roland: *Gyümölcsdenevérek*. = Kortárs, 12/18. p.
3. ACSAI Roland: *Világtengely, Tandori Dezsőnek*. = Bárka, 6/10. p.
4. ÁDÁM Tamás: *Állatkert*. = Ezredvég, 6/50. p.
5. ÁDÁM Tamás: *Jégbefagyott templom*. = Ezredvég, 6/49. p.
6. ÁFRA János: *Sodrás*. = Műút, 6/28. p.
7. ÁGAI Ágnes: *Unokámnak*. = Ezredvég, 6/16–17. p.
8. ÁGH István: *Fölragyogtak a papírszárnyak*. = Hítel, 11/3. p.
9. ÁGH István: *Gyógyító őszi bánat*. = Székelyföld, 12/6–7. p.
10. ÁGH István: *Megragadt pillanatok*. = Székelyföld, 12/5–6. p.
11. ALMÁSSY Katinka: *Zenél a tó*. = Hévíz, 6/430. p.
12. ANDRÉ Ferenc: *angyalog*. = Látó, 12/15–16. p.
13. ANDRÉ Ferenc: *csuklászgyakorlat*. = Helikon, november 25. 8. p.
14. ANDRÉ Ferenc: *dúdorász*. = Látó, 12/14–15. p.
15. ANDRÉ Ferenc: *eltszag*. = Látó, 12/17. p.
16. ANDRÉ Ferenc: *kének*. = Helikon, november 25. 8. p.
17. ANDRÉ Ferenc: *kocsmagány*. = Látó, 12/16–17. p.
18. ANDRÉ Ferenc: *stockholm-szindróma*. = Helikon, november 25. 8. p.
19. ANDRÉ Ferenc: *undorfin*. = Helikon, november 25. 8. p.
20. APÁTI Miklós: [Cím nélkül]. = Napút, 10/75. p.
21. ASAF, Uri: *A látótéleg*. = Kalligram, 11/65. p.
22. ASAF, Uri: *Menedékváros*. = Kalligram, 11/65. p.
23. ASAF, Uri: *Prelúdium*. = Kalligram, 11/65. p.
24. ASAF, Uri: *A tengervíz*. = Kalligram, 11/65. p.
25. BABICZKY Tibor: *Nocturne*. = Élet és Irodalom, december 20. 41. p.
26. BABICZKY Tibor: *A nyárfa*. = Holmi, 12/1528. p.
27. BABICZKY Tibor: *Vaskori töredék*. = Holmi, 12/1529. p.
28. BABITS Mihály: *A felnőtt karácsony*. = Látó, 12/110–111. p.
29. BAGOLY József Ágoston: *Most*. = Liget, 11/61. p.
30. BALAJTHY Ferenc: (*Meta*)*morfondírózások*. 1. Pincérek. 2. Celebek a csúcscon. 3. Tele (fon). 4. Mérgező anyagok. 5. (Deto) náció. 6. De (toxi) káló. 7. (Akt) tus. = Vár, 4/71–63. p.
31. BALASKÓ Ákos: *Foglalt ház*. = Mozgó Világ, 12/41. p.
32. BALASKÓ Ákos: *Szélárnyék*. = Mozgó Világ, 12/42. p.
33. BALASSI Bálint: *Ötödik*. = Magyar Napló, 11/14. p.
34. BALÁZS Tibor: *Négy sor Horváth Imréért*. = Várad, 10/4. p.
35. BALLA Zsófia: *Ilyenkor télen*. = Élet és Irodalom, december 20. 28. p.
36. BALLA Zsófia: *A jövevény*. = Élet és Irodalom, december 20. 28. p.
37. BALÓ Levente: [Egy aprócska fecnit]. = Helikon, december 10. 11. p.
38. BALÓ Levente: [Eltémetek egy tüt]. = Helikon, december 10. 11. p.
39. BALÓ Levente: [Kint vagy]. = Helikon, december 10. 11. p.
40. BALOGH Attila: *Klára*. = Élet és Irodalom, november 29. 17. p.
41. BALOGH Attila: *Numero XXXVIII*. = Holmi, 12/1560–1565. p.
42. BARANYI Ferenc: *Nyárutó*. = Ezredvég, 6/7. p.
43. BARANYI Ferenc: *Részlegesen se*. = Ezredvég, 6/6. p.
44. BARANYI Ferenc: *Sugárkorszorú*. = Tekintet, 6/14–15. p.
45. BARANYI Ferenc: *Tempura mutantur*. = Tekintet, 6/15. p.
46. BÁRDOS László: *Ne nézz...* = Holmi, 12/1492. p.
47. BÁRDOS BÓDI László: *hajnal-órán*. = Magyar Napló, 11/12. p.
48. BÁRDOS BÓDI László: *Hét haiku*. = Magyar Napló, 11/12. p.
49. BARTAL Klári: *Örökkön égve*. = Vár, 4/44. p.
50. BÁTHORI Csaba: *Gyorsulás*. = Eső, 4/32. p.
51. BÁTHORI Csaba: *Menettérti*. = Tiszatáj, 12/45. p.
52. BÁTHORI Csaba: *Táj bukással*. = Tiszatáj, 12/46. p.
53. BÁTHORI Csaba: *Vendégek*. = Élet és Irodalom, december 20. 33. p.
54. BÁTHORI Csaba: *Vöröshen*. = Eső, 4/33. p.
55. BÁTHORI Csaba: *Zene és más csodák*. = Tiszatáj, 12/45–46. p.
56. BAZSÓ Ádám: *Nem test*. = Liget, 11/78–79. p.

57. BECK Tamás: *Magyar földműves sírverse*. = Mozgó Világ, 12/44. p.
58. BECK Tamás: *Utolsó járat*. = Mozgó Világ, 12/43. p.
59. BENDE Tamás: *Babgulyás*. = Mozgó Világ, 12/44. p.
60. BENDE Tamás: *Közömbös*. = Mozgó Világ, 12/44–45. p.
61. BENDE Tamás: *tuileriák*. = Mozgó Világ, 12/45. p.
62. BENEDEK Miklós: *Arról, hogyan pusztult el a városunk*. = Hid, 11/8–9. p.
63. BENEDEK Miklós: *Exodus*. = Hid, 11/10. p.
64. BENEDEK Miklós: *Indiánok*. = Hid, 11/10. p.
65. BENEDEK Miklós: *Lengyel*. = Hid, 11/11–12. p.
66. BENŐ Attila: *Egy század arcai*. Prologus. Millstein. = Helikon, december 10. 14. p.
67. BERÉNYI Mária: *Bánatok és derűk folyton üzennek*. = Napút, 9/45. p.
68. BERÉNYI Mária: *Csönd és szó*. = Napút, 9/45. p.
69. BERÉNYI Mária: *Őszi séta*. = Napút, 9/44. p.
70. BERÉNYI Mária: *Pikkelyes dűdörgések*. = Napút, 9/45. p.
71. BERÉNYI Mária: *Rozsdás leveleket borda szél*. = Napút, 9/44. p.
72. BERÉNYI Mária: *Számban két nyelvi fészül egymásnak a szóért*. = Napút, 9/első borító.
73. BERÉNYI Mária: *Téli este*. = Napút, 9/44. p.
74. BERKA Attila: *Lemenni emberbe*. = Szörös Kő, 5/14–15. p.
75. BERKA Attila: *Nem nézni vissza*. = Szörös Kő, 5/15–16. p.
76. BERTÓK László: *Abogy elindul a gyerek*. = Élet és Irodalom, december 20. 37. p.
77. BERTÓK László: *Firkák a szalmaszára*. Másnap. Biztató. Gondold meg. Listák. Haza. Vásár. Mindig van. Nem elég. A titok. = Kortárs, 11/20. p.
78. BERTÓK László: *Firkák szalmaszára*. Pártok, 1. Pártok, 2. Disznó. Altató. Táguló. Csontok. Szemorvosnál. A legalján. Helyzet. = Új Forrás, 10/33–34. p.
79. BERTÓK László: *Szarva között a tőgye*. = Élet és Irodalom, december 20. 37. p.
80. BÍRÓ József: *3AZ3 / 3 AZ1*. = Ezredvég, 6/48. p.
81. BÍRÓ József: *AKI MINDENKIT SZERETETT*. = PoLiSz, 5/28. p.
82. BÍRÓ József: *AMARRAARRA*. = PoLiSz, 5/28. p.
83. BÍRÓ József: *Anyagtalan tisztaság*. = Szörös Kő, 5/22. p.
84. BÍRÓ József: *Betegaköltő*. = Ezredvég, 6/48. p.
85. BÍRÓ József: *Empirikus változatlan*. = Szörös Kő, 5/22–23. p.
86. BÍRÓ József: *Káprázatok múltán*. = Hévíz, 6/419. p.
87. BÍRÓ József: *NEMHALÁL BÓL NEMHALÁLBA*. = PoLiSz, 5/28. p.
88. BÍRÓ József: *Szénporlepte jégvirág*. = Ezredvég, 6/48. p.
89. BÍRÓ József: *Természetes szabadulás*. = Szörös Kő, 5/23. p.
90. BIRTALAN Ferenc: *Foglalkoztat*. = Tekintet, 6/27. p.
91. BIRTALAN Ferenc: *A kaktusz megbocsát*. = Liget, 11/34. p.
92. BIRTALAN Ferenc: *A mozgólépcsőn állt mellém*. = Élet és Irodalom, november 29. 17. p.
93. BIRTALAN Ferenc: *Rongyosleves*. = Liget, 12/16–17. p.
94. BIRTALAN Ferenc: *Vizkereszt*. = Tekintet, 6/26–27. p.
95. BODA Magdolna: *apám*. = Liget, 12/34. p.
96. BODA Magdolna: *hal eladó*. = Új Forrás, 10/85. p.
97. BODA Magdolna: *ész*. = Eső, 4/7. p.
98. BODA Magdolna: *a szívtöm*. = Eső, 4/7. p.
99. BOGDÁN László: *Bolyongások Rakamazon*. = Helikon, november 10. 5. p.
100. [BOGDÁN László] Vaszilij Bogdanov: *A biúság szibvására*. 1. A holdbéli nyúl. 2. Senki röhögései. 3. Mitől félt volna? 4. Zocszenko, a kolozsvári koldus. 5. A piros ruhás lány utolsó jelenése. 6. Az utolsó kötéltánc. 7. Az örök béke. 8. A szelek akadémikusa. 9. Az ősi félelem. 10. A tizenkettedik 9a. 11. A kovácsról szóló dolgozat előhangja. 12. A rénnai pince ligetben. 13. A barbárok támadása. 14. A folytatódó rémálom. 15. Széüélet. 16. A washingtoni csoda. 17. Az Erie-tó partján. 18. Napozók. 19. A nap vége. 230. A soha nem felesleges sírfelirat. 21. Az álarcosbál. 22. Pierrot, a zenész. 23. A jégmezők lovagja. = Forrás, 12/38–55. p.
101. [BOGDÁN László] Vaszilij Bogdanov: *Az illuzionista és a szörnnyeteg*. 1. A cirkusz megjelenése. 2. Ki vagyok én? 3. Az új élet. 4. A menekülés. 5. A helyzet beáll. 6. A rém. 7. Kavargás. 8. Az illuzionista. 9. A világ illúzió. 10. Valóban, mi lesz velünk? 11. Ismét az utcán. 12. „Haza kel-

- lene mennünk!?. = Jelenkor, 11/1083–1088 p.
102. [BOGDÁN László] Vaszilij Bogdanov: *Kolozsvári csodák*. 7. Oszlop Bender fel-támadása. 8. Egy ballada törmelékei. 9. A Farkas utcai templom. = Várad, 10/25–28. p.
103. BOGNÁR Péter: *A-0009/20130521*. = Hévíz, 6/411. p.
104. BOGNÁR Péter: *A-3975/20130323*. = Holmi, 11/1424. p.
105. BOGNÁR Péter: *A-9319/20121112*. = Holmi, 11/1425. p.
106. BOGNÁR Péter: *A Bernáti-Knausz-jelentés*. = Holmi, 11/1425–1426. p.
107. BOLDOGH Dezső: *Boros őszi dal*. = Ez-redvég, 6/42. p.
108. BOLDOGH Dezső: *Az embernek nincs istene*. = Ezredvég, 6/42. p.
109. BORBÉLY András: *Kéz*. = Helikon, no-venber 25. 13. p.
110. BORBÉLY András: *Köpj egyet*. = Heli-ikon, november 25. 13. p.
111. BORBÉLY András: *Most ez lett*. = Heli-ikon, november 25. 13. p.
112. BORBÉLY András: *Nekem nem te*. = Heli-ikon, november 25. 13. p.
113. BORBÉLY András: *Szemétdomb*. = Heli-ikon, november 25. 13. p.
114. BORBÉLY András: *Terápia*. = Helikon, november 25. 13. p.
115. BORBÉLY Szilárd: *Kirké, disznószóve*. = 2000, 11/37–39. p.
116. BORBÉLY Szilárd: *pali*. = Eső, 4/3. p.
117. BORBÉLY Szilárd: *Pegazus, szárnyak*. = Jelenkor, 12/1187–1190. p.
118. BORBÉLY Szilárd: *Prokné, anyám*. = Kalligram, 12/27–29. p.
119. BORZA Lucia: *Egy vasárnap délután*. = Napút, 9/19. p.
120. BORZA Lucia: *Hogyha boldog vagyok...* = Napút, 9/19. p.
121. BORZA Lucia: *Relatívitás*. = Napút, 9/19. p.
122. BOZÓK Ferenc: *Sok vers, kevés vers*. = Ez-redvég, 6/27. p.
123. BOZSIK Péter: *Bebódolt tartomány*. = Élet és Irodalom, december 13. 17. p.
124. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Majorana al-kuja*. = Irodalmi Jelen, 11/4. p.
125. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Majorana lá-tomása*. = Irodalmi Jelen, 11/3. p.
126. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Majorana le-merül*. = Irodalmi Jelen, 11/4. p.
127. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Majorana a tér-tenyerén*. = Irodalmi Jelen, 11/5. p.
128. BUDA Ferenc: *Az a kislány*. = Alföld, 11/33. p.
129. BÜTH Emília: *Fenyők a kertben*. = Liget, 11/57. p.
130. BÜTH Emília: *Snitt*. = Liget, 12/20. p.
131. BÜTH Emília: *Tegnapról mára*. = Liget, 12/21. p.
132. CZIGÁNY György: *Hegyi éjszakák*. = Vigilia, 11/841. p.
133. CZIGÁNY György: *Jáb számára teszi ke-zét*. = Élet és Irodalom, november 15. 14. p.
134. CZIGÁNY György: *A lányom sírbeszéde*. = Élet és Irodalom, november 15. 14. p.
135. CZIGÁNY György: *Mondataink*. = Vi-gilia, 11/842. p.
136. CZILCZER Olga: *Csak kezdjek hozzá*. = Liget, 12/27. p.
137. CZILCZER Olga: *Mondhattam én is*. = Liget, 12/26. p.
138. CSEH Katalin: *Két dal*. = Látó, 11/52. p.
139. CSEH Katalin: *Közérzet*. = Látó, 11/51. p.
140. CSEH Katalin: *Létkép*. = Látó, 11/53. p.
141. CSEH Katalin: *Nem fájt*. = Látó, 11/52. p.
142. CSEH Katalin: *Történesek*. = Látó, 11/50–51. p.
143. CSEHY Zoltán: *Egy Falstaff-monológ*. = Kortárs, 12/17. p.
144. CSEKE J. Szabolcs: *Füstifecske*. = Vár, 4/35. p.
145. CSEKE Róbert: *(mostanság)*. = Helikon, december 25. 8. p.
146. CSELÉNYI Béla: *csíny*. = Kalligram, 11/41. p.
147. CSELÉNYI Béla: *Egy disznóölés esztéti-kája*. = Kalligram, 11/40. p.
148. CSELÉNYI Béla: *munka utáni haiku-stró-fák*. = Kalligram, 11/40. p.
149. CSELÉNYI Béla: *(nem lebetett gyerme-ke)*. = Kalligram, 11/41. p.
150. CSELÉNYI Béla: *Udoari helyszínelés*. = Kalligram, 11/41. p.
151. CSEPCSÁNYI Éva: *Egyben*. = Magyar Napló, 12/18. p.
152. CSEPCSÁNYI Éva: *Találkozás a napem-berrel*. = Magyar Napló, 12/18. p.
153. CSEPCSÁNYI Éva: *Vállak*. = Magyar Napló, 12/18. p.
154. CSIDER István Zoltán: *Rendrakás*. Túl-rajzolás. Egy ideig még főztl. Gordon blue. És most ez a tél. = Látó, 11/39–41. p.
155. CSÍK Mónika: *Alakváltás*. = Bárka, 6/45–46. p.
156. CSÍK Mónika: *Depresszió*. = Bárka, 6/46–47. p.
157. CSÍK Mónika: *Mindenféle csipás szemek-ről*. = Magyar Napló, 12/48. p.

158. CSÍKI András: *8:1*. = Helikon, december 25. 19. p.
159. CSÍKI András: *Kényelmes térfelek*. = Heli-ikon, december 25. 19. p.
160. CSONTOS Márta: *A vén lepkegyűjtő*. = Magyar Napló, 12/24. p.
161. CSONTOS Márta: *Visszárú*. = Magyar Napló, 12/24. p.
162. CSUHAI-BARNA Rebeka: *batyu*. = Iro-dalmi Jelen, 12/120. p.
163. CSUHAI-BARNA Rebeka: *lebegnek*. = Irodalmi Jelen, 12/121–122. p.
164. CSUHAI-BARNA Rebeka: *magyar ha-talommorzsák_reflekt*. = Irodalmi Jelen, 12/122. p.
165. DEÁK Mór: *Ez a házam*. = PoLiSz, 5/5. p.
166. DEÁK Mór: *Nemzeti park*. = PoLiSz, 5/5. p.
167. DEBRECZENY György: *fogalmam sincs*. = Magyar Műhely, 4/10. p.
168. DEBRECZENY György: *holdsávban hiszti gyanakvás*. = Magyar Műhely, 4/9. p.
169. DEBRECZENY György: *jó lenne vágy-ban holdsütésben*. = Magyar Műhely, 4/10. p.
170. DEBRECZENY György: *mama vedd meg nekem*. = Magyar Műhely, 4/11. p.
171. DEBRECZENY György: *ó paprika!* = Magyar Műhely, 4/12. p.
172. DÉKÁNY Dávid: *Lámpaoltás*. = Élet és Irodalom, december 20. 39. p.
173. DEME Tamás: *Megjöttem vót Magyar-falunól*. = Magyar Napló, 11/7. p.
174. DEMÉNY Péter: *Az oroszán dalai*. = Tiszatáj, 12/10–11. p.
175. DERES Kornélia: *Altat*. = Bárka, 6/48. p.
176. DERES Kornélia: *Nagy levegő*. = Bárka, 6/48–49. p.
177. DERES Kornélia: *Part: Rajna*. = Hid, 12/55. p.
178. DEZSŐ Anna: *Cigány*. = Ezredvég, 6/56. p.
179. DEZSŐ Anna: *Emlékontúr*. = Ezredvég, 6/56. p.
180. DEZSŐ Anna: *Hób-áthallás*. = Ezred-vég, 6/57. p.
181. DEZSŐ Anna: *Kamal dolgozik*. = Ezred-vég, 6/55. p.
182. DEZSŐ Anna: *Karácsony este – másként*. = Ezredvég, 6/54–55. p.
183. DIMÉNY[-HASZMANN] Árpád: *And-romakbé búcsúja*. = Helikon, november 10. 11. p.
184. DIMÉNY[-HASZMANN] Árpád: *apa-tológia*. = Helikon, november 10. 11. p.
185. DIMÉNY[-HASZMANN] Árpád: *cru-cifixio*. = Helikon, november 10. 11. p.
186. DIMÉNY[-HASZMANN] Árpád: *egy ház*. = Bárka, 6/30. p.
187. DIMÉNY[-HASZMANN] Árpád: *mun-kahelyi románc*. = Helikon, november 10. 11. p.
188. DIMÉNY[-HASZMANN] Árpád: *szim-fónia*. = Bárka, 6/30–31. p.
189. DOBAI Lili: *azon az októberi napon*. = Kalligram, 12/57. p.
190. DOBAI Lili: *a kétpárevezősünkkel*. = Kal-ligram, 12/58. p.
191. DOBAI Lili: *Szólevitáció*. minden hajnal-ban. hol maradsz. hiszed-e. valóban el-jön-e. várok. Vajon tényleg te vagy-e. meg-lesz-e hogy. nem úsztam meg. az örök. ajándékozz. = Vigilia, 12/944–945. p.
192. DOBAI Péter: *Az Alpok felett egy „Iljusin” fedélzetén, talán 1968 nyarán*. = Magyar Napló, 12/4–5. p.
193. DOBAI Péter: *Ami folyamatosan létezik, Az is Egyszerűségében nyilvánul meg*. = Kortárs, 11/21. p.
194. DOBAI Péter: *Belvedere*. = Vigilia, 11/840–841. p.
195. DOBAI Péter: *Életfogytiglani bánatunk hőse: József Attila*. = Magyar Napló, 12/4. p.
196. DOBAI Péter: *Farsang és feltámadás*. = Magyar Napló, 12/5. p.
197. DOBAI Péter: *A filozófiát akartam hazá-nak*. = Magyar Napló, 12/3. p.
198. DOBAI Péter: *Minden régen történik*. = Kortárs, 11/23. p.
199. DOBAI Péter: *Révén személyed ölelő Őd-vének: a Styxen én is Átkelek - - - - - veled*. = Kortárs, 11/21–22. p.
200. DOBAI Péter: *Spanyol táncosnő*. = Kor-társ, 11/22. p.
201. DOBAI Péter: *Szent Margit szigetén*. = Vigilia, 11/840. p.
202. DOBOZI Eszter: *Hallod még?* = Kortárs, 12/16. p.
203. DOBOZI Eszter: *Mindenségében...* = For-rás, 12/27. p.
204. DOBOZI Eszter: *Rendszereiben*. = For-rás, 12/27. p.
205. DÖBRENTEI Kornél: *Keszonban*. = Hite-l, 11/21–22. p.
206. DUKAI István: *Fényben*. = Korunk, 12/5. p.
207. DUKAI István: *Szemem teléből*. = Korunk, 12/6. p.
208. ÉBERT Tibor: *Keresés*. = Korunk, 12/68. p.
209. ÉBERT Tibor: *Kiáltások*. = Korunk, 12/68. p.

210. ÉBERT Tibor: *Örvényben*. = Korunk, 12/68. p.
211. ÉBERT Tibor: *Papírfoszlány*. = Korunk, 12/67. p.
212. EGYED Emese: *Házavató*. = Kortárs, 11/40. p.
213. EMERICZY Enid: *Ölélés szonett*. = Liget, 11/33. p.
214. EVELLEI Kata: *Boríték*. = Tiszatáj, 11/43–44. p.
215. EVELLEI Kata: *Emlékpark*. = Tiszatáj, 11/44. p.
216. EVELLEI Kata: *Készülődés*. = Tiszatáj, 11/47. p.
217. EVELLEI Kata: *kiöregedett unikornis*. = Tiszatáj, 11/45. p.
218. EVELLEI Kata: *A parton*. = Tiszatáj, 11/43. p.
219. EVELLEI Kata: *Sötétkamra*. = Tiszatáj, 11/45–46. p.
220. EVELLEI Kata: *utópia*. = Tiszatáj, 11/46–47. p.
221. FALUSI Márton: *Libella*. = Bárka, 6/26–27. p.
222. FALUSI Márton: *Műtét a fiú karján*. = Hitel, 11/85–87. p.
223. FARKAS Árpád: *Ha sírokon bajt ki a remény*. = Napút, 10/40–43. p.
224. FAZEKAS István: *Apokrif töredék*. = Somogy, 4/30. p.
225. FAZEKAS István: *Balassi-strófák Űrnapján*. = PoLiSz, 5/6. p.
226. FAZEKAS István: *Forrás*. = Somogy, 4/30. p.
227. FAZEKAS István: *A tibanyi szőlőbegen*. = Somogy, 4/30. p.
228. FECSKE Csaba: *Halottak napja*. = Bárka, 6/20–21. p.
229. FECSKE Csaba: *Öregasszony*. = Bárka, 6/20. p.
230. FECSKE Csaba: *Szintén zenész*. = Bárka, 6/21–22. p.
231. FECSKE Csaba: *Unatkozó bús*. = Liget, 11/25. p.
232. FEKETE Anna: *Mint a rágalom*. = Eső, 4/4. p.
233. FEKETE Anna: *Régimódi*. = Eső, 4/4. p.
234. FEKETE Anna: *Robban*. = Eső, 4/4. p.
235. FEKETE Anna: *Vadnarancs*. = Eső, 4/3. p.
236. FEKETE Vince: *Pusztító spirál*. = Kortárs, 12/15. p.
237. FEKETE Vince: *(A távolodó...)*. = Székelyföld, 11/11–12. p.
238. FELLINGER Károly: *Abog a köröm belső a búsba*. = Korunk, 12/46. p.
239. FELLINGER Károly: *Alázat*. = Műút, 6/35. p.
240. FELLINGER Károly: *Allegro*. = Kalligram, 11/64. p.
241. FELLINGER Károly: *Farsang végén*. = Magyar Napló, 12/47. p.
242. FELLINGER Károly: *Fényrosta*. = Műút, 6/35. p.
243. FELLINGER Károly: *Három tanka*. = Várad, 11/33. p.
244. FELLINGER Károly: *Hűlt helyek*. = Várad, 11/34. p.
245. FELLINGER Károly: *János ma szétszórta*. = Kalligram, 11/64. p.
246. FELLINGER Károly: *Julit*. = Kalligram, 11/64. p.
247. FELLINGER Károly: *Madárdal*. = Korunk, 12/46. p.
248. FELLINGER Károly: *Mellekötés*. = Szörös Kő, 5/19–20. p.
249. FELLINGER Károly: *Mondták, afféle*. = Korunk, 12/47. p.
250. FELLINGER Károly: *Szeptember*. = Várad, 11/35–36. p.
251. FELLINGER Károly: *Tuti vers*. = Szörös Kő, 5/21. p.
252. FELLINGER Károly: *Vizesárok*. = Szörös Kő, 5/20–21. p.
253. FENYVESI Orsolya: *A királynő rémálma*. = Élet és Irodalom, december 13. 14. p.
254. FENYVESI Orsolya: *Labirintus*. = Élet és Irodalom, december 13. 14. p.
255. FERENCZ Győző: *|(- 75 -)|*. = 2000, 12/30–31. p.
256. FINTA Éva: *Tárgyak lázadása*. = Ezredvég, 6/19. p.
257. FINTA Éva: *Túléléseink*. = Ezredvég, 6/19. p.
258. FODOR Ákos: *5 kis évszázad*. Xénia. Trend. Naplólap. Szabadkozás. Nagy hála-ének. = Élet és Irodalom, december 20. 26. p.
259. FOLLINUS Anna: *Csonthéj*. = Holmi, 12/1529. p.
260. FOLLINUS Anna: *Egy buborékfújó kisgyereke*. = Holmi, 12/1530. p.
261. FORGÁCS Miklós: *keddpokal és szerdamentny*. = Irodalmi Szemle, 12/44–48. p.
262. FORGÁCS Miklós: *lassan*. = Irodalmi Szemle, 12/41–43. p.
263. FUCSKÓ Miklós: *Tükrön által*. = Magyar Napló, 12/44–45. p.
264. GÁL Csaba Sándor: *Inkarnáció*. = Liget, 11/60. p.
265. GÁL Sándor: *Égi hullámok*. = Magyar Napló, 11/8. p.

266. GÁL Sándor: *És lón*. = Magyar Napló, 11/9. p.
267. GÁL Sándor: *A feleslegesség árnyai*. = Magyar Napló, 11/8. p.
268. GÁL Sándor: *Virradat*. = Magyar Napló, 11/9. p.
269. G[ÉHER]. István László: *A Repülő szönyegből*. 136. Ádám. 137. Hangyaszünök. 138. Karma-kereskedő. 139. Pilátus. 140. Felszabadult fa. 141. Fellobbanó arc. 142. Felsült öngyilkos. = Mozdó Világ, 12/40–41. p.
270. G[ÉHER]. István László: *A repülő szönyegből*. 154. Kitüntetés. 155. Esküvő. 156. Őszi kérdés. 159. Tavasz óda. 160. Nagypénteki vers. = Pannonhalmi Szemle, 4/70–72. p.
271. GELLÉN-MIKLÓS Gábor: *Ponyvát szeretnék*. = Holmi, 11/1457. p.
272. GELLÉN-MIKLÓS Gábor: *Az utas elbizonytalanodik*. = Holmi, 11/1456. p.
273. GELLÉN-MIKLÓS Gábor: *A videotékából kijelöl menet*. = Holmi, 11/1456. p.
274. GEREVICH András: *Búcsú*. = Élet és Irodalom, december 20. 41. p.
275. GERGELY Borbála: *Havazás napnyugta után*. = Bárka, 6/43. p.
276. GERGELY Borbála: *kordon*. = Bárka, 6/43–44. p.
277. GERGELY Borbála: *olvasás*. = Bárka, 6/44. p.
278. GERGELY Borbála: *Szinkron*. = Műút, 6/22. p.
279. GITTAI István: *Augusztusi tűnődés*. = Várad, 11/4. p.
280. GITTAI István: *Filmgér*. = Várad, 11/5. p.
281. GITTAI István: *Hazalátogatás*. = Várad, 11/6. p.
282. GITTAI István: *Istenajándék*. = Várad, 11/5. p.
283. GITTAI István: *Kelléktár*. = Várad, 11/7. p.
284. GITTAI István: *Népes vacsora*. = Várad, 11/6–7. p.
285. GODZSU Manó: *Ny. Zs. kisasszony barátném halálára*. = Napút, 9/106–107. p.
286. GODZSU Manó: *Rejtett szavak*. = Napút, 9/106. p.
287. GOSZTOLA Gábor: *Előzetes*. = Új Forrás, 10/39. p.
288. GOSZTOLA Gábor: *Mielőtt végleg elmaradsz*. = Új Forrás, 10/39. p.
289. GOSZTOLA Gábor: *Mikor már*. = Új Forrás, 10/39. p.
290. GOTHA Róbert Milán: *Az élet könyve*. = Helikon, december 10. 11. p.
291. GYÓRFI Kata: *abol a legrokkonyabb*. = Látó, 12/34–35. p.
292. GYÓRFI Kata: *elvirágzik*. = Látó, 12/35–36. p.
293. GYÓRFI Kata: *majdnem elég*. = Látó, 12/35. p.
294. GYÓRFI Kata: *tiszavirágbeszéd*. = Látó, 12/34. p.
295. GYÓRI László: *Hajtogatás*. = Alföld, 11/17–19. p.
296. GYÓRI László: *Khalkisz*. = Alföld, 11/19. p.
297. GYÓRI Orsolya: *Szemfényvesztés, ragyogó fényben*. = Liget, 11/84–85. p.
298. HAJTMAN Kornél: *abortusz*. = Irodalmi Szemle, 11/17. p.
299. HAJTMAN Kornél: *álom*. = Irodalmi Szemle, 11/18. p.
300. HAJTMAN Kornél: *bátorság*. = Irodalmi Szemle, 11/19. p.
301. HAJTMAN Kornél: *fényenergia*. = Irodalmi Szemle, 11/20. p.
302. HAJTMAN Kornél: *reggeli*. = Irodalmi Szemle, 11/16. p.
303. HALMI Tibor: *Mese*. = Új Forrás, 10/82. p.
304. HARKAI VASS Éva: *Naplóversek*. 2012. április 7. szombat mindent befutó liánt. 2012. április 19. csütörtök zenés cd-t hoz. 2012. április 22. vasárnap esős szeszélyes szeles. 2012. április 28. szombat alig tudja követni. 2012. május 1. kedd tavasz majális idegenség. 2012. június 21. csütörtök mind gyakrabban talál ébren. 2012. július 10. kedd vegye körül s ölelje át. 2012. augusztus 7. kedd percekben belül gyógyuló sebet. 2012. augusztus 9. csütörtök akár eltárt is. 2012. augusztus 10. péntek tengeri madár. 2012. augusztus 11. szombat meg sem rebben. = Híd, 11/3–7. p.
305. HARKAI VASS Éva: *Naplóversek*. 2013. április 24. szerda ami rátört. 2013. május 7. kedd belealszol. 2013. július 5. péntek padra ejtett magányok. 2013. július 17. szerda majdnem villon. 2013. szeptember 13. péntek hogyan emészt el. 2013. október 5. szombat homályba zárja. 2013. október 17. csütörtök akár egy regénybe. 2013. október 30. szerda ójajhogy. = Híd, 12/26–29. p.
306. HARTAY Csaba: *Aggadásokkal szemben*. = Palócföld, 6/10. p.
307. HARTAY Csaba: *Féltető nyár*. = Palócföld, 6/9. p.
308. HARTAY Csaba: *Letöltendő*. = Palócföld, 6/8. p.

309. HARTAY Csaba: *Napköltészet*. = Palócföld, 6/12. p.
310. HARTAY Csaba: *Robbantott ábra*. = Palócföld, 6/11. p.
311. HÁY János: *Énte*. = Élet és Irodalom, november 22. 17. p.
312. HEGYI BOTOS Attila: *Mater Matuta*. = Bárka, 6/34. p.
313. HEGYI BOTOS Attila: *A tájoló*. = Bárka, 6/32. p.
314. HEGYI BOTOS Attila: *A zágrábi múmia*. = Bárka, 6/33. p.
315. HORGAS Béla: *Diotima most*. = Liget, 11/37. p.
316. HORGAS Béla: *Még vagy már*. = Liget, 12/19. p.
317. HORVÁTH Ödön: *A néma menet*. = Ezredvég, 6/41. p.
318. HORVÁTH Ödön: *Süllyedés közben*. = Ezredvég, 6/41. p.
319. HORVÁTH Ödön: *Téli dal*. = Ezredvég, 6/41. p.
320. HUDÁK Katalin: *bál*. = Szörös Kő, 5/25. p.
321. HUDÁK Katalin: *Elégtétel*. = Szörös Kő, 5/24. p.
322. HUDÁK Katalin: *élő grafika*. = Szörös Kő, 5/26. p.
323. HUDÁK Katalin: *fénykép*. = Szörös Kő, 5/26. p.
324. HUDÁK Katalin: *Pest fölött az ég*. = Szörös Kő, 5/27. p.
325. IMRE Flóra: *Nem süt a nap*. = Holmi, 11/1388. p.
326. IMRE Flóra: *Ronsard az időjárásról énekel*. = Holmi, 11/1389. p.
327. JANÁKY Marianna: *himnusz után*. = Műút, 6/36. p.
328. JANÁKY Marianna: *huszonnegyedikén*. = Műút, 6/36. p.
329. JÁNK Károly: *Metszet*. = Látó, 12/5–7. p.
330. JÁNOSHÁZY György: *Csiggedten, árván...* = Látó, 11/17. p.
331. JÁNOSHÁZY György: *Elégia kivágott erdőre*. = Látó, 11/15. p.
332. JÁNOSHÁZY György: *Fekete ég*. = Látó, 11/16. p.
333. JÁNOSHÁZY György: *Költők*. = Látó, 11/14. p.
334. JÁNOSHÁZY György: *Sírnak a felbők*. = Látó, 11/15–16. p.
335. JÁNOSHÁZY György: *Szobor*. = Látó, 11/14–15. p.
336. JÁSZ Attila: *nyúlnak az árnyak. Daidé Ikar*. = Kortárs, 12/14. p.
337. JÁSZ Attila: *szabad zene. Myth&Co*. = Új Forrás, 9/73. p.
338. JÁSZ Attila: *tarkovszkivivások v. bárpult. házfalak. óratorny. hajtányhang. sínek mellett. kiska. tankcsapda. csendhang. szélhang. alagút. ajtónyílás. hóhullás. időhúzás*. = Tiszatáj, 11/13–16. p.
339. JÓNÁS Tamás: *a*. = Élet és Irodalom, december 6. 17. p.
340. JÓNÁS Tamás: *Féltregegyultak*. = Irodalmi Jelen, 12/22. p.
341. JÓNÁS Tamás: *A hatodik pecsét*. = Élet és Irodalom, december 6. 17. p.
342. JÓNÁS Tamás: *Kiégés*. = Élet és Irodalom, december 6. 17. p.
343. JÓNÁS Tamás: *Megszokni egy testet*. = Irodalmi Jelen, 12/23. p.
344. JÓNÁS Tamás: *Megtart*. = Élet és Irodalom, december 6. 17. p.
345. JÓNÁS Tamás: *A nyugalom reprodukálása*. = Irodalmi Jelen, 12/21. p.
346. JÓNÁS Tamás: *Plusz víz*. = Élet és Irodalom, december 6. 17. p.
347. JÓNÁS Tamás: *Sírfelirat*. = Irodalmi Jelen, 12/21. p.
348. JUHÁSZ Ferenc: *Hárfaember*. = Kortárs, 11/15–16. p.
349. JUHÁSZ Tibor: *Jó lesz a száraz is*. = Hévíz, 6/412. p.
350. JUHÁSZ Tibor: *Példaérték*. = Hévíz, 6/413. p.
351. JUHÁSZ Tibor: *A Rendező és a Jós*. = Palócföld, 6/3–4. p.
352. KABAI Csaba: *Hazatérés*. = Irodalmi Jelen, 11/53. p.
353. KABAI Lóránt, [k.] – ZEMLENYI Attila: *A vasgyári eklógákból*. IV. Római klub. V. A varjak második dala. VI. Először a vak varjúnál. = Tiszatáj, 11/33–38. p.
354. KALÁSZ Orsolya: *A bőr kékje*. = Új Forrás, 10/24. p.
355. KÁNTÁS Balázs: *Febér mozdulatokkal*. 45–46. p.
356. KÁNTÁS Balázs: *A feltámadás*. = Látó, 12/45. p.
357. KÁNTÁS Balázs: *Kinézel*. = Látó, 12/48. p.
358. KÁNTÁS Balázs: *Mániásan*. = Látó, 12/47. p.
359. KÁNTÁS Balázs: *Rögeszmék*. = Látó, 12/45. p.
360. KÁNTÁS Balázs: *Sehonnanból*. = Látó, 12/46. p.
361. KÁNTÁS Balázs: *A végtagjaim már*. = Látó, 12/47. p.

362. KÁNTOR József: *Bújócska: mű és vér*. = Ezredvég, 6/36. p.
363. KÁNTOR Péter: *Bulvár*. = Élet és Irodalom, december 20. 27. p.
364. KÁNTOR Péter: *Kád a Gahliser Strassén*. = Holmi, 11/1361–1362. p.
365. KÁNTOR Péter: *Óda a közönséghez*. = Élet és Irodalom, december 20. 27. p.
366. KÁNTOR Péter: *Petri 70*. = Élet és Irodalom, december 20. 27. p.
367. KÁNTOR Zsolt: *Az ivás, mint artisztikum*. = Irodalmi Jelen, 12/38. p.
368. KÁNTOR Zsolt: *A legeldugottabb odú*. = Irodalmi Jelen, 12/35–36. p.
369. KÁNTOR Zsolt: *A szappan lanyha tajték*. = Irodalmi Jelen, 12/37. p.
370. KÁNTOR Zsolt: *Szólólevél*. = Irodalmi Jelen, 12/41. p.
371. KARÁCSONYI Zsolt: *Csak voltunk szemmek*. = Székelyföld, 11/19. p.
372. KARÁCSONYI Zsolt: *Triptichon*. 1. Középkori férfi, középkori nő. 2. Középkori nő, középkori férfi. 3. Közép. = Helikon, december 25. 8. p.
373. KARÁDI Márton: *Kilégzés*. = Holmi, 12/1479–1480. p.
374. KARÁDI Márton: *A tárgyak új élete*. = Holmi, 12/1479. p.
375. KARAFIÁTH Orsolya: *Bestiárium: A tengerész*. = Élet és Irodalom, december 20. 40. p.
376. KASSAI Franciska: *Károgó*. = Ezredvég, 6/18. p.
377. KASSAI Franciska: *A patak*. = Ezredvég, 6/18. p.
378. KELE Dóra: *A-karom*. = Híd, 12/59. p.
379. KELE Dóra: *Gesztenye a zsebben*. = Híd, 12/59–60. p.
380. KELE Dóra: *Kráter*. = Híd, 12/60–61. p.
381. KELE Dóra: *Marad, ha valami*. = Híd, 12/61–62. p.
382. KELEMEN Lajos: *Kis versek*. (Eredet). (A kényelmetlen ágyból). (Persze, a franciák). (Az ég bizonyos). = Korunk, 12/40–41. p.
383. KÉPES Gábor: *Posztok*. Posztok az időről. Két tételben. Posztok a télről. Négy tételben. = Ezredvég, 6/22–23. p.
384. KERÉK Imre: *Aranylen*. = Somogy, 4/31. p.
385. KIRÁLY László: *1980. november 26*. = Látó, 11/111. p.
386. KIRÁLY László: *Al. Nyezvanov: Csonka lap. A kód*. = Látó, 11/6. p.
387. KIRÁLY László: *Csang Vaj költő, régi citatrával*. = Székelyföld, 11/5–7. p.
388. KIRÁLY László: *Félig titkos!* = Látó, 11/5. p.
389. KIRÁLY László: *Messze, most*. [Kézirat-hasonmás.] = Bárka, 6/3. p.
390. KIRÁLY Levente: *Napbold*. = Élet és Irodalom, december 20. 41. p.
391. KIRÁLY Zoltán: *Családi lakoma*. = Székelyföld, 11/20. p.
392. KISS Anna: *Holt idők*. = Tiszatáj, 11/41–42. p.
393. KISS Anna: *Hull a futóka magva*. = Tiszatáj, 11/41. p.
394. KISS Anna: *Melyik világ?* = Tiszatáj, 11/42. p.
395. KISS Benedek: *Az ébrenlét szerelmese*. = Hítel, 11/31–32. p.
396. KISS Benedek: *(Jubász Ferenc-ábránd)*. = Hítel, 11/32. p.
397. KISS Benedek: *Kidőlt faránk*. = Hítel, 11/30–31. p.
398. KISS Dénes: *Agyhomály*. = Somogy, 4/38. p.
399. KISS Dénes: *Falnál*. = Somogy, 4/38. p.
400. KISS Dénes: *A létezés elviselése*. = Somogy, 4/37. p.
401. KISS Dénes: *Maradi téli vers*. = Somogy, 4/36. p.
402. KISS Dénes: *Mirevalóságom*. = Somogy, 4/37. p.
403. KISS Judit Ágnes: *Virrasztás*. = Kortárs, 12/13. p.
404. KONTRA Attila: *Újszöveget*. = Új Forrás, 10/64. p.
405. KOVÁCS András Ferenc: *Antwerpeni köztetékek*. = Élet és Irodalom, december 20. 26. p.
406. KOVÁCS András Ferenc: *Első dallam Ábrahámboz*. = Látó, 12/72–73. p.
407. KOVÁCS András Ferenc: *J. A. disznaja*. = Jelenkor, 11/1089. p.
408. KOVÁCS András Ferenc: *Levél Gálfalvi Zsoltnak*. = Korunk, 12/96–97. p.
409. KOVÁCS András Ferenc: *Mennyei változatok*. = Jelenkor, 11/1089. p.
410. KOVÁCS András Ferenc: *Nyárutó*. = Látó, 12/72. p.
411. KOVÁCS András Ferenc: *Szerelmesvers Doriához*. = Látó, 12/72. p.
412. KOVÁCS András Ferenc: *Weöres foreweör*. = Székelyföld, 12/61–62. p.
413. KOVÁCS Kristóf: *De az már*. = Liget, 11/80–81. p.
414. KOZMA Tamás: *Nyesett, csavart*. = Holmi, 11/1365–1366. p.
415. KOZMA Tamás: *A róka is ember*. = Holmi, 11/1366. p.

416. KÓRIZS Imre: *Egy vers árnyéka és punt.* = Alföld, 12/11–12. p.
417. KÓRIZS Imre: *Ezen a héten sem volt ötös a lottón.* = Jelenkor, 11/1090–1091. p.
418. KÓRIZS Imre: *A negatív tartomány.* = Jelenkor, 11/1092. p.
419. KÓRIZS Imre: *Nem.* = Alföld, 12/13. p.
420. KÓRIZS Imre: *Tálalási javaslat.* = Alföld, 12/12–13. p.
421. KÓRIZS Imre: *Tudniillik mortis.* = Jelenkor, 11/1091–1092. p.
422. KÓSZEGHY Anna: *este.* = Liget, 11/59. p.
423. KRUSOVSKY Dénes: *A bankett.* = Élet és Irodalom, december 20. 33. p.
424. KRUSOVSKY Dénes: *A második.* = Pannonhalmi Szemle, 4/66. p.
425. KUHL, Berta: *Csak a tükörbe.* = Tiszatáj, 12/43. p.
426. KUHL, Berta: *Nincs aki lemérje.* = Tiszatáj, 12/44. p.
427. KUHL, Berta: *A parton csak.* = Tiszatáj, 12/43. p.
428. KUKORELLY Endre: *A Mind a Semmi a Mindenféle Mindez.* = Élet és Irodalom, december 20. 29. p.
429. KULCSÁR Árpád: *címtelen.* = Helikon, december 10. 8. p.
430. KULCSÁR Árpád: *fölt, mosás után.* = Helikon, december 10. 8. p.
431. KULCSÁR Árpád: *(mint kivert kutyák).* = Helikon, december 10. 8. p.
432. KULCSÁR Ferenc: *Divina bibliotheca.* Káin. Noé. Ábrahám. Jákob. Jób. Ézsaiás. = Szörös Kő, 5/11–13. p.
433. KULCSÁR Ferenc: *Számkivetett versek.* Mosom a glóbuszt. Kitérők. A 41. bevallás. Kőidő. = Irodalmi Szemle, 12/55–58. p.
434. KURDI Imre: *Árnyékba délután.* = Holmi, 12/1478. p.
435. KURDI Imre: *És hogy az milyen.* = Holmi, 12/1478. p.
436. KURDI Imre: *Kosztolányi.* = Holmi, 12/1477. p.
437. KÜRTI László: *hívőösöd.* = Bárka, 6/36. p.
438. KÜRTI László: *nincs nyelv.* = Bárka, 6/35–36. p.
439. KÜRTI László: *ovis napló.* = Bárka, 6/35. p.
440. KÜRTI László: *telibold.* = Mozgó Világ, 11/45. p.
441. KÜRTI László: *vödörből muzsikát.* = Mozgó Világ, 11/45–46. p.
442. LÁNG Eszter: *Sötét és püspöklila tintával.* = Várad, 10/15–16. p.
443. LÁSZLÓ Noémi: *A bangos H.* = Székelyföld, 11/21–22. p.
444. LÁSZLÓ Noémi: *Jelentés Laci bácsinak a forradalomról.* = Helikon, november 10. 1. p.
445. LÁSZLÓFFY Csaba: *Apa és fiú.* (kiáltás Szervátiusz Jenő után). (Az utód). (A te fiad az én apám – ébrenálom). (De profundis). = Látó, 11/60–62. p.
446. LÁSZLÓFFY Csaba: *(Csalóka bűség – A W. S.-bagyatekből).* Vele hálni, halni. Mélázva szorongás helyett. Dallamra hangolt koponya. Herceg---. = Látó, 11/58–60. p.
447. LÁSZLÓFFY Csaba: *(Diótörés a verandán).* = Somogy, 4/40–41. p.
448. LÁSZLÓFFY Csaba: *Emlékeltőlódások.* = Somogy, 4/39. p.
449. LÁSZLÓFFY Csaba: *(A halálugrás-mítosz).* = Somogy, 4/39. p.
450. LÁSZLÓFFY Csaba: *„Igen, az ember korlátai stb.”.* = Somogy, 4/41. p.
451. LÁZÁR Bence András: *Ádvent.* = Forrás, 12/57. p.
452. LÁZÁR Bence András: *Eucharisztia.* = Palócföld, 6/16–17. p.
453. LÁZÁR Bence András: *Lakodalom.* = Magyar Napló, 12/23. p.
454. LÁZÁR Bence András: *Promissio.* = Palócföld, 6/14–15. p.
455. LÁZÁR Bence András: *A rúzsért cserébe.* = Forrás, 12/56. p.
456. LÁZÁR Bence András: *Súlyos tájak.* = Forrás, 12/58–59. p.
457. LÁZÁR Bence András: *A szelekről.* = Magyar Napló, 12/23. p.
458. LÁZÁR Júlia: *Altató.* = Élet és Irodalom, november 8. 17. p.
459. LÁZÁR Júlia: *Baucis.* = Élet és Irodalom, november 8. 17. p.
460. LÁZÁR Júlia: *Egy billegő rigó.* = Élet és Irodalom, november 8. 17. p.
461. LÁZÁR Júlia: *Egy születésnapra.* = Élet és Irodalom, november 8. 17. p.
462. LÁZÁR Júlia: *Frieda zsebkendője.* = Élet és Irodalom, november 8. 17. p.
463. LÁZÁR Júlia: *A hajléktalan madárijesztő.* = Élet és Irodalom, november 8. 17. p.
464. LENGYEL Géza: *Árvátozások.* 1. 2. (Matk-érettségi idején). = Ezredvég, 6/28. p.
465. LÖNHÁRT Melinda: *két part között.* = Várad, 11/44. p.
466. LÖNHÁRT Melinda: *(Tíz körmöm gyoha tégláig kapar).* = Várad, 11/43. p.
467. LÖNHÁRT Melinda: *Tudom, hogy megjössz.* = Várad, 11/44. p.
468. LÖVÉTEI Lázár László: *Ködök.* = Székelyföld, 11/23. p.

469. MAGDU Lucián: *Favágók tánca.* = Napút, 9/42. p.
470. MAGDU Lucián: *Ikonosztás.* = Napút, 9/42. p.
471. MAGDU Lucián: *Román fantázia.* A csend törvényei. = Napút, 9/43. p.
472. MAGDU Lucián: *Román fantázia.* Motívumok. = Napút, 9/43. p.
473. MÁHR Gábor: *Colosseumban is.* = Tiszatáj, 12/41. p.
474. MÁHR Gábor: *piócafejek.* = Tiszatáj, 12/42. p.
475. MÁHR Gábor: *por a por szájában.* = Tiszatáj, 12/41. p.
476. MARKÓ Béla: *Alkatrészek.* = Forrás, 12/29. p.
477. MARKÓ Béla: *Allegória.* = Bárka, 6/16. p.
478. MARKÓ Béla: *Árnyékok.* = Bárka, 6/17. p.
479. MARKÓ Béla: *Ars poetica Velencében.* = Forrás, 12/28. p.
480. MARKÓ Béla: *Befejezés.* = Látó, 12/85. p.
481. MARKÓ Béla: *Az égő vágy.* = Bárka, 6/18. p.
482. MARKÓ Béla: *Egyezés.* = Látó, 12/85. p.
483. MARKÓ Béla: *Egy test kitérve.* = Forrás, 12/29. p.
484. MARKÓ Béla: *Éppen olyan.* = Bárka, 6/16–17. p.
485. MARKÓ Béla: *Érkezés.* = Látó, 12/86. p.
486. MARKÓ Béla: *Féldő.* = Székelyföld, 11/24–25. p.
487. MARKÓ Béla: *Fobász.* = Bárka, 6/19. p.
488. MARKÓ Béla: *Gyümölcs.* = Látó, 12/85. p.
489. MARKÓ Béla: *A halálról.* = Látó, 12/85. p.
490. MARKÓ Béla: *Hallgatás.* = Látó, 12/84. p.
491. MARKÓ Béla: *Határvonalak.* = Forrás, 12/30. p.
492. MARKÓ Béla: *Hazatérés.* = Látó, 12/84. p.
493. MARKÓ Béla: *Hosszú eső.* = Látó, 12/84. p.
494. MARKÓ Béla: *Identitás.* = Bárka, 6/18–19. p.
495. MARKÓ Béla: *Itthon.* = Látó, 12/84. p.
496. MARKÓ Béla: *Kert.* = Látó, 12/83. p.
497. MARKÓ Béla: *Köd.* = Látó, 12/84. p.
498. MARKÓ Béla: *Különbség.* = Irodalmi Szemle, 12/39. p.
499. MARKÓ Béla: *Lárvány.* = Látó, 12/83. p.
500. MARKÓ Béla: *Mi történik ott elől?* = Helikon, november 10. 6. p.
501. MARKÓ Béla: *Minden.* = Látó, 12/83. p.
502. MARKÓ Béla: *Mű.* = Látó, 12/83. p.
503. MARKÓ Béla: *A művészet értelme.* = Látó, 12/85. p.
504. MARKÓ Béla: *Ószer.* = Élet és Irodalom, december 6. 14. p.
505. MARKÓ Béla: *Örökség.* = Látó, 12/86. p.
506. MARKÓ Béla: *Pamflet.* = Látó, 12/83. p.
507. MARKÓ Béla: *Romantika.* = Látó, 12/82. p.
508. MARKÓ Béla: *Séta Antibes piacán.* = Forrás, 12/30. p.
509. MARKÓ Béla: *Sorrend.* = Irodalmi Szemle, 12/39. p.
510. MARKÓ Béla: *Szélcsend.* = Irodalmi Szemle, 12/40. p.
511. MARKÓ Béla: *Szerelem Velencében.* = Forrás, 12/28. p.
512. MARKÓ Béla: *Szöveg.* = Látó, 12/82. p.
513. MARKÓ Béla: *Szürkület.* = Látó, 12/82. p.
514. MARKÓ Béla: *Utóvéd.* = Helikon, november 10. 6. p.
515. MARKÓ Béla: *Vízum.* = Élet és Irodalom, december 6. 14. p.
516. MARKÓ Béla: *Zavar.* = Látó, 12/82. p.
517. MARNO János: *Csebov.* = Pannonhalmi Szemle, 4/67. p.
518. MARNO János: *Fogócska.* = Élet és Irodalom, december 20. 35. p.
519. MARNO János: *Gyerekbörgés.* = Élet és Irodalom, december 20. 35. p.
520. MARNO János: *Harmadnapon.* = Pannonhalmi Szemle, 4/68. p.
521. MARNO János: *Ödéma.* = Pannonhalmi Szemle, 4/69. p.
522. MARNO János: *Tőlem távoli.* = Élet és Irodalom, december 20. 35. p.
523. MATYIKÓ Sebestyén József: *Homályos erdők útjain.* = Somogy, 4/50. p.
524. MELIORISZ Béla: *Évszakváltás.* = Jelenkor, 11/1106. p.
525. MELIORISZ Béla: *Hallgat.* = Jelenkor, 11/1106. p.
526. MELIORISZ Béla: *A kő már.* = Jelenkor, 11/1105. p.
527. MELIORISZ Béla: *A kövek.* = Jelenkor, 11/1105. p.
528. MELIORISZ Béla: *Mindent.* = Jelenkor, 11/1105–1106. p.
529. MELIORISZ Béla: *Visszahúzódik.* = Jelenkor, 11/1106. p.
530. MESTERHÁZI Mónika: *Egy prágai köztérben.* = Magyar Lettre Internationale, 4/32. p.
531. MEZEI Gábor: *erjedt/sötét.* = Tiszatáj, 11/48. p.
532. MEZEI Gábor: *monstrum2.* = Tiszatáj, 11/48. p.
533. MEZŐ Ferenc: *Az özönvíz apályán.* = Mozgó Világ, 12/46. p.

534. MEZŐ Ferenc: *Üvöltés identitásért*. = Élet és Irodalom, november 22. 17. p.
535. MEZŐSI Miklós: *Kép(s)zelet*. = Várad, 10/41. p.
536. MEZŐSI Miklós: *Versék lábakon*. = Várad, 10/40. p.
537. MIKLYA Zsolt: *És lén...* = Új Forrás, 10/52–59. p.
538. MIRTSE Zsuzsa: *Dúdoló Mamának*. = Magyar Napló, 12/50. p.
539. MOCSÁRI Erzsébet: *Észrevétlen ősz*. = Vár, 4/43. p.
540. MOCSÁRI Erzsébet: *Hazatérő halott katoná sirjára*. = Vár, 4/43. p.
541. MOHÁCSI Balázs: *mamáskához a buszút*. = Műút, 6/38. p.
542. MOLNÁR Ákos, H.: *Kimeneti seb*. = Jelenkor, 11/1107. p.
543. MOLNÁR Ákos, H.: *Olyan végleges*. = Jelenkor, 11/1108. p.
544. MOLNÁR H. Magor: *Magához*. = Eső, 4/69. p.
545. MOLNÁR Lajos: *A jövő történetét nem meséled el*. = Korunk, 12/73. p.
546. MOLNÁR Lajos: *Kályhák emlékeznek rád*. = Korunk, 12/72. p.
547. MOLNÁR Lajos: *Két hazád van*. = Korunk, 12/72. p.
548. MOLNÁR Lajos: *Majd vulkánként testesül meg újra*. = Korunk, 12/73. p.
549. MURÁNYI Zita: *indulásomra*. = Eső, 4/5. p.
550. MURÁNYI Zita: *keszthely vol. 2*. = Eső, 4/6. p.
551. MURÁNYI Zita: *szonon helyett*. = Eső, 4/6. p.
552. MURÁNYI Zita: *téves*. = Eső, 4/5. p.
553. NÁDASDY Ádám: *Ítélni kéne*. = Holmi, 12/1491. p.
554. NAGY Attila: *Korszerűtlen versek*. = Látó, 11/29–31. p.
555. NAGY Gábor: *Egy limerickről*. = Hítel, 11/67. p.
556. NAGY Gábor: *Iszkázi tablókép*. = Hítel, 11/69. p.
557. NAGY Gábor: *Tik-Tak kvartett*. = Hítel, 11/68–69. p.
558. NAGY István, P.: *Esti szomorú*. = Híd, 12/30–35. p.
559. NÉMETH Bálint: *Harmadnap*. = Liget, 11/13. p.
560. NÉMETH István, Z.: *Égszemű*. = Szörös Kő, 5/32. p.
561. NÉMETH István, Z.: *Lét-öltés*. = Szörös Kő, 5/33. p.
562. NÉMETH István, Z.: *Snittek*. = Szörös Kő, 5/34. p.
563. NÉMETH István, Z.: *Utcazenész*. = Szörös Kő, 5/33–34. p.
564. NOVÁK Éva: *Aznap, másnap*. = Liget, 11/83. p.
565. NOVÁK Éva: *Ha visszánézünk félutunkból*. = Tekintet, 6/32. p.
566. NYERGES Gábor Ádám: *Az elfelejtett ünnep*. = Mozgó Világ, 11/47. p.
567. NYERGES Gábor Ádám: *Elfordulsz*. = Forrás, 12/60–61. p.
568. NYERGES Gábor Ádám: *Könnyebben költözik*. = Forrás, 12/61–62. p.
569. NYERGES Gábor Ádám: *Nagyon féltem*. = Műút, 6/27. p.
570. NYERGES Gábor Ádám: *Ne légy kedves*. = Forrás, 12/60. p.
571. NYERGES Gábor Ádám: *Nebezen felejtő*. = Műút, 6/26. p.
572. NYERGES Gábor Ádám: *Szakadjon*. = Forrás, 12/61. p.
573. NYERGES Gábor Ádám: *Szfvügy*. = Műút, 6/27. p.
574. NYIRÁN Ferenc: *Apróságok kicsiny tárháza*. = Bárka, 6/41–42. p.
575. NYIRÁN Ferenc: *Bücsű*. = Mozgó Világ, 11/46–47. p.
576. NYIRÁN Ferenc: *Téli randevú*. = Mozgó Világ, 11/46. p.
577. NYÍRFALVI Károly: *Hibátlan kezdet*. = Irodalmi Szemle, 11/22. p.
578. NYÍRFALVI Károly: *Párbuzam*. = Irodalmi Szemle, 11/23. p.
579. NYÍRFALVI Károly: *Újkorai könyvnyomatás töredék*. = Irodalmi Szemle, 11/21. p.
580. OLÁH András: *éjszakai járat*. = Eső, 4/52. p.
581. OLÁH András: *leselkedő háztetők*. = Eső, 4/52–53. p.
582. OLÁH András: *meddig él*. = Ezredvég, 6/21. p.
583. OLÁH András: *sokáig álmodtalak*. = Liget, 11/26. p.
584. OLÁH András: *vízililiom*. = Ezredvég, 6/21. p.
585. ORAVECZ Imre: *Egy láthatási nap felidézése*. = Élet és Irodalom, december 20. 36. p.
586. ORAVECZ Imre: *Halottaim*. = Élet és Irodalom, december 20. 36. p.
587. ORCSIK Roland: *Hajszálrepedés*. = Műút, 6/5. p.
588. ORCSIK Roland: *Padláscsend*. = Műút, 6/3. p.

589. PÁL Dániel Levente: *Hiába éltünk – tévedtem korábban*. = Mozgó Világ, 11/48–49. p.
590. PÁL Sándor Attila: *A fák*. = Híd, 12/57–58. p.
591. PÁL Sándor Attila: *A séta*. = Híd, 12/56. p.
592. PÁL Sándor Attila: *Az úr*. = Híd, 12/57. p.
593. PALLAG Zoltán: *Annyi minden*. = Élet és Irodalom, december 20. 40. p.
594. PAPP Attila Zsolt: *Miután a farkasok*. = Székelyföld, 11/28. p.
595. PAPP Tibor: *én vagyok én, te vagy a tűz*. = Kortárs, 12/12. p.
596. PARTI NAGY Lajos: *Állóbüfé*. = 2000, 12/28–29. p.
597. PAYER Imre: *Az építkezésnél*. = Tiszatáj, 12/47–48. p.
598. PAYER Imre: *A sarokháznál*. = Irodalmi Jelen, 11/39. p.
599. PAYER Imre: *Stézis*. = Tiszatáj, 12/47. p.
600. PAYER Imre: *Visszhang az árnyékban*. = Irodalmi Jelen, 11/38. p.
601. PÉNTEK Imre: *Pokolba kísérbet*. = Kortárs, 12/11. p.
602. PETŐCZ András: *Ideges az Isten*. = Tiszatáj, 12/17–18. p.
603. PETŐCZ András: *Lányokat bámult az Isten*. = Tiszatáj, 12/17. p.
604. PETŐCZ András: *Mondatok a szabadságról*. = Tiszatáj, 12/18–21. p.
605. PETŐCZ András: *Velem van az Isten*. = Tiszatáj, 12/16–17. p.
606. PETRŐCZI Éva: *Barna fűrtök...* = Forrás, 11/15. p.
607. PETRŐCZI Éva: *Kéken és pirosan...* = Forrás, 11/15. p.
608. PETRŐCZI Éva: *Utóirat egy régi levélhez*. = Forrás, 11/16. p.
609. PETRŐCZI Éva: *Válasz*. = Forrás, 11/17. p.
610. PION István: *Kelet-európai fotográfiák*. = Látó, 12/64–65. p.
611. POBORAI Örs: *CSER-I-VÓ*. = Híd, 12/63. p.
612. POBORAI Örs: *Félkészzen*. = Híd, 12/63. p.
613. POBORAI Örs: *Sülleber Munreteani*. = Híd, 12/63. p.
614. POLLÁGH Péter: *Dédi mandja*. = Élet és Irodalom, december 20. 41. p.
615. POLLÁGH Péter: *Dédpiros*. = Tiszatáj, 12/22–23. p.
616. POLLÁGH Péter: *Depresszáns tárgyak*. = Hévíz, 6/407. p.
617. POLLÁGH Péter: *Dobócsillag*. = Hévíz, 6/406. p.
618. POLLÁGH Péter: *Dundi muzsika*. = Forrás, 11/24. p.
619. POLLÁGH Péter: *Eltöröm a javát*. = Tiszatáj, 12/23. p.
620. POLLÁGH Péter: *Gyufa szoba*. = Élet és Irodalom, november 8. 14. p.
621. POLLÁGH Péter: *Kikövezeve*. = Bárka, 6/24. p.
622. POLLÁGH Péter: *Märklin*. = Bárka, 6/23–24. p.
623. POLLÁGH Péter: *Mindenki legyen jó*. = Forrás, 11/24–25. p.
624. POLLÁGH Péter: *Nem fogja szellem*. = Tiszatáj, 12/24. p.
625. POLLÁGH Péter: *Síró zakó*. = Élet és Irodalom, november 8. 14. p.
626. POLLÁGH Péter: *A sötétség pulcsijai*. = Tiszatáj, 12/22. p.
627. POLLÁGH Péter: *Végfácska*. = Bárka, 6/24–25. p.
628. RADNAI István: *Belső táj vércsatornákkal*. = Várad, 11/18. p.
629. RADNAI István: *Költők szöfűzése a semmibe*. = Várad, 11/21. p.
630. RADNAI István: *Labilis kérdések*. = Várad, 11/20. p.
631. RADNAI István: *Tükörcsokoló*. = Várad, 11/22. p.
632. RADNAI István: *„Weöres” az ég alja mi felénk*. = Várad, 11/19. p.
633. RÉKASY Ildikó: *Az álom logikája*. = Eső, 4/50. p.
634. RÉKASY Ildikó: *Az Arany János utcában*. = Eső, 4/51. p.
635. RÉKASY Ildikó: *A másik bolygó*. = Eső, 4/51–52. p.
636. RÉKASY Ildikó: *Melyikből?* = Eső, 4/52. p.
637. REMÉNYI József Tamás – TARJÁN Tamás: *versparódiák*. Csukás István: *Én-vornya, tevornya*. Aczél Géza: *Tivornya*. = Kortárs, 12/9–10. p.
638. RÉVÉSZ Ágnes: *Ajtók*. = Vár, 4/32. p.
639. RÉVÉSZ Ágnes: *Lépcsők alatt*. = Vár, 4/32. p.
640. SAITOS Lajos: *Vonások*. (Reggel). (Nyár). (Bagatell). (Siratóének). (Kishitűség). (Pamflett[!]). (Kozmikus feledés). (Fényalagút). (Vers, kicsontozva). (Szomjúság). (Vihar után). (Óvásban). (Vincent). (Rondó). (Életeink). (Sztokszó). = Vár, 4/69. p.
641. SAJÓ László: *Bolond Jankó balladája*. = Kortárs, 12/8. p.
642. SAJÓ László: *(rom)*. = Irodalmi Jelen, 11/37. p.

643. SÁRÁNDI József: *Egy odavetett vers.* = Vigília, 11/853. p.
644. SÁRÁNDI József: *Szétesés-kezdetek.* = Vigília, 11/853. p.
645. SCHEIN Gábor: *Új század.* = Alföld, 12/5. p.
646. SEBESTÉNY-JÁGER Orsolya: *Decemberi égbolt.* = Conquest, 4/41. p.
647. SERESTÉLY Zalán: *apakrif.* = Helikon, november 10. 8. p.
648. SIMEK Valéria: *Árnyat fényvel szövögetsz.* = Vár, 4/63. p.
649. SIMEK Valéria: *Fényvel oltoztatott.* = Vár, 4/63. p.
650. SIMEK Valéria: *Lerakja köveit.* = Vár, 4/62–63. p.
651. SOLYMOSI Bálint: *A Rózsafüzér Királynője.* [Kastély, Losdorf, A]. [Villa Pniewskiego, Varsó, PL]. [O'Connell Street, Dublin, IRL]. = Élet és Irodalom, november 22. 14. p.
652. SOMORČIK Sz. Rozália: *Lövészárok.* = Élet és Irodalom, november 29. 14. p.
653. SOMORČIK Sz. Rozália: *Nagylegyező.* = Élet és Irodalom, november 29. 14. p.
654. SOPOTNIK Zoltán: *Mándy Iván/film/trafiklakó.* = Kalligram, 12/30. p.
655. SOPOTNIK Zoltán: *Nagy László/film/medvés.* = Kalligram, 12/30. p.
656. STILLER Kriszta: *angolkőr.* = Irodalmi Jelen, 12/44. p.
657. STILLER Kriszta: *Csendelet sörrel, ágival.* = Irodalmi Jelen, 12/45. p.
658. STILLER Kriszta: *Kis, szakítás vers.* = Irodalmi Jelen, 12/44. p.
659. STILLER Kriszta: *Reggeli.* = Irodalmi Jelen, 12/43. p.
660. STILLER Kriszta: *Sivatós.* = Irodalmi Jelen, 12/43. p.
661. STILLER Kriszta: *Templom-villanella.* = Irodalmi Jelen, 12/46. p.
662. STRAUZS Kinga: *Betegség.* = Várad, 10/33. p.
663. STRAUZS Kinga: *Hiányozni legalább.* = Várad, 10/33. p.
664. STRAUZS Kinga: *Kötődésmélet.* = Várad, 10/32. p.
665. STRAUZS Kinga: *Ráncok.* = Várad, 10/32. p.
666. SUHAI Pál: *Sestina a női szépről.* = Liget, 11/22–23. p.
667. SVÉBIS Bence: *Előlről.* = Élet és Irodalom, december 20. 41. p.
668. SZABADOS György: *Akszin.* = Új Forrás, 9/74. p.
669. SZABADOS György: *Árnyék.* = Új Forrás, 9/74. p.
670. SZABADOS György: *Átrendeződs.* = Új Forrás, 9/56. p.
671. SZABADOS György: *Csiksomlyó.* = Új Forrás, 9/74. p.
672. SZABADOS György: *Az emberek boldogok.* = Új Forrás, 9/74. p.
673. SZABADOS György: *Fény-fobász.* = Új Forrás, 9/30. p.
674. SZABADOS György: *Haiku.* = Új Forrás, 9/74. p.
675. SZABADOS György: *Haikü[!].* = Új Forrás, 9/74. p.
676. SZABADOS György: *Impromptu.* = Új Forrás, 9/56–57. p.
677. SZABADOS György: *Ítelet.* = Új Forrás, 9/74. p.
678. SZABADOS György: *Január.* = Új Forrás, 9/74. p.
679. SZABADOS György: *Kodály.* = Új Forrás, 9/58. p.
680. SZABADOS György: *Magyarok.* = Új Forrás, 9/56. p.
681. SZABADOS György: *Néma requiem.* = Új Forrás, 9/31. p.
682. SZABADOS György: *A tökéletlenség dicsegete.* = Új Forrás, 9/30. p.
683. SZABADOS György: *Úgy áll az ábra.* = Új Forrás, 9/74. p.
684. SZABÓ Imola Julianna – MAGOLCSAY NAGY Gábor: *Lucid álmok.* = Palócföld, 6/20–23. p.
685. SZABÓ T. Anna: *Frigus.* = 2000, 12/38. p.
686. SZABÓ T. Anna: *Marad... Mi marad?* = 2000, 12/37. p.
687. SZABÓ T. Anna: *Necesse.* = 2000, 12/38. p.
688. SZÁLINGER Balázs: *Dráva.* = Székelyföld, 11/29. p.
689. SZÁLINGER Balázs: *(Ex az élet egy...).* = Kortárs, 12/7. p.
690. SZALÓKI Ági: *Babám.* = Új Forrás, 10/93. p.
691. SZALÓKI Ági: *Bennszülett.* = Új Forrás, 10/94. p.
692. SZALÓKI Ági: *Csillagpor.* = Új Forrás, 10/93. p.
693. SZARKA István: *Ablak.* = Ezredvég, 6/26. p.
694. SZARKA István: *Érett nyarakban.* = Ezredvég, 6/26. p.
695. SZARKA István: *Hamvazó.* = Ezredvég, 6/26. p.
696. SZARKA István: *Időjárás.* = Ezredvég, 6/26. p.

697. SZÁSZI Zoltán: *Hatuma poeta imádsága Zs. Nagy felett két méterrel.* = Irodalmi Szemle, 12/53–54. p.
698. SZÁSZI Zoltán: *időközamata.* = Irodalmi Szemle, 12/49. p.
699. SZÁSZI Zoltán: *Ne küldj ma...* = Irodalmi Szemle, 12/51–52. p.
700. SZÁSZI Zoltán: *nem tetszettel.* = Irodalmi Szemle, 11/14–15. p.
701. SZÁSZI Zoltán: *semmi olyan.* = Irodalmi Szemle, 12/49–50. p.
702. SZÁSZI Zoltán: *vibár előtt.* = Irodalmi Szemle, 11/12–13. p.
703. SZEBÉNYI Ildikó: *Orgonásipok.* = Magyar Napló, 11/22. p.
704. SZEGEDI KOVÁCS György: *Csoportkép.* = Palócföld, 6/13. p.
705. SZÉKELY Őrs: *ss. IR 406 02:16 in. 3 int. min. 240.* = Helikon, november 25. 11. p.
706. SZENTMÁRTONI János: *Bogár-asz-szonyka.* = Magyar Napló, 11/3. p.
707. SZENTMÁRTONI János: *Az utolsó körte.* = Magyar Napló, 11/4. p.
708. SZEPESI Attila: *WS-szonettek.* A kek ház. Kassák morog valamit. Dzsá gulber rár. A zsidó mágus. Bóbita. A Sohóban. Mikszáth. Kisördög. Ökörhugyozás. = Forrás, 12/19–22. p.
709. SZIGETI Lajos: *Apostolok lován.* = Vár, 4/25. p.
710. SZIGETI Lajos: *Űrséta.* = Vár, 4/25. p.
711. SZIGETI Lajos: *Zenészek.* = Vár, 4/25. p.
712. SZIJJ Ferenc: *Fényléírás/Nappfény.* Ablakok. = Élet és Irodalom, december 20. 39. p.
713. SZLÁVICS Noémi: *gazdátlan szerelem.* = Élet és Irodalom, november 15. 17. p.
714. SZLÁVICS Noémi: *innen bármi.* = Élet és Irodalom, november 15. 17. p.
715. SZLÁVICS Noémi: *Szerető.* = Élet és Irodalom, november 15. 17. p.
716. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Da capo al fine.* = Új Forrás, 10/74. p.
717. SZLUKOVÉNYI Katalin: *A nagy harci helyzet.* = Új Forrás, 10/74. p.
718. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Öregasszony.* = Új Forrás, 10/75. p.
719. SZŐCS Petra: *Alkalmazkodás.* = Élet és Irodalom, december 20. 41. p.
720. SZÖLLŐSI Máttyás: *purgatórium.* [7.]. (10.). = Kalligram, 12/55–56. p.
721. SZÖLLŐSI Zoltán: *De eljön.* = Korunk, 12/27. p.
722. SZÖLLŐSI Zoltán: *Hangja az é-nek.* = Korunk, 12/25–26. p.
723. SZÖLLŐSI Zoltán: *Magamnak.* = Korunk, 12/26. p.
724. SZULY Gyula: *Idők baladán.* = Holmi, 11/1457–1458. p.
725. SZŰCS János: *Európa megkoronázása.* = Liget, 11/58. p.
726. SZŰCS János: *Leleki tériszony.* = Liget, 11/59. p.
727. SZŰK Balázs: *Szurokisten gyermekei.* = Várad, 11/53. p.
728. TÁBOR Ádám: *Asszonyváros.* = Jelenkor, 11/1075. p.
729. TÁBOR Ádám: *Filmagináció.* = Jelenkor, 11/1076. p.
730. TÁBOR Ádám: *kinn benn.* = Alföld, 11/20. p.
731. TÁBOR Ádám: *szamszara park.* = Alföld, 11/21. p.
732. TÁBORI Ottó: *J. A. utolsó átlénygüle.* = Vár, 4/74. p.
733. TÁBORI Ottó: *Őszi kép.* = Vár, 4/73–74. p.
734. TAKÁCS E. Ildikó: *Hitről 17 szótagos versformában.* = Confessio, 4/53. p.
735. TAKÁCS Nándor: *A dűvad éjszakája.* = Műút, 6/25. p.
736. TAKÁCS Zsuzsa: *Song.* = Élet és Irodalom, december 20. 33. p.
737. TAMÁS Menyhért: *Jászolnapi ének.* = Vár, 4/26. p.
738. TAMÁS Menyhért: *Képre szó.* = Vár, 4/26. p.
739. TANDORI Dezső: *ahogy megvagyok nem lenni nem ok.* = Jelenkor, 12/1228–1229. p.
740. TANDORI Dezső: *Arany közép, új íly pont.* = Kortárs, 12/6. p.
741. TANDORI Dezső: *Körhinta-részletek.* 1. Egy régi viccre. 2. Kurtág-Beckett. = Holmi, 12/1476–1477. p.
742. TANDORI Dezső: *Schwitters-Duchamp.* = 2000, 12/26–27. p.
743. TANDORI Dezső: *Tematizálatlanok.* „Az egzisztencialitás tematizálatlan”. Egy darab/kettős. Ennek minden szava/szóalakja cím. Egyáltalán/etalon. Weöres-embléma. További tematizálatlanságok. = Jelenkor, 12/1226–1227. p.
744. TANDORI Dezső: *Utóbang Hamletnek.* = 2000, 12/25. p.
745. TANDORI Dezső: *Vokabuláré.* Seurat-Pollock. „Ahogy nincs ügy: van!” J. A.-nak. Szólama hol van. Kettőspontversek. A közbevetések. Ha egyszer. A kész sorokkal. Tovább az Űgy nincs, ahogy van című kötet pontvers-alapján. = Forrás, 12/3–18. p.

746. TARI István: *Tökkürtök bűgésében.* = Somogy, 4/48. p.
747. TARNAI László: *Hátba.* = Ezredvég, 6/27. p.
748. TARNAI László: *Sűrög-forog.* = Ezredvég, 6/27. p.
749. TASNÁDI József: *Egy bányásztelep buszfordulójában, 1984-ben.* = Ezredvég, 6/3. p.
750. TASNÁDI József: *Az elbagyatoottság hegyén.* = Ezredvég, 6/4. p.
751. TASNÁDI József: *end.* = Ezredvég, 6/3. p.
752. TASNÁDI József: *Gyermekkorom paradicsoma.* = Ezredvég, 6/4–5. p.
753. TASNÁDI József: *Oda-vissza.* = Ezredvég, 6/3. p.
754. TASNÁDI József: *Téli vers.* = Ezredvég, 6/3. p.
755. TATÁR Sándor: *...átkom nem(?) mennydörög...* = Kortárs, 12/5. p.
756. TEREBESS Gábor: *Haiku életfogytig.* = Napút, 10/60–61. p.
757. TÉREY János: *Fiatalság, tarvágás.* = Élet és Irodalom, november 15. 17. p.
758. TÉREY János: *Platánok júliusban.* = Élet és Irodalom, december 20. 30. p.
759. TINKÓ Máté: *O. szerint P. (1).* = Hid, 11/13. p.
760. TINKÓ Máté: *O. szerint P. (2).* = Hid, 11/14. p.
761. TINKÓ Máté: *O. szerint P. (3).* = Hid, 11/15. p.
762. TOLNAI Ottó: *Gólyalábon.* = Irodalomismeret, 4/3–5. p.
763. TOLNAI Ottó: *Mint a meggy.* = Élet és Irodalom, december 20. 29. p.
764. TORNAI József: *Csodának csodája.* = Hítel, 11/8. p.
765. TORNAI József: *Egy költőnek.* [Kézirat-hasonmással.] = Vár, 4/5. p.
766. TORNAI József: *Egy nyomorék.* = Forrás, 11/13. p.
767. TORNAI József: *Elcipel ez a tél.* = Vár, 4/5. p.
768. TORNAI József: *Hold-szarvas.* = Forrás, 11/14. p.
769. TORNAI József: *Az időről és a fűzfáról.* = Hítel, 11/8. p.
770. TORNAI József: *Mindent átúszó halak.* = Hítel, 11/9. p.
771. TORNAI József: *Az ollótlan párkák.* = Vár, 4/3. p.
772. TORNAI József: *Stryx.* = Forrás, 11/13. p.
773. TOROCZKAY András: *Idióta.* = Kalligram, 11/39. p.
774. TOROCZKAY András: *Mike apja.* = Kalligram, 11/36. p.
775. TOROCZKAY András: *Néni.* = Kalligram, 11/39. p.
776. TOROCZKAY András: *Parkolóhely.* = Kalligram, 11/37. p.
777. TOROCZKAY András: *Séta a város kastélya körül.* = Kalligram, 11/37. p.
778. TOROCZKAY András: *Zongora.* = Kalligram, 11/38. p.
779. TÓTH Ágnes: *Maszkabál stíppal, dobbal.* = Magyar Napló, 12/49. p.
780. TÓTH Erzsébet: *A régi nap az égen.* = Alföld, 11/5–6. p.
781. TÓTH Erzsébet: *Sötét kereszt a homlokán.* = Magyar Napló, 12/53–54. p.
782. TÓTH Imre: *Egy nap júniusban.* = Mozgó Világ, 12/42. p.
783. TÓTH Imre: *Milyen.* = Mozgó Világ, 12/43. p.
784. TÓTH Kinga: *A szólista.* 1. Gyöntató. 2. Bank. Vendég. = Új Forrás, 10/65–66. p.
785. TÓTH Krisztina: *Tisölk.* = Élet és Irodalom, december 20. 39. p.
786. TÓTH László: *Verjed, pengesd.* = Kortárs, 12/4. p.
787. TURCZI István: *Videre.* = Eső, 4/31. p.
788. TURCSÁNY Péter: *Pilisi vissza-visszatérés.* = PoLiSz, 5/2. p.
789. VADÁSZ János: *Az idő szerkezete.* Álom. Önarckép. Dokumentum. Öngyilkos. Rajz. Nap nap után. Egyszerű kérdés. Dal. Időtlen idő. Teremtés. Végtelen. = Ezredvég, 6/34–35. p.
790. VÁRADY Szabolcs: *Töredék Tandorinak.* = 2000, 12/35. p.
791. VARGA Dániel: *Amire vártál.* = Liget, 12/28. p.
792. VARGA Dániel: *A bukott város.* = Liget, 12/29. p.
793. VARGA Melinda: *félelem nyara.* = Irodalmi Jelen, 12/29. p.
794. VARGA Melinda: *kockabetűk.* = Irodalmi Jelen, 12/31. p.
795. VARGA Melinda: *szerelem.* = Irodalmi Jelen, 12/29. p.
796. VARGA Melinda: *versről és műzsáról.* = Irodalmi Jelen, 12/30. p.
797. VARGA Melinda: *vörös.* = Irodalmi Jelen, 12/29. p.
798. VASADI Péter: *Anya és fia.* = Vigilia, 11/838. p.
799. VASADI Péter: *Babits szeme.* = Alföld, 11/4. p.
800. VASADI Péter: *Ellenpont.* = Vigilia, 11/839. p.
801. VASADI Péter: *Köszönet.* = Vigilia, 11/839. p.

802. VASADI Péter: *Ó, Happy Day...* = Kortárs, 11/24–26. p.
803. VASADI Péter: *Rafaél Arnáiz Barón pihen.* = Új Forrás, 10/22–23. p.
804. VASADI Péter: *Sokan vagyok.* = Alföld, 11/3–4. p.
805. VASADI Péter: *A szürke zóna.* = Magyar Napló, 12/16–17. p.
806. VASADI Péter: *Tétőzés.* = Alföld, 11/5. p.
807. VÉCSEI Rita Andrea: *Csiga egy lány hajában.* = Palócföld, 6/5. p.
808. VÉCSEI Rita Andrea: *Egy reggel futni kezdek.* = Palócföld, 6/7. p.
809. VÉCSEI Rita Andrea: *Embervevő ember.* = Élet és Irodalom, december 20. 41. p.
810. VÉCSEI Rita Andrea: *Sacrificium.* = Palócföld, 6/6. p.
811. VÉGH Attila: *Átokbínár.* = Helikon, december 10. 3. p.
812. VÉGH Attila: *Célok fogytán.* = Irodalmi Jelen, 11/27. p.
813. VÉGH Attila: *István utcai séta.* = Irodalmi Jelen, 11/27. p.
814. VÉGH Attila: *Kárhozottak temploma.* = Helikon, december 10. 3. p.
815. VÉGH Attila: *Punk.* = Irodalmi Jelen, 11/26. p.
816. VÉGH Attila: *Utassy, boldvilág.* = Irodalmi Jelen, 11/28–29. p.
817. VÉGHELYI Balázs: *Budapest.* = Somogy, 4/56. p.
818. VÉGHELYI Balázs: *Dallam a szabadságról.* = Somogy, 4/56–57. p.
819. VERES Erika: *Kirándulás.* = Kalligram, 12/60. p.
820. VERES Erika: *Marosvásárhely.* = Kalligram, 12/59. p.
821. VERES Erika: *Mustáros pohár-költemény.* = Kalligram, 12/60. p.
822. VERES Erika: *Naivságom lazán testemhez varrt gombja.* = Kalligram, 12/59. p.
823. VIDRA Réka: *Elmúltik.* = Eső, 4/9. p.
824. VIDRA Réka: *A kilincsről.* = Eső, 4/8. p.
825. VIDRA Réka: *Mint aszfalton fekvő macskatelem,[.]* = Eső, 4/8. p.
826. VIDRA Réka: *Mitőlök.* = Eső, 4/8. p.
827. VIDRA Réka: *Nincs.* = Eső, 4/8. p.
828. VILLÁNYI László: *Ammonitesz.* = Jelenkor, 12/1194. p.
829. VILLÁNYI László: *Darazsak.* = Jelenkor, 12/1193. p.
830. VILLÁNYI László: *Afontos ember.* = Holmi, 12/1571. p.
831. VILLÁNYI László: *Halott.* = Jelenkor, 12/1194. p.
832. VILLÁNYI László: *A katonai attasé.* = Holmi, 12/1571. p.
833. VILLÁNYI László: *A kivándorolt.* = Tiszatáj, 12/26. p.
834. VILLÁNYI László: *Könnyek.* = Jelenkor, 12/1193. p.
835. VILLÁNYI László: *Labda.* = Jelenkor, 12/1193. p.
836. VILLÁNYI László: *A matrózlány.* = Holmi, 12/1572. p.
837. VILLÁNYI László: *Napkitörés.* = Tiszatáj, 12/25. p.
838. VILLÁNYI László: *Szaj.* = Jelenkor, 12/1193. p.
839. VILLÁNYI László: *Utazás.* = Tiszatáj, 12/25. p.
840. VINCZE Sándor: *Tánc, lépések.* = Új Forrás, 10/83–84. p.
841. VIRÁGH Szabolcs: *Biztosan szeret.* = Palócföld, 6/19. p.
842. VIRÁGH Szabolcs: *Mint túlerett gyümölcs.* = Palócföld, 6/18. p.
843. VÖRÖS István: *CI. zsoldár.* = Helikon, december 25. 2. p.
844. VÖRÖS István: *CII. zsoldár.* = Helikon, december 25. 2. p.
845. VÖRÖS István: *Életkorok.* = Irodalmi Jelen, 12/3–15. p.
846. VÖRÖS István: *Gratulálni Tandorinak Takács Zsuzsával...* = 2000, 12/48–50. p.
847. VÖRÖS István: *Keresztelő János evangéliuma.* Én, János. Én, a keresztelő. Én, az ő. A farizeusokhoz. Az apa. Az út. A keresztelő. Az örökbefogadás. = Irodalmi Jelen, 11/11–18. p.
848. VÖRÖS István: *A megtestesülés ára.* Az Úr utóljára. József önmegtartóztatása. A bölcsek futása lázadó katonáik elől. A bölcsek a királynál. Az angyal a bölcseknél. Az angyal és Heródes. A bölcsek hitvitája. = Liget, 11/28–31. p.
849. WEÖRES Sándor: *A köztés hely.* [Kézirat-hasonmással.] = Vár, 4/16. p.
850. WIRTH Imre: *Hajnali.* = Jelenkor, 12/1191. p.
851. WIRTH Imre: *mi lesz.* = Jelenkor, 12/1192. p.
852. ZALÁN Tibor: *Antik áttünések.* = Kortárs, 11/41. p.
853. ZALÁN Tibor: *Elmenőben.* = Kortárs, 12/3. p.
854. ZALÁN Tibor: *Holdas éj a tenger fölött.* = Alföld, 12/3–5. p.
855. ZALÁN Tibor: *Kék-vörös ábrák festett üvegtáblán.* = Bárka, 6/7–8. p.

856. ZÁSZLÓS Levente: *Programtalan mibe se fülük*. = PoLiSz, 5/36–40. p.
857. ZUDOR János: *Diófűsi elégia*. = Székelyföld, 12/29. p.
858. ZUDOR János: *Diófűsi song*. = Székelyföld, 12/30. p.
859. ZUDOR János: *Kisjézus*. = Hévíz, 6/401. p.
860. ZUDOR János: *Született*. = Új Forrás, 10/38. p.
861. ZSÁVOLYA Zoltán: *Az admirális egyensúlya*. = PoLiSz, 5/20–21. p.
862. ZSÁVOLYA Zoltán: *Campingelés*. = Vár, 4/33. p.
863. ZSÁVOLYA Zoltán: *Déli Báb*. = Szörös Kő, 5/18. p.
864. ZSÁVOLYA Zoltán: *A gyökérzet részeként...* = Vár, 4/32–33. p.
865. ZSÁVOLYA Zoltán: *Harmat-tan*. = Szörös Kő, 5/18. p.
866. ZSÁVOLYA Zoltán: *Szerelmi „haka-peszi”*. = Szörös Kő, 5/17. p.
867. ZSIDÓ Piroska: *Ablak*. = Várad, 11/28. p.
868. ZSIDÓ Piroska: *Eső után*. = Várad, 11/27. p.
869. ZSIDÓ Piroska: *Kölsönös névmás*. = Várad, 11/28. p.
870. ZSILLE Gábor: *Ahol élni szeretnék*. = PoLiSz, 5/63–64. p.
871. ZSILLE Gábor: *Mi újság Krakkóban?* = PoLiSz, 5/64. p.
872. ZSILLE Gábor: *Piactér 27*. = PoLiSz, 5/64. p.
873. ZSILLE Gábor: *Történet*. = Magyar Napló, 11/11. p.
874. ZSILLE Gábor: *Túl*. = Magyar Napló, 11/11. p.
- Rövidpróza**
875. ÁCS József: *Bosch százados álmaiból*. = Liget, 11/45–49. p.
876. ÁGOSTON László, T.: *Szexnovella*. = Szörös Kő, 5/28–31. p.
877. ANDRÁS Orsolya: *Középkor*. = Helikon, december 25. 10–11. p.
878. BABICZKY Tibor: *A múmia*. = Élet és Irodalom, december 13. 16. p.
879. BALÁZS Attila: *Magyar Fauszt*. = Élet és Irodalom, december 20. 40. p.
880. BALÁZS István: *Az alma*. = Irodalmi Jelen, 11/54–58. p.
881. BÁN Zoltán András: *Keserű*. = Élet és Irodalom, december 6. 15. p.
882. [BÁRDOS József] Thomas Mann: *József és testvérei*. = Irodalmi Jelen, 11/88–90. p.
883. BÁRDOS József: *Újabb szócikkek a Bal-kézikönyvből*. = Irodalmi Jelen, 12/66–72. p.
884. BARNA Róbert: *Apus*. = Irodalmi Jelen, 11/19–25. p.
885. BARNÁS Márton: *Festői sors*. = Várad, 11/23. p.
886. BARNÁS Márton: *Nyugalom*. = Várad, 11/24–25. p.
887. BARNÁS Márton: *Várakozás*. = Várad, 11/25–26. p.
888. BARÓTHY Zoltán: *Emigráció*. = Holmi, 11/1445–1456. p.
889. BARTUS Gyula: *Baldachin*. = Bárka, 6/37–40. p.
890. BÁTHORI Csaba: *Kertek mozdulása*. = Élet és Irodalom, november 22. 15. p.
891. BEKES József: *Marin Hungary*. = Somogy, 4/32–35. p.
892. BENE Zoltán: *Közös balál*. = Somogy, 4/42–47. p.
893. BENE Zoltán: *Összeér*. = Liget, 11/86–87. p.
894. BENE Zoltán: *A szobor*. = Liget, 12/31–33. p.
895. BENEDEK Szabolcs: *Gabika*. = Ezredvég, 6/43–46. p.
896. BENEDEK Szabolcs – MAROS András: *Bosszú Wimbledonért*. = Élet és Irodalom, november 29. 15. p.
897. BÉRES Attila: *Téli táj katonával*. = Tekintet, 6/28–31. p.
898. BERTA Ádám: *Craig listája*. = Élet és Irodalom, november 29. 16. p.
899. BÍRÓ Zsuzsa: *Yucca gloriosa...* = Liget, 11/51–54. p.
900. BOLDOG Zoltán: *Az Ósrobbanás*. = Irodalmi Jelen, 12/59–61. p.
901. BORZA Lucia: *„Forog a napra”*. = Napút, 9/17–18. p.
902. BOZSIK Péter: *Diéta*. = Hévíz, 6/425–429. p.
903. BÖSZÖRMÉNYI Gyula: *Valaki*. = Eső, 4/18–20. p.
904. BRÓDY Sándor: *Tuzsa Istvánné*. = Ezredvég, 6/63–65. p.
905. BURNS Katalin: *Miért sirt a japán nő?* = Jelenkor, 11/1123–1127. p.
906. CENTAURI: *Jeff bácsi*. = Élet és Irodalom, november 22. 16. p.
907. CZIRJÁK Árpád: *Vízsga*. = Várad, 11/37–42. p.
908. CSERNA-SZABÓ András: *Zója*. = Élet és Irodalom, december 20. 32. p.
909. CSÍK Mónika: *Pucér hölgyek átutazóban*. = Kalligram, 11/52–56. p.

910. CSILLAG Balázs: *Kritikus szemmel*. = Szörös Kő, 5/43–44. p.
911. CSILLAG Balázs: *Rónin*. = Szörös Kő, 5/44–46. p.
912. DALOS Margit: *Beutalóval*. = Kortárs, 11/4–14. p.
913. DARABOS Enikő: *A nyár legszerelmesebb órája*. = Élet és Irodalom, december 6. 15. p.
914. DARVASI László: *Anyja és apa*. = Irodalmi Jelen, 12/16–20. p.
915. DARVASI László: *Domb*. = Élet és Irodalom, december 20. 33. p.
916. [DARVASI László] Szív Ernő: *Tárcám jobban teljesít*. = Élet és Irodalom, november 22. 14. p.
917. DÁVID Anna: *Szervezeti tanleírás*. (Részlet.) = Helikon, december 25. 9–10. p.
918. DEÁK Csillag: *Alma fájtól*. = Irodalmi Jelen, 11/75–80. p.
919. DEBRECENI Boglárka: *Tuti befutók*. = Palócföld, 6/24–26. p.
920. DEHEL Gábor: *Kiadó vikendház*. = Helikon, december 10. 12–14. p.
921. DRAGOMÁN György: *Ipari táj, két figurával és egy sakktablóval*. = 2000, 12/36. p.
922. DRAGOMÁN György: *Karbid*. = Hévíz, 6/402–404. p.
923. DRAGOMÁN György: *Rókaláb*. = Mozgó Világ, 11/50–55. p.
924. ÉBERT Tibor: *Rongyszőnyegen*. = Magyar Napló, 12/28. p.
925. ERDEI L. Tamás: *Nájki*. = Kalligram, 11/59–61. p.
926. ERDEI L. Tamás: *A tárgy*. = Kalligram, 11/58–59. p.
927. ERDEI L. Tamás: *X-ek*. = Kalligram, 11/57–58. p.
928. FARKAS Péter: *Szaros szabadság*. = Magyar Lettre Internationale, 4/36–37. p.
929. FARKAS Szabolcs: *Dolgozni veszélyes dolog*. = Várad, 11/30–31. p.
930. FARKAS Szabolcs: *Az én komám*. = Várad, 11/29–30. p.
931. FARKAS Szabolcs: *Hitvány egy emberek vannak...* = Várad, 11/32. p.
932. FEHÉR Boldizsár: *Kiadóbrándult professzorok klubja*. = Hévíz, 6/414–418. p.
933. FEHÉR Viktor: *Szavó apó*. = Híd, 12/50–54. p.
934. FERDINANDY György: *Három baza*. = Kortárs, 11/17–19. p.
935. FERDINANDY György: *Magyarok*. = Magyar Napló, 12/25. p.
936. FERDINANDY György: *Partecédula*. = Eső, 4/37–50. p.
937. FERDINANDY György: *Az utolsó esély*. = Élet és Irodalom, december 20. 30. p.
938. FISCHER Botond: *Dália*. = Tiszatáj, 11/53–56. p.
939. FISCHER Botond: *Hogyan lett punk az édesapám?* = Helikon, december 25. 9. p.
940. FISCHER Botond: *Miért szeretem a lóbuszt?* = Helikon, december 25. 9. p.
941. FISCHER Botond: *Ulrich Zapata története*. = Helikon, november 25. 10. p.
942. FODOR Janka: *Így maradni, végleg*. = Látó, 11/54–57. p.
943. FRIDE CZKY Katalin: *Szerelés*. = Palócföld, 6/45–46. p.
944. GARACZI László: *Néma bal*. = Holmi, 11/1395–1399. p.
945. GARACZI László: *Színe és fonákja*. = Élet és Irodalom, december 20. 35. p.
946. GÁSPÁR-SINGER Anna: *Cukorborsó*. = Látó, 12/49–53. p.
947. GERELYES Endre: *Ezerkilencszázötvenegy*. = Tekintet, 6/36–40. p.
948. GERLE KISS Éva: *Lassú mérég*. = Irodalmi Jelen, 11/65–71. p.
949. GERLÓCZY Márton: *Híd a Drinán*. = Élet és Irodalom, november 29. 16. p.
950. GURZÓ K. Enikő: *Virágzó cseresznyefák*. = Várad, 10/34–39. p.
951. GYÁRFÁS Endre: *Két ünnep között*. = Ezredvég, 6/24–25. p.
952. GYŐREI Zsolt: *Könyvvel az ölben*. = Bárka, 6/14–15. p.
953. GYÖRFFY Ákos: *Az események titkos története*. = Új Forrás, 9/38–39. p.
954. HAKLIK Norbert: *Tom Hanks a vizek felett*. = Tiszatáj, 12/27–35. p.
955. HALÁSZ Margit: *Hajnalka kisasszony csudapitypanja*. = Új Forrás, 10/79–81. p.
956. HALMAI Tamás: *Fantasy*. = Irodalmi Szemle, 12/3. p.
957. HALMAI Tamás: *Tündérvölt*. = Irodalmi Szemle, 12/3–5. p.
958. HÁY János: *Háború után*. = Élet és Irodalom, december 20. 37. p.
959. HÁY János: *A szabadság teste*. = Magyar Lettre Internationale, 4/1–3. p.
960. HEKL Krisztina: *Édeske*. = Szörös Kő, 5/35–36. p.
961. HEKL Krisztina: *Krimbilla*. = Szörös Kő, 5/38–42. p.
962. HEKL Krisztina: *Mentés másként*. = Szörös Kő, 5/36–37. p.
963. HERTZA Mikola: *A hetedik napon*. = Helikon, november 25. 9. p.
964. HERTZA Mikola: *A Nagy Hamm*. = Helikon, november 25. 9. p.

965. HERTZA Mikola: *Nem légy.* = Székelyföld, 12/41–44. p.
966. HIDAS Judit: *Hotel Havanna.* = Mozgó Világ, 11/56–61. p.
967. HIDAS Judit: *Karácsonyi vásárlás.* = Új Forrás, 10/86–89. p.
968. HIZSNYAI András: *Céline hitelbe – „... helyettem én”.* = Irodalmi Szemle, 12/68–70. p.
969. HOCZOPÁN Anna: *Kenyérbéjak.* = Napút, 9/38–39. p.
970. HORGAS Judit: *Legenda.* = Liget, 11/hát-só borító.
971. HUBAI GRUBER Miklós: *Döntetlen.* = Vár, 4/55–57. p.
972. HUDY Árpád: *Beszélgés az éjszakában.* = Irodalmi Jelen, 12/54–55. p.
973. INCZÉDY Tamás: *Ámokban megboldultam.* = Liget, 12/23–25. p.
974. JÁMBORNÉ BALOG Tünde: *Angyalfogó.* = Liget, 11/5–11. p.
975. JÁSZBERÉNYI Sándor: *Marbanyelv.* = Kalligram, 11/42–45. p.
976. JÓDAL Kálmán: *Dark is Dark.* = Hid, 12/48–49. p.
977. JÓDAL Rózsa: *Szimbiózis.* = Hid, 11/53–60. p.
978. KÁLMÁN Dóra: *Alma nyárson.* = Irodalmi Jelen, 11/71–75. p.
979. KÁNTOR Péter: *A mi utcánkban.* Egy kötéltáncos feljegyzéseiből. = Élet és Irodalom, november 29. 14. p.
980. KÁNTOR Zsolt: *Mondat a tenger közepén.* = Irodalmi Jelen, 12/41–42. p.
981. KÁNTOR Zsolt: *Paparazzo próza.* = Irodalmi Jelen, 12/39–40. p.
982. KÁNTOR Zsolt: *Sakk.* = Irodalmi Jelen, 12/37–38. p.
983. KÁNTOR Zsolt: *Tintatartó.* = Irodalmi Jelen, 12/36. p.
984. KAPITÁNY Máté: *Ronggyártó.* = Liget, 11/69–71. p.
985. KERTÉSZ Jenő: *Almák és fáik.* = Irodalmi Jelen, 11/58–65. p.
986. KESZTHELYI Rezső: *Cuocere.* = Irodalmi Jelen, 11/8–10. p.
987. KISS Judit Ágnes: *Gerendák.* = Élet és Irodalom, november 15. 14. p.
988. KISS Judit Ágnes: *Hogyan lettem villanyoltogató?* = Élet és Irodalom, december 13. 14. p.
989. KISS Judit Ágnes: *Kitántorgott.* = Élet és Irodalom, december 20. 27. p.
990. KONKOLY Edit: *Május elseje.* = Vár, 4/72–73. p.
991. KONRÁD György: *Időrajzok.* = Élet és Irodalom, december 20. 36. p.
992. KORNIS Mihály: *Üzenet a jövőbe.* = Látó, 11/7–13. p.
993. KÓSA Csaba: *Foci és foci.* = Somogy, 4/58–62. p.
994. KÓSA Márton: *Buddha rendel.* = Somogy, 4/51–53. p.
995. KÓSA Márton: *A szupermáj.* = Somogy, 4/53–55. p.
996. KÖLLŐ Ildikó: *Sztérfájdalom.* = Helikon, december 25. 10. p.
997. KÖRÖSÉNYI Dániel: *katoka.eletmod.blogspot.hu.* = Liget, 11/63–66. p.
998. KÖRÖSI Zoltán: *Mindenki tartozik valahová.* = Élet és Irodalom, december 20. 28. p.
999. KÖRÖSI Zoltán: *Vakond.* = Hid, 11/16–20. p.
1000. KÖRÖSSI P. József: *Nyomornegyedóra.* = Élet és Irodalom, december 20. 38. p.
1001. KRULIK Zoltán: *Ciszterna.* = Új Forrás, 10/60–63. p.
1002. KUKORELLY Endre: *Veréb.* = 2000, 12/44. p.
1003. KURDY FEHÉR János: *A sáml.* = Új Forrás, 9/42–45. p.
1004. KUSTÁN MAGYARI Attila: *Akasztottak erdeje.* = Vár, 10/29–31. p.
1005. KUTAS József: *Dobozváros.* = Ezredvég, 6/29–33. p.
1006. LÁNG Zsolt: *Doroboj.* = Látó, 12/60–63. p.
1007. LÁNG Zsolt: *Veronika.* = Élet és Irodalom, december 20. 39. p.
1008. LÁSZLÓ András: *Solum Ipsum.* Részletek. = Új Forrás, 9/3–7. p.
1009. LEVENDEL Júlia: *Ölelés.* = Liget, 11/15–18. p.
1010. LOVÁSZ Krisztina: *Gokartnovella.* = Helikon, december 10. 9–10. p.
1011. MAGÉN István: *Aritmia.* = Magyar Műhely, 4/2–8. p.
1012. MÁGYARI Andrea: *Gólyakalifák.* = Kalligram, 11/20–26. p.
1013. MAJOR Nándor: *Tíz kismovella.* Kárterítés. A nyugdíj. Gyógyító csodagép. A macska. A levél. A válasz. Talány. Az elöntött akna. Két szál virág. A Hóember. = Hid, 11/42–52. p.
1014. MARNO János: *A csoda megke(se)rülései.* = Irodalmi Szemle, 12/6–9. p.
1015. MÁRTON Evelin: *Délután.* = Látó, 12/37–44. p.
1016. MÁRTON Evelin: *Upendo (szerelem).* = Székelyföld, 12/31–35. p.

1017. MÁRTON László: *Futárszolgálat, gyermekipőben.* = Élet és Irodalom, december 20. 31. p.
1018. MÁTYÁS Zsolt Imre: *Az utolsó karnevál.* = Vár, 10/17–24. p.
1019. MECHIAT Zina: *A tollaskigyó.* = Kalligram, 12/51–54. p.
1020. MESTERHÁZI Mónika: *Szegénységek.* = Magyar Lettre Internationale, 4/32. p.
1021. MIHÁLYCSA Erika: *Klavirurista történetek 2.* = Látó, 12/18–33. p.
1022. MOLNÁR Erzsébet: *Ave Maria.* = Élet és Irodalom, december 20. 7. p.
1023. MOLNÁR Erzsébet: *Magasház.* = Élet és Irodalom, november 8. 10. p.
1024. MURÁNYI Sándor Olivér: *Legényes.* = Élet és Irodalom, november 8. 16. p.
1025. NAGY Koppány Zsolt: *Nem kell vala megvénülnöd 2.0.* = Hévíz, 6/408–410. p.
1026. NAGY Koppány Zsolt: *Ösztöndi beszéd.* = Kortárs, 11/27–29. p.
1027. NAGY Koppány Zsolt: *Stella érvényesül.* = Élet és Irodalom, november 8. 16. p.
1028. NÉMETH Ákos: *Beszélgések anyáról.* = Élet és Irodalom, november 15. 15. p.
1029. NÉMETH Gábor: *Visszabordás – TD,* 75. = 2000, 12/45. p.
1030. NOVÁK Gábor: *Hús és psziché.* = Liget, 11/73–75. p.
1031. NOVÁK Zsüliet: *Penitencia.* = Magyar Napló, 12/51–52. p.
1032. ODZE György: *Mit keresel te itt?* = Mozgó Világ, 12/47–63. p.
1033. ONÁGY Zoltán: *Megelőző ellencsapás.* = Hévíz, 6/420–424. p.
1034. ÓVÁRI Edit: *Ágytakaró.* = Vár, 4/36–38. p.
1035. ÓVÁRI Edit: *Iánig.* = Vár, 4/39–41. p.
1036. PALÁDI Zsolt: *A sötét anyag.* = Palóc-föld, 6/35–41. p.
1037. PAPP Sándor Zsigmond: *Az úriember.* = Jelenkor, 12/1209–1214. p.
1038. PAPP-ZAKOR Ilka: *Fa.* = Helikon, november 10. 9–10. p.
1039. PARTI NAGY Lajos: *Tenger-cédulák.* = Magyar Lettre Internationale, 4/50–51. p.
1040. PETRIK Iván: *Volt ötös a lottón?* = Liget, 12/5–14. p.
1041. PODMANICZKY Szilárd: *St. Tropez felett az ég.* = Alföld, 12/14–19. p.
1042. PODMANICZKY Szilárd: *Sült kolbász a kezdőkörben.* = Élet és Irodalom, december 20. 30. p.
1043. REMÉNYI Tibor: *A döntés.* = PoLiSz, 5/32–35. p.
1044. REPISKYNÉ RADICS Anna: *A gyermekkor tiltott gyümölse.* = Napút, 9/40–41. p.
1045. REPISKYNÉ RADICS Anna: *Az Úr kicsi anyala.* = Napút, 9/41–. p.
1046. RÓBERT Katalin: *Ígret.* = Bárka, 6/28–29. p.
1047. ROBOZ Gábor: *Merő fikció.* = Kalligram, 11/46–51. p.
1048. SAÁD Katalin: *Utolsó díszedés.* = Eső, 4/64–68. p.
1049. SÁNDOR Iván: *Egy régi ebéd.* = Élet és Irodalom, december 20. 34. p.
1050. SÁNDOR Kálmán: *Humanizmus.* = Ezredvég, 6/65–66. p.
1051. SÁNDOR Zoltán: *Jelenetek egy kiállításról.* = Kalligram, 12/61–65. p.
1052. SÁNDOR Zoltán: *Szép új jövő.* = Tiszatáj, 12/36–40. p.
1053. SÁNTHA József: *Cipőfűző.* = Kalligram, 11/28–35. p.
1054. SCHEIN Gábor: *Anginás panaszok.* = Élet és Irodalom, december 20. 29. p.
1055. SEBŐK László: *Ki fog a zongorán gyakorolni?* = Élet és Irodalom, november 15. 16. p.
1056. SELYEM Zsuzsa: *Csillogó türkizkék.* = Műút, 6/6–9. p.
1057. SEPSI László: *Amikor hazamentünk Tücsökkel.* = Tiszatáj, 11/3–12. p.
1058. SEPSI László: *A baba.* = Eső, 4/20–27. p.
1059. SEPSI László: *Rovarfészkek.* = Kalligram, 12/31–36. p.
1060. SIGMOND István: *Aki isteneknek áldozik, nem csupán az úrnak, megöletessék.* = Forrás, 12/31–37. p.
1061. SIGMOND István: *Fényhegyek.* = Helikon, december 10. 5–6. p.
1062. SIGMOND István: *Marslakók.* = Tiszatáj, 12/58–60. p.
1063. SIGMOND István: *Molekulák 12.* Egekbe vezető utakon. = Ezredvég, 6/20. p.
1064. SIGMOND István: *Szívóárvány.* = Helikon, november 10. 7. p.
1065. SIGMOND István: *Uram, ne hagyd, hogy a földet elvegyék!* = Eső, 4/27–29. p.
1066. SOHONYAI Edit: *Hebebe néni.* = Vár, 4/66–68. p.
1067. SPIRÓ György: *Hogy kell enni a kukoricát.* = Élet és Irodalom, december 20. 37. p.
1068. STUMMER Attila: *Öregek.* = Palóc-föld, 6/42–44. p.
1069. SZABÓ László Tibor: *Alzheimer-kór.* = Vár, 11/11–16. p.

1070. SZABÓ László Tibor: *Éhségmenet.* = Várad, 11/16–17. p.
1071. SZABÓ László Tibor: *A Macskabátorító Alapítvány.* = Ezredvég, 6/59–61. p.
1072. SZABÓ László Tibor: *Okostelefonok.* = Várad, 11/8–11. p.
1073. SZABÓ Róbert Csaba: *Verhetetlenek.* = Élet és Irodalom, november 8. 15. p.
1074. SZABÓ Róbert Csaba: *A vörös kanapé titka.* = Látó, 12/66–71. p.
1075. SZABÓ-GYÖRKE Zsombor: *Függőmonológ.* = Helikon, december 25. 9. p.
1076. SZAKÁCS István Péter: *A bánatos mobiltelefon.* = Irodalmi Jelen, 11/86–87. p.
1077. SZAKÁCS István Péter: *Palackposta.* = Irodalmi Jelen, 12/62–65. p.
1078. SZAKÁCS István Péter: *A papagáj balála.* = Helikon, december 10. 6–7. p.
1079. SZAKÁCS István Péter: *A poloska utolsó jelentése.* = Helikon, december 10. 7. p.
1080. SZAKONYI Károly: *C'est la guerre, c'est la vie.* = Tekintet, 6/9–13. p.
1081. SZALAY Zoltán: *Karantén.* = Kalligram, 12/37–50. p.
1082. SZALONTAI Imre: *Az álom.* = Ezredvég, 6/51–53. p.
1083. SZÁRAZ Miklós György: *Salvitis epidemica.* = Magyar Napló, 11/28–32. p.
1084. SZÁSZ András: *Csász Pista.* = Várad, 11/45–52. p.
1085. SZATHMÁRI István: *Állapot.* = Irodalmi Jelen, 12/24–28. p.
1086. SZATHMÁRI István: *A fülbemászó.* = Tiszatáj, 11/49–52. p.
1087. SZÁVAI Attila: *A csillagász.* = Irodalmi Szemle, 12/66–67. p.
1088. SZEKRÉNYES Miklós: *Jeff bácsi.* = Élet és Irodalom, november 22. 16. p.
1089. SZÉNÁSI Ferenc: *Tamács evangéliuma.* = Tiszatáj, 12/55–57. p.
1090. SZENTMÁRTONI János: *Faületés.* = Magyar Napló, 12/19. p.
1091. SZILÁGYI István: *Higgyünk a csodában?* = Helikon, december 25. 1–2. p.
1092. SZILÁGYI Júlia: *Egy udvar a Kismester utcában.* = Látó, 12/8–13. p.
1093. SZILASI László: *Dugó tér.* = Élet és Irodalom, december 13. 15. p.
1094. SZILASI László: *Gettó.* = Élet és Irodalom, november 8. 14. p.
1095. SZILASI László: *Magyar út.* = Élet és Irodalom, december 6. 14. p.
1096. SZILASI László: *Nem volt mit tenni.* = Élet és Irodalom, december 20. 27. p.
1097. SZÓKE Imre Máttyás: *Hajnal.* = Irodalmi Jelen, 12/32–33. p.
1098. SZÓKE Imre Máttyás: *Az igazságtalanságról.* = Irodalmi Jelen, 12/33–34. p.
1099. SZÓKE Imre Máttyás: *Nem tudom, bánom-e.* = Irodalmi Jelen, 11/30–36. p.
1100. SZÜCS Balázs Péter: *Túlsgóosan is.* = Új Forrás, 9/59–60. p.
1101. SZVOREN Edina: *Aloé vera.* = Irodalmi Szemle, 11/3–6. p.
1102. SZVOREN Edina: *Járni lehet a tetején.* = 2000, 12/41–43. p.
1103. TAMÁS Dénes: *Halottak napja.* = Látó, 11/18–28. p.
1104. TASNÁDI-SÁHY Péter: *S.I.R.Á.L.Y.* = Élet és Irodalom, november 8. 15. p.
1105. TELLÉRY Márton: *Kísérlet.* = Liget, 11/41–43. p.
1106. TEMESI Ferenc: *Tündér az állatkertben.* = Székelyföld, 12/36. p.
1107. TEMESI Ferenc: *Tündér és kenta úr.* = Székelyföld, 12/38–39. p.
1108. TEMESI Ferenc: *Tündér a Tündér utcában.* = Székelyföld, 12/37–38. p.
1109. TÓTH Marcsi: *Lotti könnyei.* = Látó, 12/74–81. p.
1110. TÓTH-MÁTHÉ Miklós: *A bőember.* = Confessio, 4/41–44. p.
1111. TÖLGYESI Beatrix: *Utazás Prúszába.* = 2000, 11/31–36. p.
1112. VÁRI Attila: *A rigász álma.* = Székelyföld, 12/45–60. p.
1113. VATHY Zsuzsa: *Benzinkutak és akasztófák.* = Korunk, 12/28–39. p.
1114. VIDA Kamilla: *Nyomásra érzékeny.* = Liget, 11/19–21. p.
1115. VINCZE Ferenc: *Fürdővendégek.* = Kalligram, 11/9–19. p.
1116. VÖRÖS István: *A nászbalóing.* = Élet és Irodalom, december 20. 38. p.
1117. ZELEI Miklós: *Danse macabre.* = Forrás, 11/11–12. p.
1118. ZELEI Miklós: *Gyönyörű Bán Kata.* = Forrás, 11/8–9. p.
1119. ZELEI Miklós: *A halál is ahogy elromlik.* = Forrás, 11/7. p.
1120. ZELEI Miklós: *Hosszú hétvége.* = Forrás, 11/8. p.
1121. ZELEI Miklós: *Mama.* = Forrás, 11/7–8. p.
1122. ZELEI Miklós: *Másnap.* = Forrás, 11/9. p.
1123. ZELEI Miklós: *Po Csü-ji (772–846) kínai költő először publikált jegyzete.* = Forrás, 11/9–10. p.
1124. ZSUPOS Norbert: *Határátlépés.* = Műút, 6/30–33. p.

Hosszúpróza

1125. AKNAY Tibor: *A macskaistenő.* (Regény; 1. rész.) = PoLiSz, 5/82–97. p.
1126. BÁN Zoltán András: *Keserű (I.).* = Holmi, 12/1530–1560. p.
1127. BARCSA Dániel: *Briniszkald.* (Beszély, 19. folytatás.) = PoLiSz, 5/98–101. p.
1128. BENE Zoltán: *Farkascseresznye.* (Részlet egy készülő regényből.) = Ezredvég, 6/37–40. p.
1129. BEREMÉNYI Géza: *Vadnai Bébi.* (Regényrészlet.) = Alföld, 11/7–16. p.
1130. BISTEY András: *A kápolna.* (Regényrészlet.) = Eső, 4/55–59. p.
1131. BISTEY András: *A kápolna.* (Regényrészlet.) = Ezredvég, 6/9–15. p.
1132. BOZSIK Péter: *A minimániákból.* = Élet és Irodalom, december 6. 15. p.
1133. ESZE Dóra: *Csak az összhang, csak a tánc.* (Regényrészlet.) = Kalligram, 12/10–15. p.
1134. FEKETE Réka: *5 évszak.* (Részlet.) = Helikon, december 10. 10. p.
1135. GRENDEL Lajos: *Utazás a semmi felé.* (Regényrészlet.) = Alföld, 12/6–10. p.
1136. GRENDEL Lajos: *Utazás a semmi felé.* (Regényrészlet.) = Irodalmi Szemle, 11/7–11. p.
1137. GRENDEL Lajos: *Utazás a semmi felé.* 10. (Regényrészlet.) = Kalligram, 11/3–8. p.
1138. GRENDEL Lajos: *Úton a semmi felé.* (Regényrészlet.) = Irodalmi Szemle, 12/61–65. p.
1139. HALASI Zoltán: *Feketegazdaság.* (Regényrészlet.) = Kalligram, 12/16–26. p.
1140. HORVÁTH Péter: *Kedves Isten.* (Regényfejezet.) = Eső, 4/59–64. p.
1141. HORVÁTH Péter: *Kedves Isten.* (Regényrészlet.) = Tekintet, 6/16–25. p.
1142. IVÁNOS Illés: *Elinđultam szép Erdélyből.* (Regényrészlet.) = Napút, 9/35–37. p.
1143. JÓNÁS Tamás: *Apuapuapu.* = Élet és Irodalom, november 22. 15. p.
1144. KELEMENNÉ FARKAS Márta: *„Szerzek néki...”.* (Regényrészlet.) = Confessio, 4/45–52. p.
1145. KISS Ottó: *Szusi apó álmat lát 2.0.* (Részlet.) = Bárka, 6/51–54. p.
1146. MÁNYOKI Endre: *Tűz emészt el.* Szilánkok egy megírhatatlan regényből (1.) = Irodalmi Jelen, 12/47–53. p.
1147. MÁRTON László: *Közétársaságunk létrején.* (Regényrészlet.) = Alföld, 11/22–32. p.
1148. MOHAI V. Lajos: *Mindnyáján későn hajrúnk.* Az apai ág. (Részlet A kani-
- zsai hidegház című regényből.) = Forrás, 11/18–23. p.
1149. NAGY Koppány Zsolt: *Beste lények a nők.* (Regényrészlet.) = Székelyföld, 12/10–12. p.
1150. NAGY Koppány Zsolt: *Előkészületeket teszek.* (Regényrészlet.) = Székelyföld, 12/12–15. p.
1151. NAGY Koppány Zsolt: *Esmeralda végigtapogat – a tekintetével.* (Regényrészlet.) = Székelyföld, 12/8–10. p.
1152. NAGY Koppány Zsolt: *Feljegyzések a hivatalból.* (Regényrészletek.) = Látó, 11/32–38. p.
1153. NAGY Koppány Zsolt: *Forró vizet a kopaszra.* (Regényrészlet.) = Székelyföld, 12/16–19. p.
1154. NAGY Koppány Zsolt: *A gyűlés.* (Regényrészlet.) = Székelyföld, 12/20–28. p.
1155. NYERGES András: *Batyu.* (Regényrészlet.) = Palócföld, 6/27–34. p.
1156. RITTER Lenke: *Egy nyilas naplójából.* (Regényrészlet.) = Irodalmi Jelen, 11/40–44. p.
1157. RITTER Lenke: *Erdély.* (Regényrészlet.) = Irodalmi Jelen, 11/50–52. p.
1158. RITTER Lenke: *Kerényi Grácia.* (Regényrészlet.) = Irodalmi Jelen, 11/44–46. p.
1159. RITTER Lenke: *A lengyelek.* (Regényrészlet.) = Irodalmi Jelen, 11/47–50. p.
1160. SCHMAL Róza: *Fordul a troli.* (Regényrészlet.) = Jelenkor, 12/1215–1223. p.
1161. SZABÓ Imola Julianna: *Lizska hintája.* (Részletek.) = Kalligram, 11/62–63. p.
1162. SZILASI László: *Nosztárvszky valóságai.* (Részlet a Hírárm hajói című regényből.) = Jelenkor, 12/1200–1208. p.
1163. SZÖLLŐSI Máttyás: *Irány Észak.* (Részlet.) = Látó, 11/42–49. p.
1164. ZOLTÁN Gábor: *Véresmajor.* (Részlet egy készülő regényből.) = Holmi, 11/1413–1423. p.
1165. ZSIDÓ Ferenc: *Arról, hogy mi a normális.* (Részletek.) = Várad, 10/5–14. p.

Közönség előtt előadásra szánt mű

1166. BARLOG Károly: *Tudóstás Tündérországból.* Társadalmi dramolett. = Híd, 12/64–75. p.
1167. KARAP Zoltán: *Plafon: nálam.* Platói dialógusok Szókratész és Xanthippé fiataiságából. = Eső, 4/33–37. p.

Átmeneti műfajok

1168. ACZÉL Géza: *(színo)líra*. akasztó. akasztófa. akasztófárválaló. [Prózaversek.] = Alföld, 12/20–21. p.
1169. BORDÁS Győző: *Orvosok, nővérek, takarítónők*. [Dokumentumnovella.] = Híd, 11/35–41. p.
1170. BORSODI L. László: *Az angyal kibátrál*. A tengerparti ház. A parti sziklák. Ablak a tengerre. Ha kertedbe visszatérsz. Az angyal kibátrál. Lombosodó tél. [Prózaversek.] = Látó, 12/54–55. p.
1171. CSUHAJ-BARNA Rebeka: *bangulatfest*. [Prózavers.] = Irodalmi Jelen, 12/123–124. p.
1172. CSUHAJ-BARNA Rebeka: *nekem nyolc*. [Prózavers.] = Irodalmi Jelen, 12/124–125. p.
1173. CSUHAJ-BARNA Rebeka: *színre színt*. [Prózavers.] = Irodalmi Jelen, 12/123. p.
1174. FERENCZES István: *Eljön a tél*. [Prózavers.] = Székelyföld, 11/13–14. p.
1175. ILLYÉS Gyula: ***. [Prózavers.] = Forrás, 11/3. p.
1176. ILLYÉS Gyula: *Ami még marasztalna*. [Prózavers.] = Forrás, 11/4. p.
1177. ILLYÉS Gyula: *Az esők dolga*. [Prózavers.] = Forrás, 11/5. p.
1178. ILLYÉS Gyula: *Kannibálok*. [Prózavers.] = Forrás, 11/4. p.
1179. ILLYÉS Gyula: *Pillanatfelvétel*. [Prózavers.] = Forrás, 11/3. p.
1180. ILLYÉS Gyula: *Pillanatok kérdése*. [Prózavers.] = Forrás, 11/4. p.
1181. ILLYÉS Gyula: *A sötét világossága*. [Prózavers.] = Forrás, 11/5. p.
1182. ILLYÉS Gyula: *Szélről szírvá*. [Prózavers.] = Forrás, 11/4. p.
1183. ILLYÉS Gyula: *Szülőföld*. [Prózavers.] = Forrás, 11/3. p.

1184. KELEMEN Erzsébet: *Küldetés*. [Vizuális költemény.] = Magyar Műhely, 4/18. p.
1185. KELEMEN Erzsébet: *Nyomodba szegődtem*. [Vizuális költemény.] = Magyar Műhely, 4/19. p.
1186. KELEMEN Erzsébet: *Tiéd*. [Vizuális költemény.] = Magyar Műhely, 4/20. p.
1187. KELEMEN Erzsébet: *Vendégszöveg (2)*. [Vizuális költemény.] = Magyar Műhely, 4/21. p.
1188. LEHÓCZKY Ágnes: *Az evezőtollak meseje*. [Prózavers.] = Magyar Napló, 11/13. p.
1189. LEHÓCZKY Ágnes: *A japán balaszt*. [Prózavers.] = Magyar Napló, 11/13. p.
1190. TANDORI Dezső: *Vokabuláré*. [Versesszé.] = Bárka, 6/11–13. p.
1191. TARI István: *Fázik a göré*. [Képvers.] = Somogy, 4/49. p.
1192. TÉREY János: *Bűnös öröm*. (Részlet a Legkisebb Jégkorszak című verses regényből.) = Eső, 4/9–17. p.
1193. TÉREY János: *Légtérzár idején*. (Részlet a Legkisebb Jégkorszak című verses regényből.) = Műút, 6/10–13. p.
1194. TURCZI István: *Keleti portál*. [Verses próza.] = Magyar Napló, 11/19–22. p.

Kevert műfajok

1195. FALCSIK Mari: *Nőket néző képek*. [Versek, képek, jegyzetekkel.] = Magyar Műhely, 4/13–17. p.
1196. KÓBÁNYAI János: *Helló, csajok!* [Filmmovella, 2. rész.] = Korunk, 11/65–73. p.
1197. TANDORI Dezső: *Egy küzdelem, kb. küzdelem, kb. leírása, leírása*. [Versek, jegyzetek.] = Tiszatáj, 12/91–104. p.
1198. TANDORI Dezső: *Kutatómnak*. [Versek és rajzok.] = Tiszatáj, 12/69–78. p.

(Összeállította: MICSKEI-KÖRÖS KATA)

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ-DÍJ 2012

A Szépirodalmi Figyelő szerkesztősége 2004-ben díjat alapított, melyet 2005-ben adott ki először.

A kuratórium tagjai:

Szentmártoni János, a Magyar Írószövetség elnöke

Kollár Árpád, a Fiatal Írók Szövetségének elnöke

Szilágyi Márton irodalomtörténész, az ELTE BTK docense

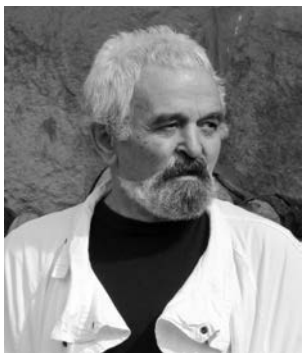
Pápay György, a Szépirodalmi Figyelő főszerkesztője

A kuratórium Király Lászlónak (*Az emberevőkről* című versét lásd Helyikon 2012. október 25.; SZIF 2012/6.), valamint László Noéminak (*Pletyka* című versét lásd Kortárs 2012/3.; SZIF 2012/3.) Pető Hunor képzőművész bronzplakettjét adományozta.

A kuratórium döntését 2013-ban hozta meg a 2012. évi lapszámok Szemle rovata alapján. Tekintettel arra, hogy ezúttal két erdélyi magyar alkotó részesült elismerésben, a szerkesztőség úgy határozott, hogy a díjazottak nevét a folyóirat 2014. évi első, Kolozsvár-tematikájú számában hozza nyilvánosságra. A díjak átadására a jelen lapszám kolozsvári bemutatóján kerül majd sor.

KIRÁLY LÁSZLÓ

Ha valaki költő esetében az életrajzi személy és a lírai én megkülönböztetése indokolt, akkor Király László lírája legújabb szakaszáról szólva százszorosan az. Főleg ha olyan jelzöt illesztünk mellé, amit igazán hozzáillőnek vélünk, ám a használata magyarázatot kíván.

Király László ugyanis méltán nevezhető *huncut* költőnek. A régiesebb huncfut vagy a ma elterjedtebb huncut jelentése az idők során jelentősen változott. Az 1600-as évek közepéről való

régi német jövevényszó a *hundsfut* 'gyáva személy, alávaló ember' jelentésétől jutott el a 'szélhámos, csaló' tartományú bécsi német *hundsputton* át a mai magyarban értett 'furfangos, pajkos' értelméig. Tudható, hogy mintegy menet közben – lévén, hogy a német katonai nyelv révén terjedt el – az erdélyi nyelvjárásban a 'párba' megnevezéseként is szerepelt. Ami nem mellékes, hiszen a *Vadásztánc*, *Az elfelejtett hadsereg*, *A téli tábor* szerzőjével, a megannyi kardforgató, harcias lélek megidőzőjével tanácsos lenne a bajvívást elkerülni – ezért indokolt és lényeges nyomtatékosítani: a huncut mint tulajdonságjelző csak és kizárólag a lírai én(jei)re, a versek beszélőire vonatkozik. Az ő észjárásuk, felfogásuk, viselkedésük minősíthető ekképp. A magánember ettől lehet mord, magába forduló, megközelíthetetlen, kedvelt Arany Jánosával szólva: mint komor bikáé, olyan a járása.

A hangnemek, modulációk színes gazdagságában, a szerkezetek és előadásformák változatosságában megnyilvánuló leleményességnek, furfangos – mondhatni: székely góbés – nyelvezetnek, stílusalakzatoknak persze megvannak a maguk előzményei; a költői életműről íródott tanulmányok rendre-sorra kiemelik ezeket. Mintegy egybehangzóan állítják, hogy a pálya nyitányakor igen erős pátosszal telített, emelkedett hang az elégikus felütések mind sűrűbb megszólalását követően úgy vált át az ironikusba, groteszkbe, hogy e szólamcsere mögött fölsejlik egy mítosz gyengülése, sőt elemeire hullása is. A mítosz pedig azé a szülőföldé, amely a versvilág központi értékszimbóluma, s amelynek tér- és időkoordinátái a pályán előrehaladva mind inkább eltávolodtak

egy falu, egy család, egy szűkebb közösség mutatóitól, hogy az otthonosság helyét mindenekelőtt a magyar kultúra s történelem alakjai, eseményei körül keressék és leljék fel.

Ettől a világban való otthonosságérezéstől elválaszthatatlan az önzonosság tudatáé, mind az egyént, mind a közösségét tekintve. S mindkettő igazából a nyelvre alapozódik. Ennek tanúsításaként a *Pablo Neruda* című költeményt szokás citálni, úgy is, mint ars poeticát: „Ha az ember költővé lesz, és félelmek, riadalmak, / hihetetlenül nagy bizakodások közepette meg mer szólalni / egy nyelven – népet választ magának. / Népet választ, de nem azáltal, hogy fennen hirdeti: népet választottam. / Övé a nép, melynek szemevillanását, kezemozdulását, / teremtő s megőrző létét érzi s érti s próbálja elmondani. / Himnuszvá válik így a hagymához s a karosszékhez írt / költemény is. És elvadult fegyveresek bámulják a / kikezdhethetetlen himnuszokat, gyanakvó vigyorral, / tehetetlenül.” Itt, a himnusznak mint egy nép reprezentatív műfjának a profanizálásánál látszik, hogy a hagyomány újraírása a nyelv játékerében történik, ahol az idők során mind több a szabálytalanság, a váratlan húzás. A stílus alakzatait és a retorikai eszközöket tekintve eljuthat bár végletekig, vagyis ezek felbontásáig és összevegyítéséig, mégsem a nyelv uralhatatlanságának posztmodern tétele szerint alkot. Nemhogy nem követi, de el is veti azt. *Reggel fél 7*, *Márai* című prózaverse határozottan állíttatja a beszélővel: „Büszkén mondjuk: itt egy-egy történet tovább él, mint másutt. Afféle szívet ingyen melengető bölcs balgaság, de lemondani róla – azt már soha! S nem szeretnék posztmodern kalangyakaró lenni éppen itt – ki jó messzire ellátszik, csak épp a kévék hiányzanak körülé”.

A fenti vers emlegette történetek cselekményükben és az elmondás módjában is huncutnak mutatkoznak. Abban, hogy a költő magától értetődőnek tudta, nem csak a divat boríthatja virágba a politikai költészetet. Életművének antológiába illő darabjai tartoznak ide. A fenyegetettség, kiszolgáltatottság káfkai eseménysora, az *Amikor bejöttek*. A megalázkodás és a gyávaság verse, *A zsoldosok*: „eladtuk istvánt a királyt / kinyaltuk sztálint s bérliját // kinyaltuk féltünk jön a sitt / csauseszktut mint rákosít / zsvikvotot giereket s még sokat / b... a kurva anyátokat”. S a nagyapa sorsát, a család tragédiáját egzisztenciális távlatokba állító *Hírhozók*, amelynek négy sora – „megjöttek és / elvitték nagyapát, hogy ne legyen otthon. / Mindenütt legyen, csak otthon soha. / A soha, a sehol legyen otthona” – Papp Endre mély elemzése

szerint a hetvenes–nyolcvanas évek Bretter György indította „itt és most” vitájához is kapcsolódik.

„A soha, a sehol legyen otthona” abszurditásának létélménye más formában is megfogalmazódik. A közösségi identitás rétegeit a *Sétalovaglás* alapján vizsgáló Szihalmi Csilla lajstromba vett egynéhányat – *nem-arcok, nem-kor, mozdulatlanság-világ, nemtudom-táj* –, az elbizonytalanodott világban önmagától elidegenedett egyén szorongásának kifejeződéseként. A jelzők átcserélése is a felfordult világ képzetét kelti, például a *Sétatér*-ben a repülő parkok, szálló fák, fűzek, éterek, a hozzájuk toldott, belső párbeszédre utaló kérdéssel együtt: „A gondolat ugrik, mindig másfele jár. / Mi az, hogy száll és szerelmes az éger? / Rajzolja énekünk égere, mint madár.” Hasonló képzet, a repülésé mozgatja *A száműzött* társításait: „el is szállhatnék bármikor / Minden éjjel indul nyugat felé / egy lefejezett napraforgó-tábla”, hogy ehhez kapcsolja a fenyegetettség emlékképeit: „Fagyosan mered rám mint a nincstovább / mint belügyi tiszt a szótlán kályha / S az ablakon túl most indul nyugatra / én Édesem / disszidál a napraforgótábla”. Több vers idézhető volna még a játékos-mesés képzelet működésére, a hagyományos, logikus gondolkodás konvencióinak elvetésére. Egy sokévszázados tradíció éled fel itt: a képtelen költészeté, a nonszenszé. Ennek szinte minden jellegzetességével, köztük a szakirodalom kiemelte két legfontosabbal: a plebejus-népi indíttatással és a társadalomkritikai éllel, aztán a felnagyítás elemének, magyarán a lódításnak a használatával, nem utolsósorban parodisztikus, incselkedő-évődő fordulataival, egyáltalán: nyelvi játékaival. Erre példa *A szibárdok története*, ahol a cím maga is játék, az Arany-ballada (*A walesi bárdok*) csonkítása, s ahol sakálók, hiénák szállnak a beszélő fölött. Aztán a *Lázadók*: „Csalóka vendég felgyullad a ház / olához tótoz szerbez magyaráz // Harmatos réteken háromlábú ménes / tábori kovácsnál elkallódó négy S” – és így tovább a satíráig, gúnyig: „Láttam költöket csúszni asztalok alatt, / melyekről lehullt vagy sem fölös falat- / tintás tenyérrrel, kétségbeesetten / keressgélve a dalt, mely végleg elveszett, / a szemem szedett költeményeket” (*Odaát*).

E példák meggyőző bizonyítékai annak, hogy nem szemenszedett hazugság Király Lászlót a nonszensz líra jeles képviselőjének mondani. A képtelen költészet kalangyakaró, körben kévékkel messzire látszik. Csak ismételhető Cs. Nagy Ibolya több mint harminc évvel ezelőtti megjegyzése: „Király a mai magyar irodalom egyik legtöbb figyelmet érdemlő alkotója”.

MÁRKUS BÉLA

LÁSZLÓ NOÉMI

A kritikus első reflexe, hogy mily könnyű feladat László Noémi líráját méltatni, hiszen – legalábbis az első olvasáskor – mint ha kevesebb megfejteni valót rejtene, mint a líra szövegirodalmának megannyi „enigmatikussá” bonyolított darabja. Ilyen egy kritikus felsőhajtás, miszerint elég volna egy korrekt leírás, beszámoló verstárgyakról, verselésről (hol gördülő jambusokról, hol ütemhangsúlyos sorokról), metaforákról, megidézett szöveghe-lyekről (így Arany Jánostól és József Attilától átemelt ötletekről), egy, a költészetével nem robbantani-meghökkeneni akaró, a verses köznyelv furfangjait is értő és alkalmazó költőről. Az első reflexből bizonyonnyal félreolvasások, nem egyszer terméketlen félreértések (nem a „posztmodern” *misreading* értelmében) következhetnének, sőt a megnyugvás a László Noémi-líra látszólagos könnyen és könnyedén leírhatóságában minden bizonyonnyal e líra lényegét téveszti el: nem figyel föl a kötetekben, a versekben óvatosan-érzékeltetően kibukó ellentétre, amely a nem egyszer látszólag sima – „fecsegő” (?) – felszín és a gondolati tartalmakat rejtő „mély” között olyan költői tartományok felé irányít, amelyekben a költői személyiség fokozatosan bontakozik ki, amelyekben a személyes hang objektivizálódása nem egyszer e líra tétje.

Azt a gam részéről már az első (1995-ös) kötet tüzetesebb olvas-tán kihallottam, hogy a költőnő lírájának fölismerhető dallama van. Ez a líraiság nem feltétlenül a jól ismert dalszerűség révén alakítja formavilágát, de számos esetben a daltól (az angol és a német romantika műfajától a Petőfiig, onnan József Attiláig és még tovább ívelő vonulat-ra visszautalva) a megszerkesztettségét veszi át, nevezetesen azt, hogy a dalnak nem egyszerűen eleje, közepe és vége van (mint azt valaha minden irodalmi műtől igényelték), hanem alapmotívuma, amely kifejlik, vagy amelyet költője körbejár, esetleg felfokoz, hogy az utolsó két sorban (ebben az egyben) nem hallgatva a *Költészetant* szerző Verlaine tanácsára, retorikussá emelje vagy leejtse, esetleg, s ez a ritkább, ám nem példa nélkül álló eset László Noéminél, a befejezetlenség érzetét keltse. Ha nem figyelünk föl erre, nemigen tudnánk mit kezdeni az oly című, „tematikájú” versekkel, mint *Fehér, Fekete, Kék, Piros: a színszim-*

bolikával viszonylag kevésre megyünk, nem a szokványos hangulati „megéneklés” kereshető, sokkal inkább a színekhez fűződő, sokszor meglepő, meghökkenítő, látomáshoz közelítő asszociációk sora. A „féhér idő” éppen úgy nem évszakra nyit, hanem képzeleti tájra, amelyet a személyiség látása hitelesít, mint a „fekete idő”, amelyhez a csönd, az elnémult vidék asszociálódik. A „gyors kézfogástól kéklő reggelek” éppen úgy a szokatlanság esztétikájával képes hatni, mint a kozmikus világban erős funkcióhoz jutó piros („szüntelen izzásod pántjaival / átfogod a sötétség áramát”).

A korai versek énekelhetőséget megcélzó előadása a személyes létezés térben elfoglalt helyét firtatja, a későbbiekben e létezés problematikussá válik, a személyiség nem feltétlenül a világ részese („Élnék a házak, az ágak nélkülüm is / kivirulnak”), majd hol a dallamok válnak „monotonná”, hol elkészül – az erdélyi magyar lírában természetesen nem szokatlanul – József Attila játékos (?) születésnapjára írt versének újra-költése: a visszatekintés józansága a történelem pereméről figyelő nézőpontját teszi figyelemre méltóvá, hogy a József Attila-utalások részint éppen nem a *Születésnapomra* sorait idézzék („sokat éltem mesék tején”), s ezáltal az önironikus végkicsengés a József Attila-vers sokféle továbbírhatósága mellett tegye le voksát. A remek humorú *Sörök, örök sörök* igazolja, hogy László Noémi a karikírozásban is remekel (kár, hogy ritkán teszi), mint ahogy a költészetével foglalkozók nem melőzhetik gyermekverseit sem.

A „laudatio” természete aligha enged részletes kifejtést: viszont annak érzékeltetése talán nem fölösleges, hogy többféle verstípussal gazdag László Noémi lírája, kulturált versbeszéde nem kevésbé többszólamú, mélyülő gondolatisága mindenképpen jelentékeny nyeresége annak a líraiságnak, amelynek számottévó a hagyománya, és meggyőződésem szerint számottévó a jövője. Megnyerő költői személyiségének lényegi vonása, hogy a versszerkezetet képes jelentésértékűvé tenni; nem részletezi (első kötetében még kimondta), de metaforikusan a táj, a beszéd, a vers, a szín ott munkál – tiszta formában – a sorok között. A létre ébredés László Noéminél is a költőileg lakozás megcélzása, a nyelvre lelés akarása. Olyan költőé, akit a költészet maga is érdekel, ilyenképpen általános érdeklődésre joggal tarthat számot.

FRIED ISTVÁN

SZÁMUNK SZERZŐI

BALÁZS IMRE JÓZSEF (1976) kritikus, szerkesztő

BIRÓ ANNAMÁRIA (1980) irodalomtörténész

BORBÉLY ANDRÁS (1982) író, szerkesztő

BUDA ATTILA (1953) irodalomtörténész, könyvtáros, a Szépirodalmi Figyelő főmunkatársa

DAMIAN, HORAȚIU (1974) filmrendező, kulturális újságíró

DEMÉNY PÉTER (1972) író, szerkesztő

FRIED ISTVÁN (1934) irodalomtörténész

KESZEG ANNA (1981) kultúrakutató

KOVÁCS FLÓRA (1982) irodalomtörténész

MAKAI MÁTÉ (1986) kritikus

MÁRKUS BÉLA (1945) irodalomtörténész

TOMPA GÁBOR (1957) rendező, a Kolozsvári Állami Magyar Színház igazgatója

ZÓLYA ANDREA CSILLA (1978) kritikus, szerkesztő

A könyv
megrendelhető
a kiadónál, vagy
megvásárolható a
könyvesboltokban.

Részlet Orbán Viktor előszavából: „A magyar kultúrpolitika fenegyerekének könyvét vette kézbe az olvasó. Ám L. Simon László kötetének legfontosabb hőse nem a szerző, hanem Klebelsberg Kuno, s ennek oka bizonyára nem csupán a jeles előd iránti tiszteletben keresendő. Ahogy a nagy kultuszminiszter is egy olyan korszakban futotta meg pályáját, amelyben szinte alapjairól kellett újjáépíteni Magyarországot, úgy a 2010-ben megválasztott kormánynak is egy katasztrofális állapotban lévő, reményvesztett ország számára kellett visszaidnia a jövőbe vetett hitet. [...]

Kevés munkatársammal folytattam olyan késhegyre menő vitákat, mint éppen e kötet szerzőjével. Mégis azt mondhatom, hogy bár L. Simon László nem arról híres, hogy ki- vagy elkerülné a pengéváltásokat, összességében az elmúlt közel négy évben maga is ezeknek az értékeknek az összebékítésére törekedett parlamenti bizottsági elnökként, szakállamtitkárként, később pedig kulturális nagyberuházásokért felelős kormánybiztosként. Politikusi pályafutása jól mutatja, hogy ez nem mindig könnyű, de nem is lehetetlen feladat. S közben egy pillanatra sem válik hűtlenné háterszágához, Fejér megyei gyökereihez. Hiszen aki valóban a hazáért akar tenni, aki a Klebelsberg és más nagyjaink által kijelölt utat akarja járni, annak nemcsak azt kell tudnia, hogy hová tart, hanem azt sem szabad elfelejtenie, hogy honnan érkezett.”

CAMPUS HUNGARY

ÖSZTÖNDÍJAK A VILÁG
ÖSSZES ORSZÁGÁBA
HALLGATÓKNAK

www.campushungary.hu

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

MOZAIK
múzeumtúra

Tarts velünk, és fedezd fel Magyarországot sokszínű kulturális kínálatát egy élményekben gazdag játék keretében!

Gyűjtsd a matricákat a garantált ajándékokért!

www.mozaikmuzeumtura.hu

ISSN 1585-3829

9 771585 382140

14001

Ára: 600 Ft

nka

delfortgroup